

EUROPEJSKI INSTYTUT PRAWA (EUROPEAN LAW INSTITUTE)

EUROPEJSKIE STANDARDY
NIEZALEŻNOŚCI SĘDZIOWSKIEJ
ELI-MOUNT SCOPUS

EUROPEJSKI INSTYTUT PRAWA

Europejski Instytut Prawa (ELI) jest niezależną organizacją non profit, założoną, by inicjować, przeprowadzać i ułatwiać badania w dziedzinie rozwoju europejskiego prawa, jak również formułować zalecenia i zapewniać praktyczne wsparcie w tym zakresie. Mając za swój fundament bogactwo różnorodnych tradycji prawnych, ELI za swoją misję poczytuje sobie poprawę prawodawstwa w Europie i umocnienie europejskiej integracji prawnej. Poprzez swoją działalność Europejski Instytut Prawa pragnie zaznaczyć swój wkład w budowę silniejszej europejskiej wspólnoty prawnej na drodze połączenia i uwzględnienia osiągnięć różnych kultur prawnych, wspierania wartości podejścia porównawczego i przyjęcia szczerze paneuropejskiej perspektywy. By osiągnąć ten cel, działalność ELI dotyczy wszystkich gałęzi prawa: materialnej, procesowej, prywatnej oraz publicznej.

ELI kieruje się zasadami wszechstronności i współpracy, dążąc do zmniejszenia różnic, które często zdają się dzielić kultury prawne, zagadnienia prawa publicznego i prywatnego czy teorię i praktykę. Aby pogłębić to zaangażowanie, włącza w swoje prace wiele różnych osobistości, które odzwierciedlają bogactwo tradycji i gałęzi prawnych, a także zawodów prawniczych w Europie. ELI chętnie wykorzystuje też różne podejścia metodologiczne, jak i zbiera opinie i inne punkty widzenia pochodzące od jak najszerszego grona osób dzielących z Instytutem wartości.

Przewodniczący: Pascal Pichonnaz

Pierwsza wiceprzewodnicząca: Anne Birgitte Gammeljord

Drugi wiceprzewodniczący: Sir Geoffrey Vos

Skarbnik: Pietro Sirena

Przewodniczący senatu: Reinhard Zimmermann

Sekretarz generalna: Vanessa Wilcox
Dyrektor naukowa: Christiane Wendehorst

European Law Institute
Schottenring 16/175
1010 Wiedeń
Austria

Tel: + 43 1 4277 22101

E-mail: secretariat@europeanlawinstitute.eu Website: www.europeanlawinstitute.eu

ISBN: 978-3-9505495-2-2

© European Law Institute 2024

Numer projektu: P-2021-24

Zatwierdzone przez Radę ELI 9 października 2024 r. oraz przez Członkostwo ELI 27 listopada 2024 r.

Wersję 1.0 opublikowano 2 grudnia 2024 r. Wersję 1.1 opublikowano 16 kwietnia 2025 r. z drobnymi uzupełnieniami i komentarzami w standardach 24 oraz 25.

Niniejsza publikacja była współfinansowana przez unijny program „Sprawiedliwość”. Podziękowania należą się również Uniwersytetowi Wiedeńskiemu, który od 2011 r. udostępnia nam miejsce na Sekretariat ELI w ramach kolejnych ramowych umów współpracy. Poglądy i opinie wyrażone w niniejszej publikacji są jedynie poglądami ELI i niekoniecznie odpowiadają poglądom wyznawanym w ramach Unii Europejskiej, Uniwersytetu Wiedeńskiego czy innych. Unii Europejskiej ani kogokolwiek innego nie wolno pociągać z tego tytułu do odpowiedzialności.

SPIS TREŚCI

Podziękowania	106
Podziękowania od sprawozdawców	107
Wykaz skrótów	108
Podstawowe założenia	109
Wstęp	110
Zakres zastosowania	115
I. Podstawy niezależności sędziowskiej	116
Standard 1: Niezależność sędziowska	116
Standard 2: Zbiorowa i indywidualna niezależność sędziowska	117
Standard 3: Podstawowe wartości wymiaru sprawiedliwości	119
Standard 4: Podział władzy	120
Standard 5: Rola wymiaru sprawiedliwości	122
Standard 6: Bezstronność sędziego	123
Standard 7: Gwarancje pełnienia urzędu sędziego	125
Standard 8: Bezpieczeństwo urzędu i nieusuwalność	125

Standard 9: Ograniczenia odpowiedzialności	128
Standard 10: Odpowiednie i chronione wynagrodzenie	130
Standard 11: Rola zawodu prawnika w ochronie niezależności sądownictwa	132
Standard 12: Budowanie i utrzymywanie kultury niezależności sądownictwa ...	133
II. Zarządzanie wymiarem sprawiedliwości	134
Standard 13: Cel i zakres zarządzania wymiarem sprawiedliwości	134
Standard 14: Autonomia i niezależność organów władzy sądowniczej	135
Standard 15: Odpowiedzialność za zarządzanie wymiarem sprawiedliwości	136
Standard 16: Samorząd sędziowski	136
Standard 17: Skład i zrównoważenie organów samorządu sędziowskiego	137
Standard 18: Autonomia finansowa	140
Standard 19: Administracja sądowa	141
Standard 20: Przydział spraw	142
Standard 21: Jakość wymiaru sprawiedliwości	143
Standard 22: Wydajność wymiaru sprawiedliwości	145
Standard 23: Technologia	146
III. Nominacje i awanse sędziowskie	150
Standard 24: Kluczowa rola wyboru, nominacji i oceny zawodowej sędziów oraz przyznawania im awansów	150
Standard 25: Kompetencje	152
Standard 26: Uczciwe i przejrzyste procedury	154
Standard 27: Ocena zawodowa i awans	157
Standard 28: Skład organu wybierającego w celu nominacji lub przyznawania awansu	161
Standard 29: Wierne odzwierciedlenie struktury społeczeństwa	164
IV. Normy etyczne	165
Standard 30: Wdrożenie i cel norm etycznych	165
Standard 31: Podstawowe normy etyczne	168
Standard 32: Sędziowska swoboda wypowiedzi	169
V. Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów	171
Standard 33: Cel postępowania dyscyplinarnego	171
Standard 34: Motywy wszczęcia postępowania dyscyplinarnego	172
Standard 35: Środki dyscyplinarne	173
Standard 36: Postępowanie dyscyplinarne	175
Standard 37: Organ dyscyplinarny	178
VI. Ocena zgodności ze standardami ELI-Mount Scopus	180
Standard 38: Ocena zgodności ze standardami ELI-Mount Scopus	180
Załącznik. Lista źródeł	182

PODZIĘKOWANIA

- (a) Zespół projektowy
 - Sprawozdawcy projektu
 - Shimon Shetreet (profesor, Izrael)
 - Sophie Turenne (profesor, Wielka Brytania)
 - Leah Wortham (profesor, Stany Zjednoczone)
 - Fryderyk Zoll (profesor, Polska i Niemcy)
 - Pozostali członkowie projektu
 - Hans-Jürgen Ahrens (profesor, Niemcy)
 - Wojciech Bańczyk (asystent na Uniwersytecie Jagiellońskim, Polska)
 - Guiseppe Ferrari (profesor, Włochy)
 - Meitar Kurman (asystent naukowy, Izrael)
 - Katarzyna Południak-Gierz (asystent na Uniwersytecie Jagiellońskim, Polska)
 - Walter Rechberger (profesor, Austria)
- (b) Komitet doradczy
 - Asesorzy
 - Teresa Bielska-Sobkowicz (sędzia, Polska)
 - Paul Gilligan (sędzia, Irlandia)
 - Fausto Pocar (profesor, Włochy)
 - Lord John Thomas (były przewodniczący sądów Anglii i Walii, Wielka Brytania)
 - Pozostali członkowie
 - Daniela Cavallini (profesor, Włochy)
 - Rosa María Fernández Riveira (profesor, Hiszpania)
 - Zoltán Fleck (profesor, Węgry)
 - David Kosar (profesor, Czechy)
 - Matthias Storme (profesor, Belgia)
 - Alexander Trunk (profesor, Niemcy)
 - Boštjan Zalar (sędzia, Słowenia)
- (c) Członkowski komitet konsultacyjny
 - Antonio Del Sole (wykładowca, Włochy)
 - Mustafa Ebaid (badacz prawny, Turcja)
 - Sjef van Erp (profesor, Holandia)
 - Ece Göztepe (profesor, Turcja)
 - Luis Hott (doktorant, Niemcy)
 - Nicolas Kyriakides (profesor, Cypr)
 - Oliver Mader (adwokat, Niemcy)
 - Maria Rosaria Maugeri (profesor, Włochy)
 - Jonathan McGowan (prawnik, Stany Zjednoczone)
 - Marko Novak (profesor, Słowenia)
 - Olena Mykolayivna Ovcharenko (profesor, Ukraina)

Guillermo Ormazabal Sánchez (profesor, Hiszpania)

Jose Pau (profesor, Hiszpania)

Marieta Safta (profesor, Rumunia)

Albertas Šekštelis (prawnik, Litwa)

Thomas Stadelmann (prawnik, Szwajcaria)

Ingo Klaus Wamser (prawnik, Niemcy)

Irina Zlatescu (profesor, Rumunia)

Amerykańskie Towarzystwo Konstytucyjne (przedstawicielka: Jeanne Hruska)

Centrum Badań Prawnych, Uniwersytet w Porto (przedstawiciel: Tiago Morais Rocha)

Instytut Prawa Porównawczego (przedstawicielka: Ana Knežević Bojović)

(d) Obserwatorzy

Stowarzyszenie Europejskich Sędziów Sądów Administracyjnych (AEAJ) (przedstawicielka: Sylvain Mérenne)

Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (przedstawicielki: Carolyn Hammer i Ghenadie Barba)

(e) Przewodniczący projektu ELI

Tomasz Dudek (starszy przewodniczący projektu, Austria)

PODZIĘKOWANIA OD SPRAWOZDAWCÓW

Niniejszy raport jest zwieńczeniem długiego procesu, w trakcie którego zaangażowano duży dług wdzięczności. Członkowie Grupy projektowej, Komitetu doradczego oraz Komitetu konsultacyjnego przeczytali wiele projektów i dzielili się swoimi opiniami i poradami na ich temat oraz oferowali wsparcie w tym zakresie. Dostarczone przez nich komentarze znacząco poprawiły raport, za co sprawozdawcy szczerze im dziękują. Sprawozdawcy pragną również podziękować członkom Komitetu wykonawczego Europejskiego Instytutu Prawa, Pascalowi Pichonnazowi, Anne Brigitte Gammeljord, sir Geoffrey'owi Vosowi oraz Pietro Sirenio, jak również dyrektor naukowej Komitetu, Christiane Wendehorst za ich niezwykle cenne komentarze.

Raport zyskał też znacząco na zaangażowaniu wielu osób i instytucji, za co jesteśmy niezwykle wdzięczni. Podziękowania dla: profesor Despina Anagnostopoulou, profesora Henrika Andersena, sędziego Alexandra Arabadjieva, profesora Alexandra Balthasara, sędzi Jany Baricovej, Tirany Bleriny Bulicy, profesora Rafaela Bustosa Gisberta, profesora Roberto Caranty, sędziego Marca Clémenta, profesor Athiny Contogianni, profesora Alessandro Corbino, profesora Henriego Culota, sędziego Carlosa de Melo Marinho, profesor Eloise Ellis, profesora Aleša Ferčiča, profesor Marii Filatovej, dr. Edo Groenewalda, Erica L. Hirschhorna, sędzi Stephanie KassDanno, sędziego Matthiasa Kellera, sędziego Georga Kodeka, pro-

fesor Dulce Lopes, dr. Javiera López Sánchez, profesora Jasona Mazzone’a, profesor Marjolainy Monot-Fouletier, dr Athiny Moraiti, sędziego Pierre’a Nihoula, profesor Angeliki Nußberger, profesor Jasny Omejec, profesor Sabeli Oubiña Barbolla, sędzi Evgenii Papadopolou, profesora Paolo Passaglii, profesor Jeleny Petrović, profesor Very Lúci Raposo, profesora Davida Rendersa, profesora Ricardo Rodrigues de Oliveira, profesora Jonathana Rogersa, profesora Domenica Rosaniego, profesor Claudii Seitz, Dory Reiling, profesor Anny Simonati, dr Marty Sjeničić, profesora Jonathana Soeharno, profesora Keesa Sterka, profesor Stacie Strong, profesora Grega Strbana, profesora Ditleva Tamma, sędziego Christiaana Timmermansa, Teresy Tourinan oraz profesora Konstantinosa Tsimarasa. Następujące instytucje wyraziły opinię na temat projektu lub go skomentowały: Stowarzyszenie Europejskich Sędziów Sądów Administracyjnych (AEAJ), Austriacka Izba Adwokacka (Österreichischer Rechtsanwaltskammertag, ÖRAK), Centro de Estudos Avançados em Direito Francisco Suarez (CEAD), Francisco Suarez, Trybunał Konstytucyjny Belgii, Trybunał Konstytucyjny Łotwy, Cour de cassation, Curia Węgierska, Europejskie Stowarzyszenie Rejestru Gruntów, Instituto Jurídico Portucalense (IJP), Międzynarodowe Stowarzyszenie Sędziów (IAJ), Międzynarodowe Stowarzyszenie Niezależności Sędziowskiej i Pokoju na Świecie (JIWP), Międzynarodowe Stowarzyszenie Nauk Prawnych (IALS), Międzynarodowy Związek Urzędników Sądowych (UIHJ), Naczelny Sąd Kasacyjny Włoch, Stowarzyszenie Prawne Anglii i Walii oraz Sąd Najwyższy Litwy.

Sprawozdawcy pragną również podziękować mecenasowi Nikhilowi Purohitowi za jego wsparcie w badaniach oraz Sekretariatowi Europejskiego Instytutu Prawa za jego nieustające wsparcie; w szczególności zaś Tomaszowi Dudkowi, starszemu przewodniczącemu projektu, oraz Vanessie Wilcox, sekretarz generalnej Europejskiego Instytutu Prawa.

WYKAZ SKRÓTÓW

CCJE	Rada Konsultacyjna Sędziów Europejskich
CEPEJ	Europejska Komisja na rzecz Efektywności Wymiaru Sprawiedliwości
EKPC	Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności
ELI	Europejski Instytut Prawa
ENCJ	Europejska Sieć Rad Sądownictwa
ETPC	Europejski Trybunał Praw Człowieka
GRECO	Grupa Państw p. Korupcji

JIWP	Międzynarodowe Stowarzyszenie Niezależności Sędziowskiej i Pokoju na Świecie
Komisja Wenecka	Europejska Komisja na rzecz Demokracji przez Prawo
KPP UE	Karta praw podstawowych Unii Europejskiej
Mt Scopus Standards	Międzynarodowe standardy niezależności sędziowskiej Mount Scopus
OBWE	Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
OBWE ODIHR	Biuro Instytucji Demokratycznych Państw Człowieka OBWE
OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
ONZ	Organizacja Narodów Zjednoczonych
RE	Rada Europy
SI	Sztuczna Inteligencja
TFUE	Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
TSUE	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
TUE	Traktat o Unii Europejskiej
UE	Unia Europejska

PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA

- Niezależne sądownictwo jest kluczowe dla zachowania zasad państwa prawa, demokracji i praw człowieka. W Europejskich Standardach Niezależności Sędziowskiej ELI-Mount Scopus (standardy) wyrażono zasady i praktyki konieczne do zabezpieczenia niezależności sędziowskiej w europejskich państwach liberalnej demokracji.
- Europejskie systemy sądownictwa nie są uodpornione na upaństwowienie, ingerencje polityczne, nepotyzm ani niestosowne naciski ze strony samego środowiska sędziowskiego. Niniejsze standardy mierzą się z problemami, które spotykają niektóre z europejskich systemów sądownictwa.
- Standardy czerpią z europejskich i międzynarodowych standardów niezależności i rozliczalności sądownictwa i przystosowują je do potrzeb europejskiego sądownictwa.
- Niezależność sędziowska nie jest osobistym przywilejem sędziów, ale służy ochronie przed nieodpowiednimi naciskami. Europejskie Standardy ELI-Mount Scopus mają na celu zapewnienie odpowiedniego wykonywania obowiązków sędziowskich i warunków do poprawnej rozliczalności sędziów.
- Niezależność sędziowska jest zasadą o wartości uniwersalnej. Europejskie Standardy ELI-Mount Scopus zostały zaprojektowane tak, by można je było dostosować do różnych prawnych i konstytucyjnych tradycji w Europie i poza nią.

WSTĘP

Cel. Standardy niezależności sędziowskiej ELI-Mount Scopus ustanawiają system referencyjny, w ramach którego można mierzyć niezależność sędziowską w danym kraju. Mają służyć za wytyczną dla sędziów, społeczeństwa obywatelskiego oraz władz publicznych w państwach Europy. Oparte są na uznanych zasadach i praktykach często występujących w konstytucjach i orzecznictwie krajów liberalnej demokracji oraz w prawie międzynarodowym. Standardy te służą opisaniu zasadniczych składników niezależności sędziowskiej tak, jak jest ona rozumiana i jakie są wobec niej oczekiwania w europejskich krajach liberalnej demokracji.

Standardy odpowiadają przede wszystkim pilnym i aktualnym potrzebom systemów sądownictwa w Europie. Opisano w nich sposób ochrony niezależności sędziowskiej i zapewnienia dostępu do bezstronnych sądów, a także sformułowano zalecenia w tym kierunku. Celem niniejszych standardów jest wspieranie otwartej i transparentnej dyskusji między interesariuszami oraz zachęcenie do przyjmowania przepisów chroniących niezależność sędziowską.

Znaczenie projektu. Prawo do sprawiedliwego i bezstronnego procesu oraz skuteczna ochrona zapewniana przez wymiar sprawiedliwości jest możliwa jedynie w warunkach zrealizowania niezależności sędziowskiej¹. Niezależność ta stanowi podstawę istotnych rozwiązań materialnych, sięgających od ochrony praw człowieka, przez stabilność rządów po rozwój gospodarczy i ustanowienie równych warunków rynkowych dla biznesu. Niezależność sędziowska jest jednak coraz bardziej zagrożona z powodu rządów i innych podmiotów chcących podważyć zasadę podziału władzy i podporządkować sądy woli politycznej. Europejskie systemy sądownictwa nie są zabezpieczone przed próbami przejęcia przez władzę wykonawczą, ingerencje polityczne, nepotyzm² i od 2018 r. TSUE oraz ETPC muszą w swoich decyzjach odnosić się do tych niepokojących trendów³.

Celem niniejszych standardów jest promowanie nie tylko formalnych ram dla niezależności sędziowskiej, lecz także solidnej kultury, zarówno politycznej, jak i prawnej, która wspierałaby niezależność sędziowską. Mają one wspierać europejskich sędziów, których praca jest gwarantem liberalnej demokracji i rządów prawa.

¹ Zob. art. 47 KPPUE, art. 2 i 19 TUE oraz art. 6 EKPC; Komisja p. Polsce (niezależność sądów powszechnych), EU:C:2019:924, pkt 106.

² Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 28 lutego 2024 r., sprawozdanie w sprawie sprawozdania Komisji dotyczącego praworządności za rok 2023 (2023/2113(INI)), pkt 1, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0108_EN.html (dostęp: 13 listopada 2024 r.).

³ Indeks praworządności WJP 2023 — zob. informacje dotyczące wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych i karnych, z uwzględnieniem takich czynników, jak brak niewłaściwego wpływu rządu na wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych, brak korupcji i brak nieuzasadnionych opóźnień. Zob. również indeks dotyczący „ograniczeń uprawnień rządu”, mierzący, czy „uprawnienia rządu są skutecznie ograniczane przez sądownictwo”. Zob. również Komisja Europejska, „Unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości 2023” oraz „Raport o praworządności 2023”.

Standardy mogą znaleźć zastosowanie poza Unią Europejską czy Europą; w stabilnych, dobrze ugruntowanych demokracjach, krajach będących na drodze do demokratycznej dojrzałości oraz państwach, w których doszło do erozji demokracji.

Zakres projektu. Standardy zakorzenione są w modelu liberalnej demokracji tworzonym przez EKPC i traktaty unijne, tj. w wartościach takich, jak praworządność, demokracja i prawa człowieka. Standardy skonstruowane są tak, aby być w pełni zgodne z wydaną przez ELI Kartą podstawowych zasad konstytucyjnych europejskiej demokracji. Czerpią również z napisanego w ramach serii ELI Innovation Paper projektu Doradczych zasad zautomatyzowanego procesu podejmowania decyzji w UE⁴.

Standardy, z ich natury, stanowią jedynie ramę odniesienia niż zestaw stałych zasad. Mają na celu chronić decyzje podejmowane przez sędziów przed kontrolą polityczną poprzez wymóg opierania systemów na nakreślonych przez prawo granicach, a nie politycznej woli.

Niezależność sędziowska nie jest osobistym przywilejem sędziów. Istnieje, aby zagwarantować społeczne cele wynikające z prawa do sprawiedliwego procesu, szacunku do praw człowieka i podstawowych wolności oraz efektywnego i sprawiedliwego systemu prawa. Dlatego standardy muszą również objąć kwestię rozliczalności sędziów. Pozwala ona na otwieranie systemów sądownictwa i zapewnia ich uczciwość. Wraz z niezależnością sędziowską stanowi kluczowy element w dążeniu do bezstronnej i skutecznej sprawiedliwości.

Niniejsze standardy mają również na celu prawidłowe wykonywanie przez sędziów obowiązków i uprawnień nakierowanych na ochronę interesów wszystkich osób. Dotyczą zasad kontroli i równowagi (*checks and balances*) sądownictwa. W standardach bierze się jednak pod uwagę, że środki mające wspierać wartości, takie jak skuteczny i przejrzysty system sądownictwa, mogą prowadzić do tarć w zakresie niezależności sędziowskiej. W standardach uwzględnia się, że równowaga między rozliczalnością sędziów a niezależnością sędziów może być rozumiana odmiennie w różnych jurysdykcjach. Celem standardów jest ustalenie krytycznych granic, które mają charakter tak podstawowy dla niezależności sędziowskiej, że nie mogą zostać przekroczone.

Uzasadnienie. Standardy oparte są na zasadzie pluralizmu prawnego. Uwzględniają one różnorodność w tradycjach sądowniczych, koncepcjach konstytucyjnych opartych na podziale władzy i różnych konstrukcji systemów kontroli i równowagi

⁴ Zob.: ELI, Karta podstawowych zasad konstytucyjnych dla europejskiej demokracji (22 lipca 2024 r.) oraz dokument ELI z serii ELI Innovation Paper. Doradcze zasady zautomatyzowanego procesu podejmowania decyzji w UE, w szczególności wytyczne 8 (brak ograniczeń w zakresie wykonywania praw i dostępu do wymiaru sprawiedliwości), 9 (Nadzór/działania człowieka), 10 (Ludzka kontrola istotnych decyzji) i 12 (Oparte na ryzyku podejście do automatycznego podejmowania decyzji), dostępne pod linkami: https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ELI_Charter_of_Fundamental_Constitutional_Principles_of_a_European_Democracy.pdf oraz https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ELI_Guiding_Principles_for_Automated_Decision-Making_in_the_EU.pdf (dostęp: 13 listopada 2024 r.).

(*checks and balances*) podzielonych między władzę prawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Zakładają, że pewne drogi prowadzące do niezależności sędziowskiej i praworządności, zarówno konstytucyjne, jak i instytucjonalne, muszą być zarezerwowane dla decyzji organów państwowych. Ta elastyczność pozwala na rzeczywiste różnice między systemami prawnymi o odmiennych tożsamościach narodowych, ale podlega pewnym elementarnym ograniczeniom, których złamanie zagraża praworządności i demokracji liberalnej.

Wszystkie państwa są zobowiązane wdrożyć i osiągnąć środki ochrony niezależności sędziowskiej. Standardy ustalają podstawowe zabezpieczenia dla podziału władzy, jak również fundamentalne i minimalne gwarancje niezależności sędziowskiej w demokracji liberalnej. Zapewniają one wsparcie w aktualnych tematach, jak wykorzystanie technologii do wsparcia procesu decyzyjnego sędziów i odnoszą się do „patologicznych sytuacji”⁵ poprzez wskazanie, w którym momencie czerwona linia chroniąca wartości liberalnej demokracji zostanie przekroczona. Dzieje się tak, gdy zasady i praktyka same nie wystarczają, aby zapewnić respektowanie zasad niezależności sędziowskiej lub gdy stanowią odejście od gwarancji niezależności sędziowskiej, jakie istniały w czasie przystępowania danego kraju do Unii Europejskiej lub Rady Europy.

Standardy odnoszą się do podmiotowej, jak również formalnej niezależności. Formalna czy też proceduralna niezależność nie może umocnić już istniejących lub ukrytych negatywnych wpływów na sądownictwo lub poszczególnych sędziów. W takich sytuacjach nie można dopuścić do tego, aby pozorne przestrzeganie międzynarodowych lub lokalnych gwarancji niezależności sędziowskiej przykrywało nielegalne procesy i niedopuszczalne traktowanie sędziów w praktyce. Idąc za przykładem ETPC oraz TSUE, standardy zachęcają do badania przyczyn dla przyjmowania i wdrażania zasad regulujących organizację sądownictwa.

Układ. Pierwsza grupa standardów opisuje podstawy niezależności sędziowskiej. Druga grupa zawiera standardy dotyczące organizacji sądownictwa. Trzecia reguluje sposoby wyboru, mianowania, oceny zawodowej i awansu sędziów. W czwartej zawarto etyczne standardy zachowania. Piąta grupa dotyczy postępowań dyscyplinarnych znajdujących zastosowanie wobec sędziów. Szósta opisuje monitorowanie niezależności sędziowskiej.

Źródła. Standardy ELI-Mount Scopus opierają się na Międzynarodowych standardach niezależności sędziowskiej Mount Scopus (Standardy Mt Scopus), które po raz pierwszy sformułowano w roku 1981 pod egidą Międzynarodowego Stowarzyszenia Niezależności Sędziowskiej i Pokoju na Świecie (JIWP)⁶. Współ-

⁵ M. Safjan: *Polityka i sądy konstytucyjne (osobista perspektywa sędziego)*, Polish Sociological Review 2009, 165, vol. 3, s. 4. Zob. również F. Zoll, L. Wortham: *Judicial Independence and Accountability: Withstanding Political Stress in Poland*, 42 Fordham Int'l L J 875 (2019), oraz *idem*: *Weaponizing judicial discipline: Poland*, *Disciplining Judges: Contemporary Challenges and Controversies* 278 (R Devlin & S Wildeman eds, 2021).

⁶ Standardy Mount Scopus zostały po raz pierwszy przyjęte w Jerozolimie w 1981 r. i stanowiły podstawę Kodeksu minimalnych standardów niezależności sądownictwa przyjętego podczas konferencji IBA w 1982 r. w New

praca między ELI a JIWP prowadzi do synergii między dwiema organizacjami zaangażowanymi w promocję praworządności, demokracji i wolności.

Międzynarodowe standardy Mount Scopus oparte były na zasadach niezależności sędziowskiej pochodzących z systemów *common law*⁷ i były stopniowo integrowane z różnymi europejskimi i międzynarodowymi źródłami, a zwłaszcza z Zasadami Zachowań Sędziowskich z Bengaluru (Bengalore Principles of Judicial Conduct) rozwijanymi między 2000 a 2002 r. i przyjętymi w 2006 r. w rezolucji Rady Gospodarczej i Społecznej ONZ jako uzupełnienie do Podstawowych Zasad dotyczących Niezależności Sądownictwa z 1985 r.

Chociaż od roku 2008 Międzynarodowe Standardy Mt Scopus były wielokrotnie aktualizowane, przy tworzeniu standardów ELI-Mount Scopus przyświecały nam następujące cele: (1) zrewidować, zaktualizować, unowocześnić i dostosować standardy Mt Scopus do wyzwań, z którymi mierzy się dzisiaj wymiar sprawiedliwości w Europie; oraz (2) rozważyć możliwości ich zastosowania do zawodowego sądownictwa wspólnego dla większości europejskich systemów. Niniejsze standardy łączą ze sobą perspektywy typowe zarówno dla systemów kontynentalnych, jak i *common law*, co ma prowadzić do możliwości oparcia się na nich przy formułowaniu międzynarodowych standardów dla niezależności sędziowskiej i ich rozliczalności. Odniesienia do orzecznictwa ETPC oraz TSUE służą zarysowaniu aktualnych problemów, ale standardy nie ograniczają się jedynie do europejskiego orzecznictwa dotyczącego niezależności sędziowskiej.

Istnieje wiele źródeł dla standardów ELI-Mount Scopus. Jeśli chodzi o źródła pierwotne, to standardy opierają się na EKPC oraz traktatach unijnych w interpretacji przedstawionej w orzecznictwie ETPC oraz TSUE. Standardy czerpią z prawa i praktyki krajów europejskich oraz pracy wyspecjalizowanych jednostek międzynarodowych i europejskich, takich jak specjalny sprawozdawca ONZ ds. niezależności sędziów i prawników; wydawane przez Komisję Europejską coroczne tablica wyników wymiaru sprawiedliwości 2023 oraz Raport o praworządności 2023; Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE oraz Europejska Sieć Rad

Delhi. Po dalszych zmianach wprowadzonych przez naukowców, prawników i sędziów stały się one znane jako Międzynarodowe Standardy Mt Scopus 2008. Zostały one opracowane pod auspicjami Międzynarodowego Stowarzyszenia Niezależności Sądownictwa i Pokoju Światowego (IAJIWP). Więcej informacji na temat działalności IAJIWP można znaleźć na stronie <https://www.jiwp.org/> (dostęp: 13 listopada 2024 r.). Publikacje obejmują: S. Shetreet, J. Deschenes: *Judicial Independence: The Contemporary Debate*, Martinus Nijhoff 1985; *The Culture of Judicial Independence in a Globalised World*, eds. S. Shetreet, W. McCormack, Martinus Nijhoff Publishers 2016; *The Culture of Judicial Independence: Rule of Law and World Peace*, eds. S. Shetreet, Martinus Nijhoff Publishers 2014; *The Culture of Judicial Independence: Conceptual Foundations and Practical Challenges*, eds. S. Shetreet, C. Forsyth, Martinus Nijhoff Publishers 2012; *Challenged Justice: W pogoni za niezależnością sądownictwa*, eds. S. Shetreet, H. Chodosh, E. Helland, Brill Nijhoff 2021; *Niezależność sądownictwa, fundament demokracji*, eds. S. Shetreet, H. Chodosh, Brill Nijhoff 2024. Od 2008 r. standardy niezależności sądownictwa Mount Scopus są regularnie modyfikowane i aktualizowane przez naukowców, prawników i sędziów podczas spotkań na całym świecie. Zostały one również przytoczone w orzeczeniach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

⁷ Zob. np. S. Shetreet, S. Turenne: *Judges on Trial. The Independence and Accountability of the English Judiciary*, CUP 2013.

Sądownictwa. Szczególny nacisk położono na pracę organów Rady Europy, włączając w to opinie i analizy ad hoc Komisji Weneckiej wykonywane dla Partnerstwa na rzecz dobrego rządzenia i programów instrumentów horyzontalnych; Rada Konsultacyjna Sędziów Europejskich (CCJE); Europejska Komisja na rzecz Efektywności Wymiaru Sprawiedliwości (CEPEJ), włączając w to sprawozdania dotyczące europejskich systemów sądownictwa, badania CEPEJ na potrzeby unijnej tablicy wyników wymiaru sprawiedliwości i reportów Justice Dashboards dla Partnerstwa Wschodniego i krajów Bałkanów Zachodnich; jak również Grupa Państw p. Korupcji oraz antykorupcyjne ciało nadzorcze Rady Europy. Materiały prawnoporównawcze i inne zalecenia o naturze *soft law* również wzięto pod uwagę i zacytowano w ramach standardów.

Metodologia. Projekt nie miał na celu sformułowania na nowo ani opisania powszechnej praktyki, ani stworzenia standardów opartych na wiodących dla europejskiego wymiaru sprawiedliwości rozwiązaniach. Chodziło raczej o zaprojektowanie ugruntowanych standardów dla ochrony i promocji niezależności i rozliczalności sędziowskiej w Europie. Sprawozdawcy oraz Zespół projektowy rozpoczęli od aktualnych europejskich problemów, którymi należało się pilnie zająć. Następnie przeszli oni do skonstruowania bardziej ogólnych ram, jednak standardy nie są wyczerpujące. Sprawozdawcy wzięli pod uwagę różne podejścia do niezależności sędziowskiej w różnych europejskich tradycjach i budowali na już istniejących państwowych i europejskich źródłach. Do standardów dołączono listę źródeł i komentarze, aby ułatwić korzystanie z nich.

Sprawozdawców wspierali członkowie Zespołu projektowego i Komitetu doradczego, Członkowskiego komitetu konsultacyjnego oraz instytucjonalnych obserwatorów. Członków i obserwatorów wymieniono w podziękowaniach. W latach 2021–2024 sprawozdawcy organizowali spotkania otwarte dla wszystkich zainteresowanych członków ELI, informowali o swojej pracy na spotkaniach Rady ELI i przedstawiali wyniki swojej pracy na corocznych konferencjach ELI. Projekty standardów przysyłano do konsultacji sędziom, członkom organizacji sędziowskich, prawnikom, członkom regionalnych i europejskich instytucji oraz społeczności akademickiej z całej Europy i nie tylko.

Dodatkowa wartość projektu. Standardy przeznaczone są jako narzędzie dla różnych podmiotów, które chcą ocenić, czy zachodzi potrzeba reform sądowniczych i ich spójność z zasadami niezależności sędziowskiej. Dobrze ugruntowane elementy niezależności sędziowskiej podzielono na konkretne części składowe w komentarzach, którymi opatrzony jest każdy standard. Takie podejście ma na celu konkretną analizę problemów, z którymi mierzy się wymiar sprawiedliwości w Europie.

Standardy skupiają się zwłaszcza na sferach, w których najwyraźniej uwidoczniły się w ostatnich latach w Europie zagrożenia i napięcia: samorząd sędziowski, potrzeba zapewnienia odpowiedniego i poddanego ochronie wynagrodzenia; sposoby wyboru, powoływania i awansu sędziów; bezpieczeństwo kadencji i zasada

nieusuwalności sędziów; dyscyplina sądowa oraz potrzeba przyjęcia standardów etycznego postępowania. Pod roz wagę wzięto również kwestię wykorzystania technologii, w tym sztucznej inteligencji. W standardach poruszone są takie elementy systemu wymiaru sprawiedliwości, jak na przykład kwestie mianowania, oceny i awansowania sędziów, których nie poruszono w kompleksowy sposób w dotychczasowych standardach, a które są centralne dla kwestii niezależności sędziowskiej i rozliczalności sędziów. Inne punkty, które poruszone zostały w standardach, opisano dokładniej w innym miejscu⁸.

Celem niniejszych standardów nie jest wyłącznie opracowanie prawnych zabezpieczeń niezależności sędziowskiej, ale też odpowiednich metod ich wdrażania. Komentarze powstały z myślą o umożliwieniu obiektywnej, transparentnej i sprawiedliwej oceny omawianej sytuacji. W komentarzach podkreślono też, gdzie to konieczne, powiązania między poszczególnymi standardami, tak aby narodowe reguły i praktyka były rozważane łącznie przy ocenie ich spójności z zasadami niezależności sędziowskiej. Na przykład w przypadku zawodowych sędziów, którzy najczęściej występują w Europie, systemy oceny i awansu sędziów mogą służyć jako *de facto* procedury dyscyplinarne. Odpowiednie warunki postępowania dyscyplinarnego muszą także być rozpatrywane w świetle zasad dotyczących bezpieczeństwa kadencji oraz nieusuwalności, jak również w kontekście etycznych standardów zachowania, które powinny stanowić podstawę działalności sędziów, nie powinny jednak samoistnie stanowić podstawy odpowiedzialności.

Standardy i komentarze podkreślają sytuację prawną w Europie, która znajduje odzwierciedlenie przede wszystkim w orzecznictwie ETPC oraz TSUE. Standardy wspierają przyjmowanie dobrych praktyk i ułatwiają utrzymanie wspólnej, europejskiej kultury niezależności sędziowskiej. Jednak niezależność sędziowska jest zasadą o charakterze uniwersalnym. Dlatego też niniejszy dokument może znaleźć zastosowanie poza Europą, a rozpowszechnienie standardów ostatecznie ma na celu poprawę wzajemnego zrozumienia między różnymi systemami prawa oraz wsparcie wzajemnego zaufania i współpracy wymiarów sprawiedliwości.

ZAKRES ZASTOSOWANIA

Niniejsze standardy odnoszą się do sądów krajowych, w tym sądów administracyjnych. Ogólnie znajdują zastosowanie w przypadku krajowych sądów z jurysdykcją konstytucyjną, to jest posiadających prawo do interpretacji i stosowania przepisów konstytucji. W niektórych krajach europejskich organizacja sądów o jurysdykcji konstytucyjnej różni się znacząco od reszty systemu sądowego.

⁸ Eg standards of judicial freedom of expression are detailed in the CCJE Opinion No 25 (2022) on freedom of expression of judges, CCJE (2022) 4.

W wyniku tego konkretne przepisy niniejszych standardów mogą nie odnosić się w pewnym zakresie do takich sądów o znacznie odmiennej strukturze i organizacji względem systemu sądów powszechnych. Określenie, które standardy i w jakim zakresie znajdują zastosowanie do takich sądów, wykracza poza ramy tego projektu.

Standardy odnoszą się też do administracji sądów. Mogą być także stosowane do innych rodzajów sędziów, na przykład świeckich, tj. sędziów nieprofesjonalnych oraz prokuratorów publicznych, należy jednak pamiętać, że normy ustrojowe mogą znacząco się różnić i rozdzielenie ich konkretnego zastosowania wykracza poza ramy tego projektu.

I. PODSTAWY NIEZALEŻNOŚCI SĘDZIOWSKIEJ

STANDARD 1: NIEZALEŻNOŚĆ SĘDZIOWSKA

1. Niezależność sędziowska jest istotnym filarem demokracji i praworządności. Ma ona fundamentalne znaczenie dla zagwarantowania uczciwego procesu i skutecznej ochrony sądowej dla każdej osoby.
2. Sędziowie muszą być wolni od zewnętrznej ingerencji w wykonywanie obowiązków, w szczególności ze strony władzy wykonawczej i ustawodawczej.
3. Sędziowie muszą być również wolni od nadmiernych wpływów lub nacisków ze strony sędziów, w tym sędziów wyższego szczebla, które mogłyby wpływać na ich decyzje sądowe.

Komentarz

- a. Niezależność sędziowska jako podstawa demokracji. Niezależne sądownictwo jest podstawą rządu w demokratycznym społeczeństwie. Działa jako zabezpieczenie praw i wolności obywatela w ramach praworządności i gwarantuje poszanowanie wartości wspólnych dla państw członkowskich UE określonych w art. 2 TUE.
- b. Niezależność od zewnętrznej ingerencji. Sędziowie nie mogą przyjmować instrukcji ani zaleceń przy podejmowaniu decyzji sądowych. Ingerencja zewnętrzna odnosi się do nieuzasadnionego wpływu, bezpośredniego lub pośredniego, na podejmowanie decyzji sądowych przez podmioty zewnętrzne wobec wymiaru sprawiedliwości, takie jak rząd, ustawodawca lub media. Izolacja od nadmiernego wpływu stwarza najkorzystniejsze warunki, w których sędzia może bezstronnie decydować. Ci, którzy stają przed sądami, a także osoby postronne, mogą mieć pewność, że ich sprawy będą rozstrzygane wyłącznie na podstawie odpowiednich dowodów i zgodnie z prawem.

Prawo do niezawisłego i bezstronnego sędziego jest zapisane w art. 6 EKPC i art. 47 EUCFR.

- c. **Niezależność wewnętrzna.** Niezależność wewnętrzna odnosi się do zdolności sędziów do przeciwstawiania się nieuzasadnionej presji ze strony innych członków wymiaru sprawiedliwości w związku z ich decyzjami w poszczególnych sprawach.

Zasada niezależności wewnętrznej ma zastosowanie nie tylko do relacji między samymi sędziami, na przykład między członkiem izby sądowej a jej przewodniczącym, lecz także do relacji między sędzią a tymi sędziami, którzy mają obowiązki administracyjne w ramach sądownictwa, takimi jak prezes sądu, prezes wydziału sądowego lub członkowie rady sądowniczej. Tak więc jakakolwiek hierarchiczna organizacja sądownictwa oraz różnice w zaszerzegowaniu lub randze nie mogą kolidować z prawem sędziów do prowadzenia narady bez zakłóceń, swobodnego wydawania wyroków lub wyrażania opinii w sprawach dotyczących pracy i organizacji sądownictwa.

Każdy nadzór nad pracą sędziów wiąże się z ryzykiem ich wewnętrznej niezależności. Uprawnienia przyznane osobom odpowiedzialnym za administrację mogą mieć „mrozący”, ograniczający wpływ na wewnętrzną niezależność sędziów, których nadzorują. Efekt mrozący występuje, gdy sędziowie posiadający uprawnienia administracyjne mogą wywierać bezpośrednią lub ukrytą presję, powodując podporządkowanie sędziów wyższym sędziom lub przynajmniej sprawiając, że poszczególni sędziowie wahają się, czy sprzeciwić się życzeniom sędziów wyższego szczebla.

Uprawnienia do przydzielania spraw, awansowania sędziów i nakładania sankcji dyscyplinarnych mogą być nadużywane w celu wywierania nadmiernego wpływu na niezależność sędziów (zob. standard 20: Alokacja sprawy; standard 24: Podstawowa rola selekcji, mianowania, oceny i awansu; standard 27: Ocena i promocja; oraz część V: Dyscyplina sądowa (standardy 33–37), dla wytycznych dotyczących zapobiegania takim nadużyciom i zachowania niezależności sądownictwa).

- d. **Niezależność jako norma etyczna.** Sędziowie muszą zapewnić, że ich zachowanie, czy to w trakcie sprawowania urzędu sędziego, czy w życiu prywatnym, nie podważa ich niezależności zbiorowej ani indywidualnej.

Sędziowie mogą konsultować się z innymi sędziami w kwestiach trudnych w odniesieniu do niezawisłości sędziowskiej i mogą zasięgać porady organu powołanego do pomocy w interpretacji standardów etycznych postępowania (zob. standard 30: Przyjęcie i cel norm etycznych). Pozostają jednak odpowiedzialni za własne decyzje.

STANDARD 2: ZBIOROWA I INDYWIDUALNA NIEZALEŻNOŚĆ SĘDZIOWSKA

1. Sądownictwo jako całość musi cieszyć się zbiorową niezależnością i autonomią od władzy wykonawczej i ustawodawczej.

2. Każdy sędzia musi cieszyć się zarówno niezależnością osobistą, jak i niezależnością merytoryczną.
3. Niezależność osobista oznacza, że zasady i warunki sprawowania urzędu sędziego są odpowiednio zabezpieczone prawem, aby zapewnić, że poszczególni sędziowie nie podlegają kontroli innych osób.
4. Niezależność merytoryczna oznacza, że w ramach sprawowania funkcji sędziowskiej sędziowie podlegają jedynie prawu i nakazom sumienia.

Komentarz

- a. Terminologia. Niezawisłość sędziowska wymaga niezależności instytucjonalnej (czasami określanej również jako niezależność funkcjonalna) zarówno dla sądownictwa jako całości, jak i dla sędziego indywidualnego. To z kolei umożliwia niezależność merytoryczną, która odnosi się do niezawisłości sędziów, aby dochodzić do swoich orzeczeń sądowych bez poddawania się jakimkolwiek niewłaściwym wpływom.
- b. Niezawisłość sędziowska jako całość. Niezależność zbiorowa i autonomia oznaczają, że sądownictwo jako całość musi cieszyć się niezależnością instytucjonalną i autonomią w administracji sądowej, ponieważ odnosi się do wykonywania funkcji sądowniczych (zob. standard 19: Administracja sądowa). Sądownictwo musi dysponować wystarczającymi środkami finansowymi do prawidłowego administrowania wymiarem sprawiedliwości (zob. standard 18: Samodzielność finansowa).
- c. Niezależność osobista. Niezależność całego sądownictwa może nie być wystarczająca, jeśli sędziom brakuje osobistej niezależności instytucjonalnej. Niezależność osobowa oznacza, że poszczególni sędziowie nie mogą być instytucjonalnie zależni od władzy wykonawczej lub ustawodawczej w żaden sposób, który mógłby wpłynąć na ich proces decyzyjny. Niezależność osobista odnosi się zatem do warunków i okresu sprawowania urzędu, które są odpowiednio zabezpieczone prawem (zob. standard 7: Gwarancje pełnienia urzędu sędziego). Jest ona zakorzeniona w powoływaniu sędziów aż do wieku emerytalnego z góry określonego przez prawo (zob. standard 8: Bezpieczeństwo urzędu i nieusuwalność) oraz zabezpieczenie odpowiedniego wynagrodzenia sądowego przed uznaniowością władzy wykonawczej (zob. standard 10: Odpowiednie i chronione wynagrodzenie; zob. również: standard 30: Wdrożenie i cel norm etycznych oraz standard 31: Podstawowe normy etyczne).

Niezależność merytoryczna w podejmowaniu decyzji sądowych. Dla swoich rozstrzygnięć poszczególni sędziowie nie podlegają żadnej innej władzy niż prawo i własne sumienie. Taka niezależność daje sędziom swobodę zachowania bezstronności i zapewnia, że sędziowie rozstrzygają sprawy na podstawie faktów i zgodnie z prawem (zob. standard 1: Niezależność sędziowska, standard 6: Bezstronność sędziego i standard 5: Rola wymiaru sprawiedliwości).

STANDARD 3: PODSTAWOWE WARTOŚCI WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

1. Podstawowymi wartościami wymiaru sprawiedliwości są niezależność procesu sądowego; niezależność i bezstronność sądownictwa; wysoka jakość procesu orzeczniczego; skuteczność procesu sądowego i administracji sądowej; dostępność sądów i służb sądowych; zaufanie publiczne do sądów; odpowiedzialność sądownictwa oraz przejrzystość systemu sądownictwa.
2. Każde państwo musi zapewnić, że system wymiaru sprawiedliwości szanuje i wdraża podstawowe wartości leżące u podstaw funkcjonowania systemu sądownictwa i wymiaru sprawiedliwości.
3. Reforma sądownictwa musi dążyć do właściwej równowagi między podstawowymi wartościami wymiaru sprawiedliwości, a w szczególności do właściwej równowagi między efektywnością a jakością procesu decyzyjnego w sądownictwie.

Komentarz

- a. Niezależność i bezstronność. Europejskie standardy niezawisłości sędziowskiej ELI Mt Scopus uwzględniają niezależność sędziowską w uznaniu jej roli w gwarantowaniu bezstronności sędziowskiej i innych wartości wymiaru sprawiedliwości. Standardy określają parametry równowagi między tymi wartościami.
- b. Jakość i skuteczność wymiaru sprawiedliwości. Skuteczny system wymiaru sprawiedliwości wymaga jakości i skuteczności w celu ochrony prawa do rzetelnego procesu sądowego i dąży do zapewnienia sprawiedliwości dla wszystkich zaangażowanych stron. Wysoka jakość procesu orzekania wymaga wysokich standardów etyki i uczciwości sędziowskiej oraz odpowiedniego przeszkolenia sędziów i personelu sądowego (zob. standard 21: Jakość wymiaru sprawiedliwości, pkt d: Szkolenie kadr wymiaru sprawiedliwości). Wymaga to również zapewnienia prawa do odwołania zgodnego z zasadą ostateczności postępowania sądowego, poprawiania błędów w poszczególnych sprawach oraz opracowywania i utrzymywania prawidłowych norm prawnych.

Skuteczność w procesie sądowym i administracji obejmuje staranny nadzór nad utrzymaniem kosztów postępowania sądowego na rozsądnym poziomie, zarządzanie liczbą spraw, zapewnienie procesów bez nieuzasadnionych opóźnień oraz zmniejszenie opóźnień i zaległości sądowych (zob. standard 22: Skuteczność wymiaru sprawiedliwości).
- c. Dostępność sądów i służb sądowych. Aby zapewnić dostęp do wymiaru sprawiedliwości, wymaga się, aby system zapewniał pełny dostęp do sądów. Obejmuje to dostęp ekonomiczny, geograficzny, proceduralny i merytoryczny:
 - Dostęp ekonomiczny oznacza udzielanie pomocy prawnej potrzebującym oraz obniżanie kosztów usług i opłat sądowych.

- Dostęp geograficzny oznacza świadczenie usług sądowych na obszarach wiejskich i oddalonych, a także w ośrodkach miejskich.
 - Dostęp proceduralny oznacza między innymi, że przepisy proceduralne umożliwiają pełną możliwość wysłuchania i przedstawienia dowodów; zapewniają sądom do spraw drobnych roszczeń możliwość rozstrzygania drobnych spraw po umiarkowanych kosztach oraz zezwalają na powództwa zbiorowe i postępowania sądowe w interesie publicznym w odpowiednich sytuacjach.
 - Dostęp merytoryczny oznacza, że ustawodawca podaje merytoryczne podstawy powództwa w celu zapewnienia, że prawo jest nadrzędne, a prawa chronione.
- d. Zaufanie publiczne. Zaufanie społeczeństwa do sądów obejmuje zapewnienie jawności rozpraw i orzeczeń oraz staranne określenie ochrony sędziów przed procesami sądowymi.
- e. Odpowiedzialność sędziów. Odpowiedzialność sędziów utrzymuje publiczne zaufanie do sądownictwa. Pozwala ona społeczeństwu monitorować i kontrolować działalność sądownictwa za pomocą różnych środków, w tym za pośrednictwem mediów publicznych. W związku z tym treść orzeczeń sądowych musi, co do zasady, być swobodnie przekazywana, tak aby orzeczenia podlegały kontroli publicznej. Organy wykonujące władzę sądowniczą ponoszą szczególną odpowiedzialność za informowanie społeczeństwa, władzy wykonawczej i ustawodawczej o prowadzeniu działalności sądowniczej. Sędziowie muszą być odpowiedzialni za swoje postępowanie, przestrzegać standardów etycznych postępowania i w razie potrzeby podlegać odpowiednim środkom dyscyplinarnym (zob. także część IV: Normy etyczne (standardy 30–32) oraz część V: Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów (standardy 33–37)).
- f. Przejrzystość. Sądy i sędziowie muszą zapewnić społeczeństwu oraz społeczności akademickiej i prawniczej pełną przejrzystość, z zastrzeżeniem kwestii prywatności.

STANDARD 4: PODZIAŁ WŁADZY

1. Podział władzy między władzę sądowniczą, wykonawczą i ustawodawczą odzwierciedla ich uzupełniające się role w zachowaniu demokracji i praworządności.
2. Szacunek między władzą sądowniczą, wykonawczą i ustawodawczą jest niezbędny do wzajemnego wspierania się we właściwych im rolach konstytucyjnych.
3. Ustawodawca nie może uchylać przepisów, które ingerują w niezależność sędziowską lub inne podstawowe wartości państwa prawnego i demokracji.

Komentarz

- a. Niezależność sądownictwa i podział władzy. Podstawy prawne niezawisłości sędziowskiej są głęboko zakorzenione w zasadzie rozdziału instytucji sądowni-

czych, wykonawczych i ustawodawczych. Podział władzy zapobiega nadużyciom władzy publicznej poprzez nadmierną koncentrację władzy.

Władza sądownicza musi wykonywać swoją konstytucyjną rolę w sposób niezależny od innych gałęzi władzy (zob. standard 1: Niezawisłość sędziowska i standard 2: Zbiorowa i indywidualna niezależność sędziowska). Państwo musi określić rolę i funkcje władzy sądowniczej na poziomie konstytucyjnym lub na najwyższym poziomie ustawodawstwa. Gwarancje niezawisłości sędziowskiej, w tym bezpieczeństwa urzędu (zob. standard 8: Bezpieczeństwo urzędu i nieusuwalność), ochrona przed pozwem (zob. standard 9: Ograniczenia odpowiedzialności) i odpowiednie wynagrodzenie (zob. standard 10: Odpowiednie i chronione wynagrodzenie) musi być zabezpieczone konstytucyjnie lub na najwyższym poziomie ustawodawstwa (zob. standard 7: Gwarancje pełnienia urzędu sędziego).

- b. Wzajemny szacunek. Koncepcja podziału władzy zakłada, że każda gałąź władzy jest przygotowana do pełnienia przypisanych jej funkcji i szanuje funkcje pozostałych gałęzi. Sądownictwo wspiera władzę ustawodawczą, wprowadzając w życie ustawodawstwo zgodnie z krajowymi lub europejskimi zasadami konstytucyjnymi. Tym samym sądownictwo stoi na straży i rozwija prawo we właściwym zakresie i granicach swojej roli. Musi powstrzymać się od ingerowania we właściwe polityczne zdolności decyzyjne innych gałęzi władzy. Właściwe granice między oddziałami rządowymi muszą być precyzyjnie dostrojone, tak aby każdy oddział odgrywał odpowiednią rolę i bez istotnych zakłóceń w relacjach między oddziałami.
- c. Ograniczenia władzy wykonawczej. Władza wykonawcza nie może mieć kontroli nad funkcją sądowniczą. Tym samym żaden akt wykonawczy nie może zmieniać składu sądu, aby wpływać na jego decyzje lub odwracać określone decyzje sądowe. Władza wykonawcza musi powstrzymać się od wszelkich działań lub zaniechań, które uniemożliwiają sądowe rozstrzygnięcie sporu (z wyjątkiem zaangażowania się w alternatywne rozstrzygnięcie sporu, którego stroną jest rząd) lub które utrudniają prawidłowe wykonanie wyroku sądowego (zob. również standard 5: Rola sądownictwa, pkt d: Wykonywanie orzeczeń sądowych).

Władza wykonawcza nie powinna składać oświadczeń, które negatywnie wpływają na niezależność lub publiczne postrzeganie niezawisłości poszczególnych sędziów lub sądownictwa jako całości.

- d. Obowiązki innych gałęzi rządu. Rząd ma obowiązek wspierać wykonywanie wyroków sądowych (zob. standard 5: Rola wymiaru sprawiedliwości, pkt d: Wykonywanie orzeczeń sądowych).
- e. Istotne interakcje. Władza wykonawcza lub ustawodawcza może współdziałać z sądownictwem w obszarach takich jak powoływanie i awansowanie sędziów, wynagrodzenie sędziów i administracja sądowa, pod warunkiem że intencją lub skutkiem nie jest naruszenie niezależnego i bezstronnego podejmowania decyzji

sądowych oraz z zastrzeżeniem innych ograniczeń określonych w standardach. Zakres tych interakcji jest określony w szczególności w standardzie 10: Odpowiednie i chronione wynagrodzenie, standardzie 18: Autonomia finansowa, standardzie 19: Administracja sądowa oraz części III: Nominacje i awanse sędziowskie (standardy 24–29).

STANDARD 5: ROLA WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

1. Wymiar sprawiedliwości musi rozstrzygać spory poprzez bezstronną wykładnię i stosowanie prawa.
2. Utrzymanie i rozwój prawa przez wymiar sprawiedliwości poprzez indywidualne decyzje powinno być zgodne z aktualnymi warunkami i oczekiwaniami społecznymi.
3. Decyzje sądowe muszą promować przestrzeganie i dążenie do rządów prawa, demokracji i praw człowieka.
4. Władza sądownicza powinna odgrywać wiodącą rolę w kontroli legalności działań wykonawczych i wdrażaniu ustawodawstwa zgodnie z zasadami krajowymi, konstytucyjnymi, europejskimi i międzynarodowymi.

Komentarz

- a. Rozwiązywanie sporów w sposób bezstronny. Strony w postępowaniu sądowym muszą być traktowane bezstronnie i być w stanie opierać się na wcześniejszych decyzjach w porównywalnych sprawach, aby przewidzieć skutki prawne swoich działań lub zaniechań. W związku z tym sądy muszą dążyć do zapewnienia równej i jednolitej wykładni i stosowania prawa, aby zagwarantować pewność i przewidywalność prawa. Różnice w wykładni mogą jednak występować w ramach każdego systemu sądowniczego opartego na sieci sądów. W sytuacjach głębokich i długotrwałych różnic w wykładni krajowego orzecznictwa muszą istnieć mechanizmy umożliwiające przewyżczenie tych niespójności, zgodnie z prawem jednostki do rzetelnego procesu sądowego, na przykład poprzez umożliwienie wniesienia odwołania lub skierowania sprawy do sądów wyższej instancji.
- b. Rozwój prawa. Brak rozwoju i dostosowania orzecznictwa może utrudniać reformę lub ulepszanie prawa, między innymi dlatego, że zmiany społeczne powodują pilną potrzebę jego nowej interpretacji. W tej sytuacji względy pewności i przewidywalności prawa wymagają przekonujących powodów do odejścia od jednolicie utrwalonego orzecznictwa, ale dążenie do równej i jednolitej wykładni i stosowania prawa nie powinno prowadzić do jego nadmiernej sztywności. We wszystkich przypadkach, jak zaznaczono w standardzie 4: Podział władzy, pkt b: Wzajemny szacunek, sądownictwo musi stać na straży i rozwijać prawo w odpowiednim zakresie i granicach jego roli.

- c. Praworządność, demokracja i prawa człowieka. Konstytucyjna rola sądownictwa polega na staniu na straży praworządności i rozstrzyganiu spraw zgodnie z ramami prawnymi zaprojektowanymi przez krajową konstytucję i ustawodawcę. Takie ramy prawne są zakorzenione w modelu liberalnej demokracji i praw człowieka zapisanych w EKPC i traktatach UE. Standardy uznają, że sądy są ostatecznymi strażnikami krajowych zasad konstytucyjnych, europejskich i międzynarodowych, bez uszczerbku dla specyficznych ram krajowych państw europejskich w zakresie egzekwowania prawa europejskiego i międzynarodowego.
- d. Wykonywanie orzeczeń sądowych. Wykonywanie orzeczeń sądowych ma zasadnicze znaczenie dla utrzymania właściwej roli wymiaru sprawiedliwości i skutecznego prawa do rzetelnego procesu sądowego. Istotą niezawisłego sądu jest uprawnienie do wydania wiążącej decyzji, która nie podlega zatwierdzeniu, ratyfikacji ani podważeniu przez obcą interwencję organu pozasądowego, w tym władzy wykonawczej.

Orzeczenia muszą być zatem wykonane sprawiedliwie, szybko, skutecznie i proporcjonalnie, bez ingerencji ze strony innych władz państwowych mogących prowadzić do zmiany wyroku, z wyjątkami amnestii (powszechnie przyznawanych przez władzę ustawodawczą) i ułaskawień (powszechnie wykonywanych przez władzę wykonawczą). Udzielanie amnestii i ułaskawień musi być wykonywane ostrożnie, aby uniknąć ich wykorzystania jako ingerencji w podejmowanie decyzji sądowych.

Nie jest właściwe, aby parlament unieważniał wyroki skazujące za przestępstwa w prawie pierwotnym, gdy możliwe jest rozpatrzenie sprawy przez sąd i uniewinnienie.

Państwa muszą bezzwłocznie wykonać orzeczenia sądowe wydane przeciwko organom publicznym i zażądać od powoda wszczęcia postępowania egzekucyjnego. Jasne regulacje prawne powinny określać zasoby dostępne do egzekwowania, odpowiedzialne organy i obowiązujące procedury.

Sędziowie nie mogą podlegać postępowaniu dyscyplinarnemu ani być w żaden inny sposób sankcjonowani za wysiłki zmierzające do uzyskania prawidłowego wykonania orzeczenia sądowego.

Organy zarządzające wymiarem sprawiedliwości powinny regularnie publikować informacje na temat skuteczności wykonywania orzeczeń sądowych, w tym przeciwko organom publicznym.

STANDARD 6: BEZSTRONNOŚĆ SĘDZIEGO

1. Sędziowie muszą rozstrzygać sprawy w sposób bezstronny i unikać wszelkich zachowań lub działań, w sądzie lub poza nim, które mogłyby w uzasadniony sposób prowadzić do postrzegania stronniczości.

2. Sędziowie nie mogą zasiadać w sprawie, w której mają interes osobisty lub w której z ich działalności, wyrażania opinii lub powiązań może wynikać uzasadnione wrażenie stronniczości.

Komentarz

a. Definicja. Bezstronność sądów jest zarówno etycznym standardem postępowania, jak i zasadą prawną. Sędziowie muszą dążyć do tego, aby ich postępowanie, zarówno w sądzie, jak i poza nim, podtrzymywało i zwiększało zaufanie opinii publicznej, zawodu prawnika i stron sporu do ich bezstronności. Można to osiągnąć w następujący sposób:

- Sędziowie muszą wykazywać się otwartym umysłem i nie przesądzać o roszczeniach, które mogą być wysuwane przez obecnych lub przyszłych uczestników postępowania sądowego; muszą istnieć prawne mechanizmy przekonania sędziów do konkretnej racji.
- Sędziowie powinni działać i sprawiać wrażenie, że działają we wszystkich sprawach bez przychylności, stronniczości lub uprzedzeń.
- Sędziowie muszą rozstrzygać sprawy bez wpływu jakiegokolwiek strony, która nie jest zaangażowana w postępowanie.
- Sędziowie muszą wysłuchiwać stron na równych warunkach i powstrzymywać się od dyskryminacji przy wydawaniu wyroków.

Bezstronność sądownictwa przyczynia się do sprawiedliwości kontradyktoryjnej i zapewnia, że rozstrzyganie sporów opiera się wyłącznie na meritum sprawy. Bezstronność sądów wzmacnia akceptację orzeczeń sądowych i autorytet sądu.

Domniemywa się przedmiotową lub osobistą bezstronność sędziego, chyba że istnieją dowody przeciwnie.

b. Dyskwalifikacja za stronniczość. Stwierdzenie stronniczości lub wrażenie stronniczości wymaga, aby sędzia został wykluczony z wysłuchania sprawy i podjęcia decyzji w sprawie. Ustalenia takiego należy dokonać, gdy — biorąc pod uwagę istotne okoliczności — istnieje uzasadniona obawa, że uczciwy laicki obserwator uwierzy, że sędzia nie będzie bezstronny w rozstrzygnięciu sporu.

Kwestia, czy pojawienie się stronniczości jest wystarczające do odsunięcia sędziego od rozpoznania sprawy, jest przedmiotem szerokiego orzecznictwa w orzecznictwie sądów krajowych oraz ETPC i TSUE.

- d. Kryteria wyłączenia sędziów. Sędziowie powinni być wyłączani na własne żądanie, gdy konieczne jest zapewnienie, że istnieje sprawiedliwość, która będzie dawać wrażenie niezależnej i bezstronnej, biorąc pod uwagę obawy dotyczące okoliczności w życiu publicznym, prywatnym lub zawodowym sędziego. Sędziowie powinni dążyć do zminimalizowania sytuacji, w których mogą zostać wezwani do wyłączenia się.
- e. Bezstronność poparta sprawiedliwymi procedurami. Bezstronność sędziowska koncentruje się na relacji między sędzią indywidualnym a stroną. Musi być poparta sprawiedliwymi procedurami gwarantującymi, że każda ze stron ma rozsądną możliwość przedstawienia swojej sprawy bez szkody dla przeciwnika(-ów).

STANDARD 7: GWARANCJE PEŁNIENIA URZĘDU SĄDZIEGO

1. Warunki pełnienia urzędu sędziego, w tym odpowiednie warunki pracy, są ważne dla niezależności, skutecznego funkcjonowania i zaufania publicznego do sądownictwa.
2. Niezależność sądownictwa, bezpieczeństwo kadencji i odpowiednie wynagrodzenie muszą być ugruntowane konstytucyjnie lub w inny sposób zabezpieczone prawem. Wstępnie ustalone prawo musi obejmować wynagrodzenie; długość kadencji; procedury wyboru, awansu i oceny wyników oraz proces rozważania przeniesienia, dyscypliny, zawieszenia i odwołania sędziów.
3. Prawodawstwa wprowadzającego zmiany w warunkach służby sądowej nie wolno stosować do sędziów już sprawujących urząd, chyba że zmiany te są częścią ogólnego i współmiernego środka mającego zastosowanie do wszystkich sektorów służby publicznej, które nie są skierowane konkretnie do sędziów, lub chyba że zmiany te mają niekwestionowany skutek w postaci poprawy warunków służby sądowej.

Komentarz

- a. Warunki pełnienia urzędu sędziego. Warunki pracy na stanowisku sędziego muszą zapewniać nie tylko zasoby materialne i osobiste potrzebne do wykonywania obowiązków sądowych, lecz także bezpieczne i uczciwe środowisko pracy (zob. również, w kwestii uczciwego środowiska pracy, standard 20: Przydział spraw, standard 21: Jakość wymiaru sprawiedliwości).
- b. Gwarancje zabezpieczone prawem. Organizacja sądownicza powinna być w swej istocie zakorzeniona konstytucyjnie lub ustawowo przez parlament. Niezależność zagwarantowana przez prawo wymaga również, aby sędziowie mieli prawo do kontroli zgodności z prawem każdej decyzji związanej z warunkami i stażem pracy przed niezależnym i bezstronnym sądem. Gwarancje zawarte w niniejszym standardzie są wyraźnie uwzględnione w standardzie 8: Bezpieczeństwo urzędu i nieusuwalność; standardzie 10: Odpowiednie i chronione wynagrodzenie; część III: Nominacje i awanse sędziowskie (standardy 24–29) oraz część V: Dyscyplina sądowa (standardy 33–37).

STANDARD 8: BEZPIECZEŃSTWO URZĘDU I NIEUSUWALNOŚĆ

1. Mianowanie sędziego, co do zasady, musi trwać do przejścia na emeryturę w wieku ustalonym przez prawo w dniu mianowania, z zastrzeżeniem jedynie odwołania z ważnej przyczyny.
2. Odwołanie z ważnej przyczyny musi być ograniczone do niezdolności do pracy lub poważnego naruszenia, które czyni sędziego niezdolnym do wykonywania obowiązków sądowych.

3. Podstawy i procedura odwołania muszą być wyraźnie określone przez prawo, w oparciu o obiektywne i weryfikowalne kryteria, a procedura odwołania musi spełniać wymogi uczciwego procesu.

Komentarz

- a. Zabezpieczenie kadencji do osiągnięcia wieku obowiązkowego przejścia na emeryturę. Bezpieczeństwo kadencji działa jak zabezpieczenie przed naciskami z zewnątrz i ma na celu zapewnienie, że sędziowie nie staną w obliczu rzeczywistych lub postrzeganych konfliktów interesów wynikających z niepewności odnowienia kadencji. Wiek emerytalny powinien być zapewniony przez prawo i nie może ulec zmianie z mocą wsteczną, ponieważ obniżenie wieku emerytalnego sędziów zasiadających w składzie sędziowskim może służyć jako środek do usuwania sędziów. Obniżenie wieku emerytalnego nie może mieć zastosowania do sędziego, który sprawuje już urząd, bez zgody tego sędziego.
- b. Okresy próbne. W miarę możliwości należy unikać okresów próbnych dla sędziów sprawujących urząd, ponieważ mogą być one wykorzystane w celu podważania niezależności sądownictwa. W przypadku gdy istnieje okres próbny, musi on być krótki. Zatrzymanie na czas nieokreślony musi również odbywać się zgodnie z uczciwą i przejrzystą procedurą ustanowioną wcześniej przez prawo. Odmowa zatwierdzenia sędziego w okresie próbnym powinna odbywać się zgodnie z obiektywnymi kryteriami i z tymi samymi gwarancjami proceduralnymi, które mają zastosowanie, gdy sędzia ma zostać odwołany ze stanowiska (zob. poniżej, pkt f: Nieusuwalność i przeniesienie).

Okresy próbne dla sędziów sprawujących urząd należy odróżnić od okresów próbnych dla kandydatów na sędziów pełniących funkcję stażystów pomagających w przygotowaniu wyroków, ale jeszcze nieupoważnionych do podejmowania decyzji sądowych — zarezerwowanych dla sędziów stałych. Dopuszcza się okres próbny dla kandydatów na sędziów w celu oceny ich kompetencji potrzebnych do bycia mianowanym na stałe.

Zob. także część V: Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów (standardy 33–37), zob. także standard 38, pkt c: Nieobniżanie standardów i ich promocja w Europie.

- c. Powołania na czas oznaczony. Powołania na czas oznaczony mogą być dopuszczalne, jeśli są długoterminowe, najlepiej nieodnawialne i stosowane umiarkowanie, aby zapewnić elastyczność liczbową. Powinny one być ściśle ograniczone do sytuacji wyjątkowego i tymczasowego zapotrzebowania na personel, w których regularne planowanie i zarządzanie personelem nie może rozwiązać problemu. Czas trwania ich kadencji musi być również określony w odniesieniu do przewidywanego czasu trwania wyjątkowego zapotrzebowania na personel.

Jeżeli jednak powołanie na stanowisko sędziego odbywa się na czas określony z możliwością przedłużenia, decyzja o odnowieniu, zatwierdzeniu lub odwołaniu ze stanowiska musi opierać się na kryteriach merytorycznych i opierać się na spra-

wiedliwej i przejrzystej procedurze ustanowionej wcześniej przez prawo w celu zapewnienia pełnego poszanowania niezawisłości sądownictwa.

Zasługi oraz uczciwa i przejrzysta procedura ustanowiona przez prawo są odpowiednio uwzględnione w standardzie 25: Zasługi i standardzie 26: Uczciwa i przejrzysta procedura.

Sędziowie zatrudnieni na czas określony muszą podlegać takim samym gwarancjom jak sędziowie zatrudnieni na czas nieoznaczony, zarówno w zakresie mianowania, jak i kryteriów oraz procedury odwoływania.

d. Nieusuwalność i wyjątki. Nieusuwalność jako podstawowa gwarancja niezależności zewnętrznej i wewnętrznej wymaga, aby sędziowie pozostawali na stanowiskach przez okres z góry określony przez prawo. Usunięcie musi opierać się wyłącznie na interesie publicznym, wynikającym z sankcji dyscyplinarnej lub niezdolności do pracy, która czyni sędziów niezdolnymi do wykonywania swoich obowiązków. Te same zabezpieczenia proceduralne mają zastosowanie w obu przypadkach (zob. standard 35: Środki dyscyplinarne, pkt e: Usunięcie w związku z dokonaniem poważnego naruszenia).

Zasada nieusuwalności i jej wyjątki mają zastosowanie do wszystkich sędziów, w tym prezesów sądów.

e. Usunięcie z powodu niezdolności do pracy. Usunięcie z powodu niezdolności do pracy nie powinno być określane jako dyscyplinarne. Postępowania dotyczące domniemanej niezdolności sędziego, na przykład dotyczące zdrowia, mogą jednak budzić takie same obawy o sprawowanie wymiaru sprawiedliwości i zaufanie publiczne jak naruszenia dyscyplinarne. Postępowanie w sprawie niezdolności do pracy może być również nadużywane w celu wywierania wpływu na sądownictwo. W związku z tym do orzeczeń o niezdolności do pracy muszą mieć zastosowanie te same gwarancje proceduralne co do dyscypliny. Normy mające zastosowanie do postępowania dyscyplinarnego są uwzględnione w części V: Dyscyplina sądowa (standardy 33–37).

Ocena niezdolności do pracy może wymagać rozważenia racjonalnego dostosowania do znanej niepełnosprawności.

f. Nieusuwalność i przeniesienie. Sędziego zwykle nie można bez zgody przenieść na inne stanowisko, powierzyć mu innych obowiązków sądowych ani przenieść w inne miejsce. Przeniesienie bez zgody może być możliwe w wyjątkowych okolicznościach. Wyjątkowymi okolicznościami przekazania bez zgody są te, które podnoszą systemowe i uzasadnione potrzeby systemu wymiaru sprawiedliwości, takie jak zwiększona skuteczność, ulepszone procedury lub zwiększony dostęp do sądu, na przykład zgodna z prawem zmiana systemu sądowego lub tymczasowe przeniesienie w celu wsparcia sąsiedniego sądu. Przeniesienia nie mogą sprawiać nawet pozorów działania jako sankcja i nie mogą być dokonane z intencją lub sprawiać wrażenie działania z intencją wywarcia wpływu na orzeczenia sądowe ani mieć negatywnego wpływu na niezależność lub bezstronność

sędziów. Wyjątkowe okoliczności przeniesienia jako kary dyscyplinarnej ostatniej instancji — zob. standard 35: Środki dyscyplinarne.

STANDARD 9: OGRANICZENIA ODPOWIEDZIALNOŚCI

Sędziowie muszą korzystać z ochrony przed pozwem cywilnym lub ściganiem za zaniechania lub czyny popełnione w dobrej wierze podczas wykonywania swojej funkcji sądowniczej.

Komentarz

- a. Cel. Ochrona przed pozwem umożliwia sędziom kontynuowanie postępowania bez poczucia zastraszenia lub utrudnień spowodowanych groźbą lub strachem przed przyszłym postępowaniem sądowym w celu wykonywania swoich zgodnych z prawem obowiązków. Ochrona przed pozwem upoważnia zatem sędziów do podejmowania niezależnych decyzji, chroniących ich przed odwetem lub środkami przymusu poprzez dokuczliwe roszczenia cywilne lub arbitralne ściganie.

Zakłada to, że istnieją odpowiednie prawa do odwołania się, ponownego przesłuchania i kontroli samego pierwotnego orzeczenia sądowego (w przeciwieństwie do postępowania przeciwko osobie wydającej orzeczenie). Wznowienie rozstrzygniętych spraw powinno co do zasady nastąpić dopiero w postępowaniu odwoławczym. Uchybienia sądowe, których nie można naprawić w drodze apelacji, mogą prowadzić do roszczeń wobec państwa (zob. uwaga poniżej, pkt f: Odszkodowanie państwowe i odpowiedzialność cywilna sędziego).

Zasada ochrony przed pozwem może rozciągać się również na czynności personelu sądowego pełniącego funkcje sądowe lub działającego w imieniu sędziego lub na polecenie sędziego.

- b. Zakres i ograniczenia. Ochrona przed pozwem musi chronić niezależność sędziego indywidualnego bez ochrony sędziów przed przestrzeganiem prawa. Ochrona ta nie może być łączona z bezkarnością, a ochrona przed pozwem nie dotyczy sędziów działających z naruszeniem prawa cywilnego lub karnego poza ich urzędem sądowym.

Zakres ochrony i odpowiedzialności sędziego podczas sprawowania urzędu jest bardzo zróżnicowany w Europie. W niektórych krajach nie jest dozwolone wszczęcie postępowania karnego za działania lub zaniechania w wykonywaniu funkcji sądowniczych. W innych krajach prokuratura ogranicza się do niektórych rodzajów działań lub zaniechań w wykonywaniu funkcji sądowniczych, przy jednoczesnym wyłączeniu odpowiedzialności za treść orzeczeń sądowych. Alternatywnie lub dodatkowo niektóre państwa mają specjalne przepisy proceduralne dotyczące skarg przeciwko sędziom, takie jak wymóg uzyskania zgody niezależnego organu sądowego na wszczęcie postępowania na ich podstawie.

W tym kontekście w niniejszych standardach przyjmuje się pogląd, że sędziowie, którzy wykonując swoje funkcje, popełniają to, co w innych okolicznościach zostałoby uznane za przestępstwo, nie mogą domagać się ochrony przed procesem karnym. Należy rozważyć specjalne mechanizmy prawa karnego w celu ochrony sędziów przed dokuczliwymi roszczeniami karnymi, gdy istnieje realne niebezpieczeństwo, że przeciwko sędziom mogą zostać wniesione nieuzasadnione zarzuty. W odniesieniu do odpowiedzialności cywilnej, standardy te potwierdzają pogląd, że sędziowie powinni być chronieni przed pozwami cywilnymi o odszkodowanie pieniężne za niewłaściwe zaniechania lub czyny popełnione w dobrej wierze podczas wykonywania swoich funkcji.

- c. Działalność związana z wykonywaniem funkcji sądowniczych. Ochrona sądowa rozciąga się na działania administracyjne sędziów, gdy takie pozasądowe działania są racjonalne i związane z niezależnym i bezstronnym wymiarem sprawiedliwości. Przykłady obejmują organizację harmonogramów rozpraw i oddelegowanie sędziów oraz przydział spraw, które mają bezpośredni i natychmiastowy wpływ na wykonywanie funkcji sądowniczej. Wykonywanie tych codziennych funkcji, w szczególności przez osoby odpowiedzialne za przywództwo, powinno wchodzić w zakres ochrony.

Jeżeli ochrona przed pozwem nie jest bezwzględna, niezabezpieczone akty sądowe powinny być ograniczone do przypadków umyślnego niewywiązania się z obowiązków, w których sędziowie nadużywają swoich uprawnień lub zaniedbują obowiązki, działają świadomie poza swoimi uprawnieniami lub niezgodnie z ich obowiązkami lub dopuszczają się korupcji przy podejmowaniu decyzji.

- d. Jasne i obiektywne procedury. Gdy ochrona nie jest absolutna, musi istnieć możliwość obiektywnej identyfikacji, kiedy sędziom brakuje ochrony, tak aby sędziom nie można było w niewłaściwy sposób grozić usunięciem ochrony. Należy również jasno określić standard dowodów potwierdzających naruszenia. Gdy sędzia domaga się ochrony przed pozwem zgodnie z prawem krajowym, sprawa powinna zostać rozstrzygnięta przez niezależny organ złożony w znacznej mierze z osób związanych z wymiarem sprawiedliwości, ale również obejmujący taką reprezentację osób niezaangażowanych w sprawowanie wymiaru sprawiedliwości, która może zostać uznana za odpowiednią, by jego decyzja została obdarzona zaufaniem społecznym. Sędzia musi mieć również możliwość odwołania się lub zwrócenia się o sądową kontrolę decyzji o pozbawieniu ochrony.
- e. Postępowania dyscyplinarne. Ochrona przed pozwem nie wyklucza procesów dyscyplinarnych, w których zarzuca się niewłaściwe zachowanie. Nawet jeśli niewłaściwe zachowanie sędziego może być chronione przed postępowaniem cywilnym lub karnym, sędzia może nadal ponosić odpowiedzialność na innych forach. Ochrona przed pozwem powinna być połączona z uczciwym i przejrzystym mechanizmem rozpatrywania skarg dotyczących wykroczeń sądowych. Taki

mechanizm powinien umożliwiać osobie fizycznej złożenie skargi dotyczącej pomyłki sądowej z procesem wystarczająco prostym dla osoby świeckiej. Postępowanie dyscyplinarne jest rozpatrywane w części V: Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów (standardy 33–37).

- f. Odszkodowanie państwowe i odpowiedzialność cywilna sędziego. Środek zaradczy może przysługiwać państwu w przypadku uchybień w postępowaniu sędziego innych niż w przypadku zaskarżalnych błędów sądowych. Państwo nie powinno domagać się zwrotu od sędziego, który uczynił państwo odpowiedzialnym, chyba że w przypadku umyślnego niewywiązania się z obowiązków sądowych i za uprzednią zgodą niezależnego organu złożonego w istotnej mierze z przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości. Takie rygorystyczne warunki powinny zapewnić, że postępowanie regresowe nie będzie nadużywane.

STANDARD 10: ODPOWIEDNIE I CHRONIONE WYNAGRODZENIE

1. Wynagrodzenie sędziów musi być odpowiednie, aby zapewnić bezpieczeństwo materialne sędziów i działać jako osłona przed nadmierną presją.
2. Wynagrodzenie sędziów musi być współmierne do obowiązków związanych z funkcją sędziowską i musi opierać się na obiektywnych i przejrzystych kryteriach.
3. Wynagrodzenie sędziów musi być ustalone na poziomie wystarczającym, aby przyciągnąć i zatrzymać kompetentnych sędziów na dane stanowiska sędziowskie. Przepisy muszą zapewniać odpowiednią ewolucję wynagrodzeń sędziów w czasie, gwarantując regularną indeksację wynagrodzeń i emerytur sędziowskich do kosztów utrzymania. Podstawowe zasady dotyczące wynagrodzenia sędziów muszą być ustalone i zagwarantowane przez prawo na poziomie konstytucyjnym lub na najwyższym poziomie ustawodawstwa.
4. Wynagrodzenie sędziowskie, które obejmuje sądowe uprawnienia emerytalne, nie może być obniżone w trakcie kadencji sędziego lub po jej zakończeniu, z wyjątkiem przypadku poważnego kryzysu gospodarczego w kraju sędziego, a następnie tylko jako środek tymczasowy.

Komentarz

- a. Składniki wynagrodzenia sędziowskiego. Wynagrodzenie sędziowskie obejmuje wynagrodzenie zasadnicze i emeryturę. Wynagrodzenie zasadnicze jest stałym składnikiem i musi być niezależne od działalności sądowej. Dodatek do wynagrodzenia podstawowego może zostać dodany do wynagrodzenia za obowiązki administracyjne lub kierownicze, takie jak bycie prezesem sądu. Premia płacowa związana z wynikami sądowymi, tj. system zmiennego wynagrodzenia, może być przyznana przez niezależny organ sądowy tylko na podstawie sprawiedliwych, obiektywnych i z góry określonych kryteriów oraz

przejrzystej procedury. Należy unikać wszelkich elementów uznaniowych w ich dystrybucji.

- b. Kryteria wynagradzania. Obiektywne i przejrzyste kryteria muszą być ustanowione przez prawo w celu określenia poziomu wynagrodzenia odpowiadającego zakresowi obowiązków sądowych. Odpowiednie kryteria obejmują wynagrodzenie dostosowane do różnych rodzajów stanowisk w sądownictwie i wykorzystanie wynagrodzeń niektórych urzędników publicznych wysokiego szczebla do porównania. Czynniki mające wpływ na wynagrodzenie mogą obejmować stanowisko sądowe, szczebel sądowy, staż pracy lub inne powody wyraźnie określone przez prawo, ale muszą wykluczać jakąkolwiek uznaniową ocenę. W przypadku choroby i urlopu rodzicielskiego lub opiekuńczego należy utrzymać rozsądne wynagrodzenie. Emerytura sędziego powinna być jak najbardziej zbliżona do jego ostatecznego wynagrodzenia jako sędziego.

Profesjonalna ocena nie może określić podstawowego wynagrodzenia lub emerytury sędziego (zob. standard 27: Ewaluacja i awans, pkt b: Zastosowania ewaluacji: samodoskonalenie i awans). Kryteria premiowe oparte na wynikach sądowych nie powinny zależeć wyłącznie od wydajności, ale muszą być oparte na rozsądnej równowadze między wskaźnikami jakościowymi i ilościowymi w ocenie wyników sądowych (zob. również standard 27: Ocena zawodowa i awans, pkt d: Kryteria, procedury i konsekwencje profesjonalnej oceny).

Kryteria powinny również obejmować okresowy przegląd wynagrodzeń niezależny od kontroli władzy wykonawczej oraz gwarancję regularnego dostosowywania wynagrodzeń i emerytur sędziowskich do kosztów utrzymania. Dyskusje i negocjacje dotyczące wynagrodzenia sędziów muszą dotyczyć sądownictwa.

- c. Odpowiednie wynagrodzenie. Odpowiedni poziom wynagrodzenia zapewnia, że sędziowie nie muszą szukać innych dochodów, zabezpieczając się w ten sposób przed potencjalnym zakłóceniem sądowego procesu decyzyjnego. Obniżenie wynagrodzenia sędziów finansowanego przez państwo może być dopuszczalne w przypadku poważnego kryzysu gospodarczego w kraju sędziego, pod warunkiem że takie obniżki nie są skierowane przeciwko sędziom zbiorowo ani przeciwko konkretnym sędziom. W tych wyjątkowych okolicznościach wynagrodzenie sędziów może ulec zmniejszeniu jedynie jako ogólny i współmierny środek polityki publicznej mający zastosowanie na tych samych warunkach do wszystkich sektorów usług publicznych. Obniżenie wynagrodzenia musi mieć również charakter ograniczony i tymczasowy.
- d. Ochrona konstytucyjna lub równoważna. Wynagrodzenia i emerytury sędziowskie muszą być zagwarantowane na poziomie konstytucyjnym lub na najwyższym poziomie ustawodawstwa. Konkretnie przepisy prawne mogą zostać wprowadzone jako zabezpieczenie przed obniżeniem wynagrodzenia skierowanym konkretnie do sędziów.

STANDARD 11: ROLA ZAWODU PRAWNIKA W OCHRONIE NIEZALEŻNOŚCI SĄDOWNICTWA

1. Na prawnikach ciąży indywidualna odpowiedzialność zawodowa za utrzymanie niezawisłości sądownictwa.
2. Stowarzyszenia zawodowe prawników mają obowiązek bronić niezawisłości sądownictwa.

Komentarz

- a. „Prawnik” i „stowarzyszenie zawodowe”. „Prawnik” oznacza osobę wykwalifikowaną i upoważnioną do występowania przed sądem lub do doradzania i reprezentowania klientów w sprawach prawnych.

„Stowarzyszenie zawodowe” oznacza reprezentatywny organ prawników, do którego należą lub są zapisani niektórzy lub wszyscy prawnicy, który ponosi pewną odpowiedzialność za organizację lub regulację swojego zawodu w prawie krajowym lub w inny sposób wypowiada się w imieniu prawników w sprawach publicznych.

- b. Rola prawników w ochronie niezależności i niezawisłości sędziowskiej. Adwokaci odgrywają zasadniczą rolę w ochronie prawa do rzetelnego procesu sądowego i skutecznej ochrony sądowej na podstawie art. 6 EKPC i art. 47 KPP UE. Mają etyczną odpowiedzialność za działanie w najlepszym interesie wymiaru sprawiedliwości i praworządności, a także w interesie swoich klientów. Gdy atakowana jest niezależność sędziowska, prawnicy są również zagrożeni atakiem na ten fundamentalny filar wymiaru sprawiedliwości. Aby właściwie wypełniać swoje obowiązki wobec klientów, prawnicy potrzebują niezależnego i bezstronnego sądownictwa. Związki zawodowe prawników powinny działać w celu usprawiedliwienia zaangażowania swoich członków w praworządność i niezależność sędziowską. Powinny mieć wdrożone procedury kontroli wydarzeń, które mogą zagrozić tej niezależności, i wypowiadać się, gdy niezależność sędziowska jest zagrożona lub podważona. Stowarzyszenia zawodowe powinny być również gotowe wspierać sędziów, którzy znajdują się pod nadmierną presją. Powinny natomiast identyfikować i publicznie krytykować sędziów, których zachowanie odzwierciedla brak poszanowania niezawisłości sędziowskiej.

Obowiązek wypowiadania się przez stowarzyszenia zawodowe rozciąga się na kwestie ustawodawstwa lub proponowanego ustawodawstwa, które podważa niezależność sędziowską lub ogranicza właściwy zakres roli sądownictwa w sporach sądowych. Należy również potępić ataki na niezależność sędziowską w innym państwie europejskim, zwłaszcza gdy pojawiają się one w państwie, w którym wolność wypowiedzi jest ograniczona.

Stowarzyszenia zawodowe powinny również wspierać wymiar sprawiedliwości w obliczu niesprawiedliwej krytyki mediów. Powinny one rozważyć podjęcie działań, gdy niesprawiedliwa krytyka jest poważna i prawdopodobnie będzie miała

więcej niż przemijający lub co najmniej negatywny skutek; gdy krytyka wykazuje brak zrozumienia systemu prawnego lub roli sędziego i opiera się przynajmniej częściowo na takim nieporozumieniu lub gdy krytyka jest merytorycznie niedokładna. Ich interwencja jest niezbędna do utrzymania publicznego zaufania do procesu sądowego, z wyjątkiem sytuacji, gdy do krytyki odniosą się inne odpowiednie źródła, takie jak samo sądownictwo, lub gdy kontynuowanie dyskusji obniżyłoby publiczne zaufanie do sądownictwa.

Działania stowarzyszeń zawodowych mogą mieć formę publicznych wypowiedzi, formalnych skarg, listów do zainteresowanych organów oraz korzystania z mediów, w tym mediów społecznościowych. Powinny one również oferować swoje wsparcie publiczne i zasoby poszczególnym prawnikom, którzy bronią niezależności sądownictwa.

STANDARD 12: BUDOWANIE I UTRZYMYWANIE KULTURY NIEZALEŻNOŚCI SĄDOWNICTWA

Wszystkie organy europejskie, w tym sądy, powinny dążyć do budowania i utrzymywania kultury niezawisłości sędziowskiej. Obejmuje to struktury instytucjonalne, infrastruktury konstytucyjne, przepisy ustawodawcze, gwarancje konstytucyjne, ustalenia i orzecznictwo oraz tradycje etyczne i standardy postępowania sądowego. Wszystko to jest niezbędne dla demokracji, wolności, praworządności i praw człowieka w Europie i w krajowych systemach rządów. Są niezbędną podstawą międzynarodowego pokoju, handlu, inwestycji i prawa do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska.

Komentarz

a. Kultura niezawisłości sędziowskiej. Sędziowie odgrywają zasadniczą rolę we wspieraniu rozwoju społecznego i gospodarczego kraju. Powinni być w stanie wykonywać swoje funkcje bez bycia zastraszanymi, nękania, strachu przed przemocą lub zagrożeniami dla własnego bezpieczeństwa lub bezpieczeństwa swojej rodziny i współpracowników. Zabezpieczają one dalsze utrwalenie i rozwój społeczeństw demokratycznych. Zasadniczo kultura niezawisłości sędziowskiej zapewnia odpowiednie standardy postępowania dla wszystkich gałęzi rządu.

Kultura niezawisłości sędziowskiej może rozwijać się tylko w systemie opartym na zasadzie podziału władzy, ponieważ wymaga zaangażowania władzy wykonawczej i ustawodawczej, we współpracy z sądownictwem, w utrzymanie demokracji i praworządności. Sądy muszą również przyczyniać się do kultury niezawisłości sędziowskiej w swojej wykładni prawa dotyczącego funkcjonowania władzy sądowniczej.

Standardy etyczne postępowania sądowego i szkolenia sędziów dodatkowo wspierają kulturę niezawisłości sędziowskiej (zob. część IV: Normy etyczne (standardy

30–32) i standard 21: Jakość wymiaru sprawiedliwości, pkt d: Szkolenia kadr wymiaru sprawiedliwości).

II. ZARZĄDZANIE WYMIAREM SPRAWIEDLIWOŚCI

STANDARD 13: CEL I ZAKRES ZARZĄDZANIA WYMIAREM SPRAWIEDLIWOŚCI

1. Odpowiednie zarządzanie wspiera i chroni działanie skutecznego i niezależnego wymiaru sprawiedliwości.
2. Zarządzanie wymiarem sprawiedliwości określa obszary konieczne do zagwarantowania niezależności sędziów w ramach niezależnego sądownictwa. Wymienione obszary obejmują nominacje sędziowskie, szkolenia, ewaluację, rozwój; administrację sądową, w tym przydział spraw i dobór składu sądu; przydział sędziego do wydziału, przeniesienie sędziego do innego wydziału; finansowanie władzy sądowniczej i wymiaru sprawiedliwości, dostarczanie społeczeństwu jasnych i przydatnych informacji o wymiarze sprawiedliwości i jego decyzjach; tworzenie i wdrażanie norm etycznych postępowania sędziowskiego; dyscyplinę sądową; stosowanie technologii, która ułatwia dostęp do sądów i skuteczniejsze wymierzanie sprawiedliwości oraz rozpatrywanie wniosków dotyczących reformy sądownictwa.

Komentarz

- a. Cel i zakres zarządzania wymiarem sprawiedliwości. Zarządzanie wymiarem sprawiedliwości obejmuje zasady, procedury i działania, które kontrolują i usprawniają funkcjonowanie sądownictwa i systemu sądowego. Ustanawia strukturę odpowiedzialności i mechanizmów kontroli nad regulacją władzy sądowniczej i wymiaru sprawiedliwości. Celem zarządzania jest zagwarantowanie prawidłowego funkcjonowania niezależnego, bezstronnego i skutecznego wymiaru sprawiedliwości w demokratycznym państwie.
- b. Zakres zarządzania wymiarem sprawiedliwości. Zarządzanie wymiarem sprawiedliwości wymaga wykonania wielu różnych czynności. Te obowiązki mogą być dzielone pomiędzy organami (zob. standard 14: Autonomia i niezależność sądowych organów zarządzających i standard 16: Samorząd sędziowski). Jak wskazują: standard 18: Autonomia finansowa; standard 19: Administracja sądowa; standard 21: Jakość wymiaru sprawiedliwości; standard 23: Technologia; część III: Nominacje i awanse sędziowskie (standardy 24–29); część IV: Normy etyczne (standardy 30–32); oraz część V: Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów (standardy 33–37).

STANDARD 14: AUTONOMIA I NIEZALEŻNOŚĆ ORGANÓW WŁADZY SĄDOWNICZEJ

Organ odpowiedzialny za zarządzanie wymiarem sprawiedliwości musi być niezależny, w szczególności od władzy wykonawczej i ustawodawczej.

Komentarz

- a. Niezależność od władzy wykonawczej i ustawodawczej. Wysoki stopień autonomii organizacyjnej i niezależności jest niezbędny, aby chronić niezależność i niezawisłość zarówno władzy sądowniczej, jak i wymiaru sprawiedliwości.

Ta niezależność jest niezbędna niezależnie od wewnętrznych przepisów instytucjonalnych dotyczących zarządzania sądownictwem. Państwa europejskie różnią się pod względem tego, na kim spoczywa odpowiedzialność za funkcjonowanie systemu wymiaru sprawiedliwości — może to być zarząd, niezależna agencja administracji sądowej i/lub samorządne organy sądownicze. Określone instytucje mogą mieć wyłączną kompetencję w określonych obszarach, na przykład w zakresie powoływania sędziów, awansów lub spraw dyscyplinarnych, lub też odpowiedzialność ta może być podzielona między kilka organów. Odpowiedzialność może być również powierzona jednej osobie, takiej jak prezes sądu. Niezależnie od tego, gdzie ulokowana jest ta odpowiedzialność, organ lub osoba pełniąca funkcję musi być autonomiczna i niezależna od władzy wykonawczej i ustawodawczej.

Aby dowiedzieć się, jak skład organów władzy sądowniczej wpływa na wybory sędziów, nominacje sędziowskie, postęp zawodowy lub zakończenie sprawowania urzędu przez sędziego, zob. standard 27: Ewaluacja i awans, pkt e: Skład organu oceniającego; standard 28: Członkostwo organu oceniającego w nominacji sędziowskiej i awansu; standard 37: Organ dyscyplinarny.

- b. Niezależność i samodzielność prezesów sądów. Odpowiedzialność za zapewnienie wysokiej jakości i skuteczność wymiaru sprawiedliwości w ich sądach, zgodnie z zasadą niezależności i bezstronności poszczególnych sędziów oraz sądu jako całości, spoczywa na prezesach sądu. Zadaniem prezesów sądów jest również reprezentacja sądów i sędziów przed innymi organami, takimi jak organy samorządu sądowego, Ministerstwem Sprawiedliwości lub przedstawicielami zawodów prawniczych. Zob. również standard 19: Administracja sądowa, pkt b: Rola prezesów sądów.

- c. Wsparcie administracyjne. Wsparcie administracyjne, które może mieć wpływ na niezależność sądownictwa, powinno również być wykonywane przez organ lub organy niezależne i niezawisłe od władzy wykonawczej. Władza wykonawcza może pełnić określone funkcje administracyjne związane z codziennym funkcjonowaniem władzy sądowniczej, pod warunkiem nadzoru sądowego i zaangażowania w ten proces sądownictwa.

STANDARD 15: ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA ZARZĄDZANIE WYMIAREM SPRAWIEDLIWOŚCI

Organ lub organy, którym powierzono zarządzanie wymiarem sprawiedliwości, muszą wyjaśniać swoje działania zgodnie z wymogami prawa.

- a. Mechanizmy kontroli i nadzoru. W celu zapewnienia i zwiększenia zaufania społeczeństwa do władzy sądowniczej organy zarządzające wymiarem sprawiedliwości muszą składać sędziom sprawozdania i wykazywać przed opinią publiczną, że należycie wywiązują się ze swoich obowiązków. Zasady i standardy muszą chronić niezależną władzę sądowniczą; zapewniać terminowe wymierzanie sprawiedliwości i zagwarantować najwyższe standardy bezstronności, biegłości, jakości i skuteczności w wymierzaniu sprawiedliwości (zob. standard 21: Jakość wymiaru sprawiedliwości i standard 22: Skuteczność wymiaru sprawiedliwości). Zarządzanie wymiarem sprawiedliwości musi opierać się na wysokich standardach etycznych (zob. część IV: Normy etyczne (standardy 30–32)) oraz przewidywać mechanizmy badania i rozstrzygania przypadków korupcji lub innych nadużyć ze strony sędziów (zob. część V: Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów (standardy 33–37)).

Pod tym względem rozliczalność można osiągnąć za pomocą takich środków, jak publicznie dostępne, corocznie publikowane raporty; publikacja decyzji online; sprawozdania dla parlamentu lub Ministerstwa Sprawiedliwości oraz udział w przesłuchaniach parlamentarnych.

Organy, którym powierzono zarządzanie wymiarem sprawiedliwości, powinny również rozwijać kulturę kontroli wykraczającą poza wymogi prawa, chyba że może to podważyć lub być postrzegane jako podważające niezależność sędziowską.

STANDARD 16: SAMORZĄD SĘDZIOWSKI

Organy samorządu sędziowskiego muszą ponosić odpowiedzialność proporcjonalnie do zakresu ich samodzielności decyzyjnej.

Komentarz

- a. Definicja samorządu sędziowskiego. Samorząd sędziowski to pojęcie odnoszące się do organów samorządu sędziowskiego, które mają decydujący wpływ na decyzje dotyczące zarządzania wymiarem sprawiedliwości. W skład wchodzi sędziowie o wyłącznej i ostatecznej odpowiedzialności w sprawach zarządzania. To oni wywierają decydujący wpływ na dzielenie się kompetencjami z innymi lub mają prawo weta wobec decyzji podejmowanych przez innych. Biorąc pod uwagę zróżnicowane obowiązki wchodzące w zakres zarządzania wymiarem sprawiedliwości (zob. standard 13: Cel i zakres zarządzania wymiarem sprawiedliwości), proces decyzyjny może być podzielony między wiele organów samo-

rzędu sędziowskiego. Ma to na celu zapobieganie koncentracji władzy, a także umożliwienie kontroli i zapewnienie równowagi.

- b. Współmierny poziom kontroli i nadzoru. Samorząd narzuca współmiernie surowy obowiązek odpowiedzialności przed sądem. Im większe kompetencje nadane organom samorządu sędziowskiego, tym większa potrzeba wykazania, że prawidłowo wykonują swoje obowiązki. Przejrzystość w działaniach samorządowych jest niezbędna do zapewnienia rozliczalności sądowej i zaufania społeczeństwa do wymiaru sprawiedliwości. Działania organów samorządu sędziowskiego muszą podlegać odpowiedniemu systemowi kontroli.

STANDARD 17: SKŁAD I ZRÓWNOWAŻENIE ORGANÓW SAMORZĄDU SĘDZIOWSKIEGO

1. Organy samorządu sędziowskiego, takie jak rady sądownictwa, powinny zazwyczaj obejmować większość składającą się z członków sędziowskich demokratycznie wybranych przez swoich współpracowników. Jeśli sędziowie nie stanowią większości, liczba członków sędziowskich musi być znaczna, a przynajmniej nie mniejsza niż liczba członków niesędziowskich. W przypadku równego rozłożenia głosów w jakiegokolwiek sprawie, decydujący głos ma najwyższy rangą członek sądowy tego organu.
2. Skład sędziowski musi obejmować przedstawicieli wszystkich szczebli władzy sądowniczej.
3. Członkowie niebędący sędziami, jeśli są uwzględniani, muszą posiadać nienaganną reputację o uczciwości w swoim zawodzie oraz posiadać doświadczenie w dziedzinie prawa lub w obszarach istotnych dla działalności organu zarządzającego wymiarem sprawiedliwości.
4. Skład organów samorządowych, w tym udział członków z urzędu, musi być jasno określony w przepisach prawa przez ciało ustawodawcze lub w konstytucji, tak aby żadna grupa nie posiadała nieproporcjonalnego wpływu.

Komentarz

- a. Regulacja na mocy prawa. Wobec ogromnego znaczenia organów samorządu sędziowskiego, takich jak rady sądownictwa, w ochronie niezawisłości i bezstronności władzy sądowniczej, skład organów samorządu musi być wyraźnie określony w konstytucji lub w ustawodawstwie.
- b. Pluralizm sądowy. Pluralizm sądowy w składzie organów samorządu sędziowskiego wymaga reprezentacji różnych sądów i szczebli sądowych, w tym wystarczającej reprezentacji sądów niższej instancji. Skład organów samorządu sądowego musi być skonstruowany w taki sposób, aby żaden konkretny podzbiór w obrębie władzy sądowniczej nie mógł mieć nieproporcjonalnego wpływu. W skład muszą wchodzić sędziowie o odpowiednim stopniu specjalizacji i sta-

nowisku, adekwatnych do charakteru rozpatrywanych zadań. Sędziowie muszą być wybierani demokratycznie, bez nieproporcjonalnego wpływu struktur hierarchicznych w sądownictwie, z wyjątkiem członków z urzędu. W miarę możliwości należy również zapewnić równowagę płci i równowagę regionalną.

Zob. standard 28: Skład organu wybierającego w celu nominacji lub przyznania awansu, pkt h: Udział sędziów.

c. Członkowie niebędący sędziami. Ograniczenie członków organów samorządowych wyłącznie do sędziów może być postrzegane przez społeczeństwo jako próba wzajemnej ochrony, obrony własnego interesu i kumoterstwa. Udział członków niesędziowskich, rozumiany szeroko jako udział członków, którzy nie są sędziami, przeciwdziała tym potencjalnym zagrożeniom. Zapewnienie skutecznego i niezależnego systemu wymiaru sprawiedliwości wykracza poza interesy samych sędziów. Udział członków niesędziowskich jest uzasadniony funkcjami społecznymi organów samorządowych oraz potrzebą publicznej kontroli i nadzoru nad działalnością zarządczą władzy sądowniczej.

W Europie skład organów samorządu sędziowskiego różni się — w niektórych krajach jedynymi członkami są sędziowie lub stanowią oni większość, a w innych skład jest proporcjonalnie podzielony pomiędzy sędziami i członkami niebędącymi sędziami.

- Członkowie niebędący sędziami muszą być osobami doświadczonymi, które nie mają osobistego interesu w wynikach podejmowanych decyzji i które nie są podatne na wpływy polityczne.
- Aby odizolować organy samorządowe od polityki, członkowie niebędący sędziami nie powinni być aktywnymi politykami ani członkami władzy ustawodawczej.
- Członkowie niebędący sędziami powinni obejmować osoby wykonujące zawody prawnicze, takie jak przedstawiciele zawodów prawniczych i prawnicy akademicy, oraz powinni posiadać odpowiednią wiedzę na temat wymiaru sprawiedliwości.
- Niezależni członkowie niebędący sędziami reprezentujący społeczeństwo obywatelskie i cieszący się wysoką pozycją mogą również zostać włączeni w celu zróżnicowanego odzwierciedlenia społeczeństwa. Włączenie członków niebędących sędziami, posiadających wiedzę spoza dziedziny prawa, zmniejsza postrzeganie samorządu sędziowskiego jako monopolu prawników.

Udział członków niebędących sędziami nie wyklucza posiadania panelu składającego się wyłącznie z sędziów do określonych zadań, takich jak te dotyczące wyboru sędziów.

Zob. również: standard 28: Skład organu wybierającego w celu nominacji lub przyznania awansu, pkt h: Członkowie niebędący sędziami.

d. Uczciwość i kompetencje. Osobista uczciwość i kompetencje członków zapewniają zaufanie społeczne do działań organów samorządowych. Prawo musi prze-

widywać szczegółowy mechanizm sprawdzania uczciwości i reputacji zawodowej członków niesędziowskich, a także ich wystarczającej dyspozycyjności do wykonywania wymaganej pracy. Członkowie niesędziowscy powinni również wykazać się wystarczającą wiedzą na temat wymiaru sprawiedliwości, zaangażowaniem w niezależność władzy sądowniczej oraz w jakość wymiaru sprawiedliwości.

- e. Wybór i nominacja członków niesędziowskich przez ciało ustawodawcze. Zaangażowanie ustawodawcze w wybór lub nominację członków niesędziowskich zapewnia demokratyczną prawomocność, ale nie może wywierać nadmiernej presji na organy samorządowe. Jasny, z góry określony proces nominacji lub wstępnej selekcji kandydatów na stanowiska niesędziowskie musi być wdrożony w celu ochrony przed presją i naciskami. Przykładowo, gdy członkowie niesędziowscy są wybierani przez ciało ustawodawcze, ich wybór powinien zostać powierzony władzom niepolitycznym lub organom eksperckim, które nie są objęte kontrolą rządową, takim jak wydziały prawa uniwersyteckiego lub stowarzyszenia zawodowe prawników. Te instytucje powinny proponować jednego kandydata na wolne stanowisko, dając ciału ustawodawczemu jedynie prawo weta.

Niebędący sędziami członkowie organów samorządowych, wybierani przez ciało ustawodawcze, powinni być wybierani większością kwalifikowaną lub dużą większością głosów. Dzięki temu również opozycja polityczna ma realny wpływ na ich wybór. Taki wymóg ma na celu zagwarantowanie zgody w parlamencie i budowanie konsensusu.

- f. Przeciwdziałanie upolitycznieniu. Obecność członków władzy wykonawczej w samorządzie sędziowskim niekoniecznie narusza niezależność tych organów. Obecność członków władzy wykonawczej może być właściwa w niektórych okolicznościach.

Z drugiej strony ogólne prawo władzy wykonawczej do udziału w pracy organów samorządu sędziowskiego może stanowić formę nadmiernej presji, zwłaszcza przy sprawach dyscyplinarnych lub decydujących o karierze. Dlatego udział władzy wykonawczej powinien być ograniczony do wybranych zagadnień lub całkowicie wyłączony z kwestii takich, jak dyscyplina sędziowska, przenoszenie, wybór i awans sędziów. Zob. również: standard 28: Członkostwo w organie dokonującym wyboru w celu mianowania i awansu, pkt e: Podział władzy.

- g. Członkowie z urzędu. Należy zachować odpowiednią równowagę między przedstawicielami władzy sądowniczej a członkami niesędziowskimi z urzędu, w celu zmniejszenia ryzyka przewagi władzy wykonawczej lub ustawodawczej. Jeżeli władza wykonawcza jest reprezentowana przez członków z urzędu, nie powinni oni głosować ani uczestniczyć w decyzjach dotyczących dyscypliny lub przeniesienia sędziów. Zob. również: standard 28: Członkostwo w organie dokonującym wyboru w celu mianowania i awansu, pkt e: Podział władzy.

- h. Odnawianie kadencji. Rozłożenie kadencji członków organów samorządu sędziowskiego w czasie jest niezbędne do zagwarantowania pamięci instytucjonalnej i ciągłości funkcjonowania organów. Asynchroniczne kadencje członków stanowią charakterystyczny element funkcjonowania organów samorządu sędziowskiego w Europie.

STANDARD 18: AUTONOMIA FINANSOWA

1. Władza ustawodawcza musi zapewnić wystarczające środki finansowe potrzebne do prawidłowego stanowienia sprawiedliwości.
2. Przydział środków finansowych musi opierać się na stałych, obiektywnych i przejrzystych kryteriach.
3. Celem zapewnienia podziału władzy władza sądownicza powinna być ściśle zaangażowana w ustalanie budżetu.
4. Władza sądownicza musi być odpowiedzialna za zarządzanie finansowe przyznanym budżetem.

Komentarz

- a. Wystarczające środki finansowe przydzielone w oparciu o obiektywne kryteria. Wystarczające środki finansowe umożliwiają władzy sądowniczej wykonywanie swoich obowiązków niezależnie od instytucji państwowych i podmiotów prywatnych. Zapewniają prawidłowe zarządzanie oraz skuteczne i właściwe stanowienie sprawiedliwości. Finansowanie musi opierać się na stałych, przejrzystych i obiektywnych kryteriach określonych przez prawo. Ustalony budżet musi być realistyczny i zrównoważony, aby umożliwić sądom wypełnianie ich funkcji, w tym terminowe zarządzanie sprawami.

Odpowiednie kryteria dają gwarancję, że finansowanie będzie odpowiadało rzeczywistym kosztom systemu sądowego (np. liczbie sędziów i personelu sądowego) i obciążeniu sądów, na przykład poprzez wyznaczenie wystarczającej liczby sędziów w stosunku do liczby spraw. Kryteria finansowania umożliwiają zapewnienie sądom wystarczającej i wykwalifikowanej kadry i sprzętu, w tym technologii; utrzymywanie obiektów sądowych w dobrym stanie; odpowiednie szkolenie sędziów i personelu sądowego, aby ich wiedza i umiejętności były na bieżąco aktualizowane; oraz oferowanie sędziom odpowiedniego i chronionego wynagrodzenia (zob. standard 10: Odpowiednie i chronione wynagrodzenie).

- b. Udział władzy sądowniczej w ustalaniu i przydzielaniu budżetu. Niniejszy standard ma zastosowanie bez względu na sposób administracji sądowej lub obowiązujących ustaleń dotyczących finansowania.

Zaleca się, aby władza sądownicza odgrywała wiodącą rolę w ocenie swoich potrzeb finansowych, przygotowywaniu budżetu oraz w złożeniu formalnego wniosku budżetowego. Gdy państwo nie jest w stanie w pełni zaspokoić potrzeb budżetowych

wymiaru sprawiedliwości, władza sądownicza powinna być uczestnikiem konsultacji i dialogu między władzą sądowniczą, wykonawczą i ustawodawczą na temat zapewnienia wystarczających środków finansowych potrzebnych do stanowienia sprawiedliwości. Priorytety budżetowe muszą być określone zgodnie z przejrzystymi kryteriami i nie mogą dyktować procedur sądowych. W celu promowania przejrzystości i rozliczalności nadzór parlamentarny powinien uwzględniać poglądy sądownictwa. Należy ustanowić proces rozstrzygania sporów budżetowych przed przyjęciem budżetu przez parlament.

Władza sądownicza musi mieć odpowiednie zasoby finansowe i administracyjne, aby prawidłowo wykonywać swoje funkcje zarządcze. Przedstawiciele władzy sądowej i sędziowie powinni być zaangażowani we wszelkie niezbędne reformy sądownictwa. Należy zachęcać do inwestycji w reformę wymiaru sprawiedliwości, by władza sądownicza była bardziej odporna na przyszłe wyzwania.

- c. Autonomia finansowa i rozliczalność władzy sądowej. Autonomia zakłada kontrolę nad zasobami finansowymi. Po ustaleniu budżetu, władza sądownicza powinna być niezależna od władzy ustawodawczej i wykonawczej. Zaleca się, aby sądownictwo odgrywało wiodącą rolę w zarządzaniu budżetami oraz w ocenie/audycie budżetów przyznanych sądom. Władza sądownicza musi również wziąć pełną lub częściową odpowiedzialność prawną za zarządzanie finansami sądów, zarówno poszczególnych, jak i całego systemu, w ramach przyznanych im budżetów. Roczne sprawozdania finansowe dotyczące działalności sądów powinny być publicznie dostępne i niezależnie audytowane, a odpowiednie mechanizmy prawne muszą być dostępne w celu przeciwdziałania niewłaściwemu zarządzaniu środkami publicznymi.

STANDARD 19: ADMINISTRACJA SĄDOWA

1. Administracja sądowa, która odnosi się bezpośrednio do wykonywania funkcji sądowych, powinna leżeć wyłącznie w gestii sądownictwa, zarówno w centralnej administracji sądowej, jak i w administracji sądowej na szczeblu sądowym.
2. Zaleca się, aby główna odpowiedzialność za administrację sądową spoczywała wspólnie na władzy sądowniczej i wykonawczej, a najlepiej wyłącznie na władzy sądowniczej.

Komentarz

- a. Administracja sądowa. Administracja sądowa obejmuje kwestie sądowe i pozasądowe. Kwestie sądowe, takie jak przydział spraw (zob. standard 20: Przydział spraw) i oddelegowanie sędziów, odnoszą się bezpośrednio do wykonywania funkcji sądowniczych i muszą być przede wszystkim powierzone władzy sądowniczej lub organowi pod jej kierownictwem i kontrolą. Kwestie pozasądowe dotyczą administracji sądowej, na przykład planowania administracyjnego; budżetu; zasobów ludzkich; wdrażania i wykorzystania technologii w sądach;

budynków sądowych; bezpieczeństwa sądowego oraz sądowych funkcji wspierających. Kwestie pozasądowe, takie jak technologia, mogą bezpośrednio wpływać na funkcjonowanie władzy sądowniczej. W związku z tym odpowiedzialność za ogólne administrowanie sądem powinna być dzielona między prezesa sądu i administratora sądu.

W niektórych jurysdykcjach administrowanie sądem jest podejmowane przez władzę sądowniczą lub prezesów sądów, lub organ odpowiedzialny przed władzą sądowniczą, w innych podlega niezależnej agencji. W części krajów za administrację sądową odpowiada Ministerstwo Sprawiedliwości. Niezależnie od ustaleń administracyjnych sądów sądy wszystkich szczebli powinny mieć uprawnienia do samodzielnego zarządzania zasobami materialnymi i ludzkimi, niezależnie od ingerencji zewnętrznych.

b. Rola prezesów sądów. Prezesi sądów są odpowiedzialni za zarządzanie działalnością swojego sądu i pełnią funkcje jurysdykcyjne.

Muszą dysponować niezbędnymi uprawnieniami i zasobami, aby zapewnić wysoką jakość i skuteczność wymiaru sprawiedliwości, ale należy unikać koncentracji uprawnień w rękach prezesów sądów. Muszą sprawować swoją rolę kierowniczą w sposób przejrzysty i spójny z niezawisłością i bezstronnością sędziów. Zob. również standard 14: Autonomia i niezależność organów władzy sądowniczej, pkt b: Niezależność i samodzielność prezesów sądów.

Niniejsze zasady mają również zastosowanie do prezesów najwyższych sądów, ponieważ pełnią oni funkcję prezesa sądu oprócz innych obowiązków związanych z charakterem tych sądów.

STANDARD 20: PRZYDZIAŁ SPRAW

1. System i praktyka przydzielania spraw muszą zapewniać należne i skuteczne stanowienie sprawiedliwości.
2. Władza sądownicza musi niezależnie podejmować decyzje o przydziale spraw.
3. Przydział spraw musi opierać się na wcześniej ustalonych obiektywnych i przejrzystych kryteriach.

Komentarz

- a. Zakres obowiązywania i zabezpieczenia przed manipulacją. Niniejszy standard i uwagi dotyczą wszystkich metod przydziału spraw, w tym formie elektronicznej lub automatycznej. Zautomatyzowany system przydziału musi zapewniać zabezpieczenia przed manipulacją, a jego wyniki muszą być jawne i zrozumiałe dla opinii publicznej, aby można było wykryć wszelkie wzorce wskazujące na możliwe nadużycia.

Niniejszy standard i uwagi mają zastosowanie niezależnie od tego, czy sędzia zasiada sam, czy w zespole orzekającym lub izbie. W przypadku przydzielenia sprawy

zespołowi orzekającemu lub izbie orzekającej łączny skład zespołu orzekającego powinien być zgodny z zasadami i kryteriami.

- b. Sądowy nadzór nad wcześniej ustalonymi kryteriami i metodami. Przydział spraw musi leżeć w gestii sędziów pełniących funkcje kierownicze w sądach i podlegać skutecznemu nadzorowi ze strony organów samorządu sędziowskiego. Praktyczne ustalenia dotyczące przydzielania spraw mogą zostać delegowane innemu sędziemu lub urzędnikowi upoważnionemu do przydzielania spraw.

Przydział spraw musi być zgodny z obiektywnymi kryteriami i metodami regulowanymi przez ustawodawstwo, rozporządzenie lub praktykę sądową lub administracyjną, zgodnie z prawem do niezależnego i bezstronnego sędziego. Na przydział spraw nie powinny mieć wpływu życzenia strony postępowania ani nikogo w inny sposób zainteresowanego rozstrzygnięciem postępowania. Przydział spraw między sędziów powinien zwykle przebiegać zgodnie z ustalonym wcześniej planem.

Przydział musi być określony na podstawie ogólnych kryteriów (np. rodzaj lub kategoria sprawy; przydział losowy; potrzeby kadrowe; zrównoważona liczba spraw; doświadczenie lub specjalizacja sędziego; kolejność alfabetyczna; kolejność rozpoczęcia postępowania). Sposób przydziału powinien być stosowany jednolicie, z zastrzeżeniem różnic w stosowaniu ze względu na charakter jurysdykcji, wielkość i szczebel sądu oraz okręg sądowy, w którym sprawa jest rozpatrywana. Sąd może posiadać kryteria wyłączenia sędziego, które przewidują wyjątki od systemu przydziału spraw. Zasady dotyczące przydziału spraw powinny być określone i przyjęte na czas oznaczony w procesie regulowanym przez prawo. Zasady proceduralne dotyczące modyfikacji systemu przydziału spraw muszą same w sobie zapewniać wystarczające zabezpieczenia przed niewłaściwą zmianą systemu, na przykład ustalony okres obowiązywania systemu przydziału nie powinien być łatwy do usunięcia.

- c. Wyjątki i zmiany. Wyjątki lub zmiany w systemie przydzielania spraw powinny być jasno określone, uzasadnione i przejrzyste.
- d. Przejrzystość. System przydziału spraw musi być przejrzysty, aby opinia publiczna i strony postępowania mogły zweryfikować, czy nie doszło do nadużycia uznaniowości. Przejrzystość zapewnia również, że w miarę możliwości przydział pracy dla każdego sędziego jest równy zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym.

STANDARD 21: JAKOŚĆ WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

1. Wymiar sprawiedliwości o wysokiej jakości musi zapewniać równy dostęp do sprawiedliwości, sprawiedliwy proces, przejrzystość i rozliczalność systemu sądowego.

2. Promowanie wysokiej jakości wymiaru sprawiedliwości nie może ograniczać niezależności i niezawisłości wymiaru sprawiedliwości.
3. Jakość wymiaru sprawiedliwości musi być kontrolowana i oceniana według rozsądnych i mierzalnych standardów.

Komentarz

- a. Wymogi i oczekiwania wobec jakości wymiaru sprawiedliwości. Jakość wymiaru sprawiedliwości odnosi się do obiektywnych i mierzalnych wymogów i oczekiwań dotyczących organizacji i dokonań wymiaru sprawiedliwości. Wymogi i oczekiwania zawierają pełny dostęp do wymiaru sprawiedliwości, uczciwe traktowanie uczestników postępowania sądowego, szkolenia kadr wymiaru sprawiedliwości i wystarczające finansowanie sądów. Zawierają również wymogi i oczekiwania ustalone przez europejskie sądy dotyczące organizacji i dokonań wymiaru sprawiedliwości, na przykład publikowanie treści orzeczeń, i muszą uwzględniać w swojej publikacji przydział zasobów ludzkich, finansowych i materialnych na infrastrukturę sądową. Zob. także standard 23: Technologia, a w odniesieniu do wystarczających zasobów systemu sądowego/finansowania sądów — zob. standard 18: Autonomia finansowa.
- b. Dostęp do wymiaru sprawiedliwości. Wymiar sprawiedliwości musi zapewniać pełny dostęp do sądów, w tym dostęp ekonomiczny, geograficzny, proceduralny i materialny, a także dostęp dla osób niepełnosprawnych.
- c. Jawność wymiaru sprawiedliwości. Postępowania sądowe muszą być zasadniczo jawne i swobodnie relacjonowane, a treść orzeczeń sądowych, tj. ich sentencja i uzasadnienie, muszą być sporządzane na piśmie i publicznie dostępne, z zachowaniem należytej równowagi, z uwzględnieniem ochrony danych, prywatności i poufności, w oparciu o jasne i przekonujące dowody. Wyroki ustne (jeśli są dozwolone) muszą być nagrywane i udostępniane stronom, a decyzje sądów niższej instancji nie powinny być wyłączone z publikacji. Orzeczenia sądowe muszą być jasno uzasadnione, a ich istotna treść musi być zrozumiała dla stron postępowania i ogółu społeczeństwa.
- d. Szkolenia kadr wymiaru sprawiedliwości. Wysokiej jakości szkolenia kadr wymiaru sprawiedliwości podnoszą jakość i efektywność procesu podejmowania decyzji sądowych. Państwo powinno zapewnić odpowiednie środki finansowe, aby umożliwić takie szkolenia. Szkolenia powinny być dostępne przez całą karierę zawodową sędziego. Należy podjąć odpowiednie przygotowania, aby szkolenia były dostępne i efektywne, między innymi zapewnienie dni wolnych od pracy. Organ odpowiedzialny za szkolenie kadr wymiaru sprawiedliwości, o ile nie jest organem samorządu sędziowskiego, powinien być niezależny od władzy wykonawczej i ustawodawczej oraz dysponować własnym budżetem. Organ ten powinien działać pod nadzorem władzy sądowniczej, która musi ponosić ogólną odpowiedzialność za szkolenie kadr wymiaru sprawiedliwości.

STANDARD 22: WYDAJNOŚĆ WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

1. Poza wystarczającym finansowaniem, wydajność wymiaru sprawiedliwości zakłada przewidywalny i rozsądny czas trwania postępowań sądowych.
2. Funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości musi być kontrolowane i oceniane według rozsądnych i mierzalnych standardów.
3. Standardy muszą zapewniać właściwą równowagę między wydajnością i jakością wymiaru sprawiedliwości, tak aby wydajność przyczyniała się do wysokiej jakości wymiaru sprawiedliwości.

Komentarz

- a. Zasada wydajności. Ekonomia czasu, ilości i kosztów w wymiarze sprawiedliwości musi gwarantować zasadę sprawiedliwego procesu i wysoką jakość wymiaru sprawiedliwości.
- b. Udział sędziów i kierownictwa sądów w definiowaniu celów. Celem zapewnienia stałego rozwoju skuteczny wymiar sprawiedliwości wymaga zaangażowania i współpracy ze strony interesariuszy na różnych szczeblach (państwo, sąd, sędzia). Sędziowie i kierownicy sądów z każdego szczebla sądownictwa muszą aktywnie wyznaczać lub uczestniczyć w wyznaczaniu standardów i celów dla własnego szczebla przy wsparciu prezesów sądów. Zaleca się również konsultacje z innymi interesariuszami, takimi jak przedstawiciele zawodów prawniczych lub stowarzyszenia konsumentów.
- c. Terminowość postępowań sądowych. Terminowość postępowań sądowych musi opierać się na jasno zdefiniowanych, rozsądnych i mierzalnych ramach czasowych. Cele mogą być ustalane przez sędziów i kierowników sądów na poziomie krajowym i regionalnym lub na poziomie poszczególnych sądów i sędziów, ale powinny uwzględniać różne rodzaje postępowań, na przykład cywilne, administracyjne lub karne, w planowaniu i gromadzeniu danych. Należy również wziąć pod uwagę lokalne zasoby i charakterystyczne cechy systemu sądowego.
- d. Wyznaczniki terminowości. Standardy i cele mogą być wyznaczone przez sędziów i kierownictwo sądów w oparciu o dane, takie jak liczba sędziów, szacowany czas trwania postępowania (czas rozstrzygnięcia sprawy), wskaźnik rozstrzygnięć i liczba spraw w toku. Ustalane cele w zakresie terminowości muszą być osiągalne, publikowane i podlegać okresowej ponownej ocenie. Zdefiniowane cele mogą być przywoływane w ocenie pracy sądu.
- e. Kryteria oceny terminowości. Terminowość postępowania sądowego w konkretnej sprawie musi być oceniana z uwzględnieniem okoliczności sprawy, w celu zapewnienia sprawiedliwego procesu. Mogą one obejmować złożoność sprawy, zachowanie stron, działania danego sądu i innych organów rządowych, jeśli są zaangażowane w proces, a także znaczenie sprawy dla stron.

- f. Konsultacje ze stronami postępowań sądowych. Strony postępowań powinny, w stosownych przypadkach, być konsultowane w zakresie zarządzania czasem procesu sądowego w różnych rodzajach postępowań.
- g. Odstępstwa od standardów i celów. Przewidywane lub istniejące odstępstwa od standardów i celów w zakresie terminowości muszą prowadzić do szybkich działań ze strony osób odpowiedzialnych za wymiar sprawiedliwości w celu usunięcia przyczyn takich odstępstw. Przyczyny mogą obejmować niewystarczającą liczbę sędziów i/lub pracowników sądów.
- h. Kontrola wydajności wymiaru sprawiedliwości. Należy wdrożyć wiarygodne systemy gromadzenia informacji i statystyk dotyczących ważnych etapów procesu sądowego, w oparciu o rozsądne i mierzalne wskaźniki. Wskaźniki powinny być mierzone w sposób spójny w całym systemie wymiaru sprawiedliwości, przy użyciu danych z całego kraju, w określonych obszarach wymiaru sprawiedliwości. Tego rodzaju informacje muszą stanowić podstawę pracy administratorów sądów, sędziów i innych osób zaangażowanych w wymiar sprawiedliwości. Informacje o podjętych w związku z powyższymi działaniami muszą zostać upublicznione w odpowiedniej formie.

Wszystkie krajowe jurysdykcje powinny przygotowywać i publikować okresowe raporty zawierające szczegółowe dane i analizy dotyczące terminowości postępowań sądowych i stanowienia sprawiedliwości.

STANDARD 23: TECHNOLOGIA

- 1. Technologia, w tym sztuczna inteligencja (SI), musi kierować się zasadami niezależności sądów, bezstronności i prawa do sprawiedliwego procesu sądowego i być dostosowana do tych zasad. Ludzki nadzór nad sztuczną inteligencją musi, w miarę możliwości, zapewniać zgodność z tymi wytycznymi.
- 2. Właściwe wykorzystanie technologii ma kluczowe znaczenie dla wspierania wydajności, jakości i spójności decyzji sądowych, dostępu do wymiaru sprawiedliwości i jego jawności.
- 3. Wykorzystanie technologii może wspierać podejmowanie decyzji sądowych. Sędziowie muszą jednak zawsze zachować nadzór nad przebiegiem postępowania sądowego, nawet jeśli jest on wspomagany przez technologie. Zautomatyzowane podejmowanie decyzji oraz wykorzystanie technologii przez sędziów nie mogą naruszać niezawisłości sędziowskiej.
- 4. Władza sądownicza musi, w miarę możliwości, nadzorować rozwój i wdrażanie nowych technologii oraz być w stanie określić, w jaki sposób powinny być one wykorzystywane.

5. Władza sądownicza musi być odpowiednio przeszkolona w zakresie korzystania z technologii, aby ułatwić skuteczny nadzór ludzki i ciągłe doskonalenie nowych procedur sądowych.

Komentarz

- a. Wykorzystanie technologii w czynnościach proceduralnych. W niniejszym standardzie technologia rozumiana jest jako technologia informacyjna, w tym sztuczna inteligencja, wspierająca sądy w wydawaniu decyzji.

Szeroko rozumiana technologia powinna być sprawdzoną i aktualną technologią zaspokajającą potrzeby sądów. Technologia jest niezbędna sądom i władzy sądowniczej w odniesieniu do zarządzania dokumentami, planowania obciążenia pracą sądów i analityki prawnej. Przy ludzkim nadzorze nad systemem technologia może kierować działaniami proceduralnymi lub zapewniać automatyczne przetwarzanie działań proceduralnych w zarządzaniu i rozstrzyganiu postępowań sądowych.

Wykorzystanie technologii do wspierania procesu decyzyjnego w zakresie merytorycznego rozstrzygania postępowań sądowych musi również podlegać nadzorowi ludzkiemu, w celu zachowania elementu ludzkiej umiejętności dostosowania się do danej sytuacji, nieodłącznego w procesie sądowym.

Niniejszy standard koncentruje się na włączeniu sztucznej inteligencji do systemów wymiaru sprawiedliwości.

- b. Kwestie zdefiniowania sztucznej inteligencji. Definicje sztucznej inteligencji odzwierciedlają różne założenia dotyczące technologii, wykorzystania sztucznej inteligencji i jej regulacji. Godne uwagi definicje obejmują definicję systemów sztucznej inteligencji opracowaną przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju oraz Konwencję ramową Rady Europy w sprawie sztucznej inteligencji, praw człowieka, demokracji i praworządności:

„»System sztucznej inteligencji« (system SI) oznacza oparty na maszynie system zaprojektowany do działania z różnym poziomem autonomii i który może wykazywać zdolność adaptacji po wdrożeniu, a który, w celu realizacji jawnych lub ukrytych celów, wnioskuje na podstawie otrzymanych danych wejściowych, jak generować dane wyjściowe, takie jak prognozy, treści, rekomendacje lub decyzje, mogące wpływać na środowiska fizyczne lub wirtualne”. Systemy sztucznej inteligencji różnią się między sobą poziomem autonomii i możliwością dostosowania się po wdrożeniu.

- c. Korzyści z włączenia sztucznej inteligencji do systemów wymiaru sprawiedliwości. Sztuczna inteligencja ma duży potencjał, aby wspierać sądy i władzę sądowniczą w zarządzaniu sprawami, badaniach prawnych i orzekaniu sądowym. Włączenie sztucznej inteligencji do systemów wymiaru sprawiedliwości może pozwolić osiągnąć większą skuteczność, jakość i spójność orzeczeń sądowych, a także zwiększyć dostęp do wymiaru sprawiedliwości i jego transparentność.
- Skuteczność, jakość i spójność orzeczeń sądowych. Włączenie sztucznej inteligencji w funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości może poprawić jego

efektywność i zmniejszyć obciążenie pracą sędziów i kadr wymiaru sprawiedliwości. Może również usprawnić wymiar sprawiedliwości i ułatwić proces podejmowania decyzji sądowych, ale wydajność wynikająca z zastosowania technologii musi promować jakość wymiaru sprawiedliwości (zob. standard 22: Wydajność wymiaru sprawiedliwości).

- Jawność i dostęp do wymiaru sprawiedliwości. Sztuczna inteligencja powinna również usprawnić skuteczny i praktyczny dostęp do wymiaru sprawiedliwości. Korzystanie ze sztucznej inteligencji nie może utrudniać, ograniczać ani uniemożliwiać dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Należy zapewnić wsparcie lub stosowny, alternatywny dostęp oparty na czynniku ludzkim.
- d. Niezależność, sprawiedliwość i bezstronność postępowania sądowego. Wykorzystywanie danych i algorytmów w systemach wymiaru sprawiedliwości może nieść ze sobą znaczne ryzyko dla niezawisłości sądów, bezstronności i prawa do sprawiedliwego procesu sądowego. Należą do nich ryzyka związane z uprzedzeniami w analizach prawnych, na przykład ze względu na płeć, rasę i tożsamość; ujawnianie danych wrażliwych; fałszywe, niedokładne lub nieistotne informacje; nadmierne poleganie na technologii oraz dezinformację, cenzurę i kontrolę.

W świetle tych zagrożeń władza sądowa ma obowiązek wnieść swoją wiedzę sądową w zakresie korzystania ze sztucznej inteligencji i zidentyfikować zagrożenia dla praworządności i prawa do sprawiedliwego procesu sądowego, takie jak to, czy zdolność sędziego do kontrolowania dowodów i zeznań świadków przedstawionych za pośrednictwem sztucznej inteligencji pozostaje nienaruszona. Ten obowiązek jest niezbędny do zachowania integralności sądowego procesu decyzyjnego.

Z tego powodu wykorzystanie sztucznej inteligencji w systemach wymiaru sprawiedliwości jest kwestią sądowniczą, która wymaga reguł formalnych w celu określenia jej zakresu, funkcji i użytkowników. Władza sądownicza musi mieć skuteczną kontrolę, a także nadzór nad projektowaniem, rozwojem i wdrażaniem technologii w celu utrzymania integralności procesu podejmowania decyzji sądowych. Ma to zastosowanie niezależnie od sposobu zarządzania wymiarem sprawiedliwości preferowanego w jurysdykcji (zob. standard 14: Autonomia i niezależność organów władzy sądowniczej). W szczególności przydział spraw i harmonogramy przesłuchań muszą pozostać pod kontrolą sądową.

- e. Nadzór ludzki. Sztuczna inteligencja wykonuje zadania automatycznie i wspiera prowadzenie postępowania. Nadzór ludzki ze strony władzy sądowniczej musi mieć na celu krytyczną ocenę interakcji między sztuczną inteligencją a sądowym procesem decyzyjnym, ochronę prawa do sprawiedliwego procesu i równego dostępu do wymiaru sprawiedliwości oraz wyeliminowanie możliwości korupcji na platformach sztucznej inteligencji.

Zautomatyzowane podejmowanie decyzji podlega tym samym zabezpieczeniom, które miałyby zastosowanie, gdyby dana decyzja została podjęta przez człowieka.

Projekt systemu wykorzystującego SI musi być również skoncentrowany na użytkowniku, z uwzględnieniem ścisłej współpracy między użytkownikami i interesariuszami w zakresie projektowania i pilotowania technologii. Sędziowie odgrywają również kluczową rolę w identyfikacji potrzeb stron postępowania sądowego, w szczególności osób podatnych na zagrożenia.

- f. **Jawność i transparentność.** Rozumowanie stojące za stworzonymi lub przyjętymi algorytmami sztucznej inteligencji powinno być przejrzyste i zrozumiałe dla użytkowników i całego społeczeństwa. Ich wiedza na temat tego, jak działa sztuczna inteligencja, jakie informacje są wykorzystywane przez sztuczną inteligencję i w jaki sposób się to odbywa oraz zapewnienie prawidłowego przebiegu postępowania, ma zasadnicze znaczenie dla utrzymania zaufania publicznego do wymiaru sprawiedliwości.
 - g. **Identyfikowalność.** Odpowiednie mechanizmy rozliczalności muszą umożliwiać kontrolę technologii przez jej użytkowników, państwo, w tym kontrolę legislacyjną, oraz ogół społeczeństwa. Narzędzia i rozwiązania sztucznej inteligencji muszą być możliwe do skontrolowania i wyjaśnienia, aby zapewnić, że systemy sztucznej inteligencji są obsługiwane zgodnie z normami prawnymi i etycznymi.
 - h. **Prywatność i ochrona danych.** Sztuczna inteligencja zapewnia obszerne zbiory danych, a także analizy sądowe dotyczące procedur i podmiotów systemów sądowych. Może to poprawić przejrzystość i rozliczalność sądów za ich wyniki, w oparciu o kluczowe wskaźniki wydajności (zob. standard 22: Wydajność wymiaru sprawiedliwości, pkt h: Kontrola wydajności wymiaru sprawiedliwości). Wykorzystanie sztucznej inteligencji wymaga również wdrożenia przez organy samorządu sędziowskiego stosownych procedur zarządzania danymi i strategii dotyczącej sposobu gromadzenia, przechowywania, przetwarzania i rozpowszechniania danych. Obejmuje to skuteczne środki bezpieczeństwa i ochrony danych, zgodne z przepisami dotyczącymi prywatności i ochrony danych.
- Dane dotyczące spraw mogą być wykorzystywane przez sąd wyłącznie do monitorowania wyników sądów, a nie poszczególnych sędziów (zob. standard 27: Ocena zawodowa i awans).
- i. **Szkolenie w zakresie nowych umiejętności i kompetencji.** Mimo że sędziowie nie ponoszą głównej odpowiedzialności za kwestie techniczne, rozwój ich wiedzy specjalistycznej wspiera utrzymanie ciągłości wiedzy we władzy sądowniczej. Kompleksowe szkolenie musi umożliwić sędziom i kadrom wymiaru sprawiedliwości rozwijać odpowiednie umiejętności i być na bieżąco z technologią. Poszczególni sędziowie i pracownicy sądu muszą otrzymać pełną informację o tym, kto dostarcza technologię i jak ona działa. Szkolenia powinny przygotować sędziów oraz kadry wymiaru sprawiedliwości do posiadania adekwatnej wiedzy na temat sztucznej inteligencji, jej terminologii oraz zdolności do oceny, w jaki sposób jej zastosowanie wpływa na rzetelność i sprawiedliwość postępowania

sądowego. Co więcej, wymagane są szkolenia, które pozwolą sędziom i kadrom wymiaru sprawiedliwości być na bieżąco z rozwojem sztucznej inteligencji.

- j. Ciągłe doskonalenie sztucznej inteligencji. Władza sądownicza musi wdrożyć sztuczną inteligencję, która pozwala na ciągłą aktualizację i nadzór nad narzędziami sztucznej inteligencji z uwzględnieniem zmieniających się norm prawnych i etycznych („sztuczna inteligencja podlegająca zarządzaniu”). Sztuczna inteligencja podlegająca zarządzaniu wymaga również od sędziów oceny wykorzystania sztucznej inteligencji poprzez prototypy i/lub projekty pilotażowe przed zobowiązaniem się do jej pełnego wdrożenia. Systemy SI nie powinny być w pełni wdrożone, dopóki nie zostaną rygorystycznie przetestowane, ocenione i sprawdzone pod kątem sprawiedliwego i skutecznego działania. Po wdrożeniu mechanizmy powinny nadal oferować informacje zwrotne od użytkowników, w tym stron postępowań sądowych, w celu ciągłego doskonalenia. Systemy sztucznej inteligencji muszą być nadzorowane przez ludzi.
- k. Środki bezpieczeństwa. Władza sądownicza musi odpowiednio zabezpieczyć projekt i działanie wykorzystywanej technologii, a także integralność danych. Zabezpieczenia obejmują ustawodawstwo i zasady postępowania sądowego dostosowane do potrzeb postępowania. Zabezpieczenia muszą spełniać najnowocześniejsze normy dotyczące informacji i bezpieczeństwa cybernetycznego. Sztuczna inteligencja wymaga współpracy sądownictwa z wykwalifikowanymi publicznymi i prywatnymi dostawcami usług, którzy zapewniają infrastrukturę techniczną, funkcje i wykwalifikowany personel do obsługi sztucznej inteligencji w systemie wymiaru sprawiedliwości. Dostawcy powinni być nadzorowani przez niezależne organy państwowe i niezależne organy certyfikujące, które poświadczają prawidłowe funkcjonowanie sztucznej inteligencji.
- l. Odpowiednie i gwarantowane finansowanie. Należy zapewnić odpowiednie finansowanie umożliwiające skuteczne opracowanie, wprowadzenie, wdrożenie i wykorzystywanie SI przez administrację sądową i sędziów, a także utrzymanie, aktualizację i rozwój SI. Szkolenie sędziów i kadr wymiaru sprawiedliwości w zakresie sztucznej inteligencji musi być odpowiednio finansowane (zob. również standard 21: Jakość wymiaru sprawiedliwości, pkt d: Szkolenie kadr wymiaru sprawiedliwości).

III. NOMINACJE I AWANSE SĘDZIOWSKIE

STANDARD 24: KLUCZOWA ROLA WYBORU, NOMINACJI I OCENY ZAWODOWEJ SĘDZIÓW ORAZ PRYZNAWANIA IM AWANSÓW

- 1. Kryteria i metody wyboru, nominacji i oceny zawodowej sędziów, przyznawania im awansów i ustalania składu sądu muszą wspierać niezależność, bezstronność

i jakość wymiaru sprawiedliwości oraz wzmacniać publiczne zaufanie do wymiaru sprawiedliwości.

2. Owe kryteria i metody muszą stanowić zabezpieczenie przeciwko wyborom i nominacjom, które mogłyby zostać uznane za stronnice lub podważające niezależność i bezstronność sądownictwa oraz jakość sprawiedliwości.

Komentarz

- a. Kluczowa rola wyboru, nominacji i oceny zawodowej sędziów oraz przyznawania im awansów. Sposób nominacji jest kluczowy dla idei sądu ustanowionego przez przepisy prawa. Zgodnie z tym założeniem kryteria i metody wyboru, nominacji i oceny zawodowej sędziów, przyznawania im awansów i ustalania składu sądu muszą być określone przez prawo i przestrzegane przez sądy. Celem jest zapewnienie, że organizacja sądownictwa nie będzie zależała od decyzji organów wykonawczych, ale od konkretnych przepisów prawa.

Rzeczowe kryteria i metody muszą zapewniać niezależność i bezstronność, nie dopuszczając do wystąpienia okoliczności, które mogłyby posłużyć jako pole do manipulacji przez zewnętrznych lub wewnętrznych aktorów. Z kolei manipulacja kryteriami i metodami wyboru lub nominacji może podważać legitymację powołanych sędziów i obniżyć wiarę obywateli w ich bezstronność.

- b. Sąd ustanowiony przez przepisy prawa. Idea sądu „ustanowionego przez przepisy prawa” jest ściśle powiązana z fundamentalnym założeniem o rządach prawa. W związku z tym wymaga się, aby kryteria i metody wyboru i nominacji sędziów pozostawały pod ścisłym i jawnym nadzorem. Formalne podporządkowanie się właściwym zasadom selekcji i nominacji nie powinno przysłańać bezprawnych działań. Stąd przestrzeganie idei sądu ustanowionego przez przepisy prawa wiąże się ze ścisłym nadzorem nad sposobem wyboru i nominacji sędziów, w tym prezesów sądu.

Wszystkie państwa europejskie uznają ideę sądu ustanowionego przez przepisy prawa zamiast trybunału ad hoc, choć w różny sposób rozumieją metody działania i terminologię dotyczącą tego pierwszego. Na przykład niektóre państwa stosują na przykład pojęcie „właściwego” lub „naturalnego” sędziego lub sądu.

- c. Niezależność, bezstronność i jakość wymiaru sprawiedliwości oraz czynniki wspierające te wartości. Standard ten skupia się wokół celów przyświecających kryteriom i metodom wyboru, nominacji, oceny zawodowej sędziów oraz przyznawania im awansów. Państwa europejskie stosują do wypełniania tych funkcji różne metody — czasem w obrębie jednego systemu prawnego funkcjonuje nawet kilka z nich. Większość europejskich systemów prawnych dopuszcza organizację publicznych konkursów na stanowiska sędziowskie, gdzie kandydaci są oceniani przez komisję złożoną z sędziów i innych osób. Występują jednak różnice między systemami. W niektórych państwach europejskich pomyślny wynik selekcji prowadzi do bezpośredniego dostępu do sądownictwa, pod warunkiem ukończenia okresu wstępnego szkoleń dla przyszłych sędziów. Nowo mianowa-

ni sędziowie przechodzą następnie szkolenie wprowadzające. W innych państwach europejskich selekcja może odbywać się po przebyciu szkolenia poprzedzającego wybór kariery sędziego. W jeszcze innych dostęp do instytucji zajmujących się szkoleniem sędziów zapewniany jest w drodze konkursu. Standard ten nie dotyczy stopnia podobieństwa między krajowymi przepisami stanowiącymi o wyborze, nominacji i ocenie zawodowej sędziów oraz przyznawaniu im awansów. Skupia się on za to wokół celów związanych z niezależnością i bezstronnością wymiaru sprawiedliwości i jakością sprawiedliwości oraz wokół czynników, które mogą wpływać na osiągnięcie tych celów.

STANDARD 25: KOMPETENCJE

1. Wybór, nominacja, ocena zawodowa sędziów oraz przyznawane im awanse muszą opierać się na ich kompetencjach.
2. Kompetencje należy definiować przez odpowiednie, obiektywne i jawne kryteria, mając na uwadze wysokie standardy kwalifikacji zawodowych, rzetelność, umiejętności, wydajność i obiektywne potrzeby sądów.

Komentarz

- a. Kompetencje jako podstawa wyboru, nominacji i oceny zawodowej sędziów oraz przyznawanych im awansów. Wybór i nominacja sędziów na podstawie kompetencji są podstawą idei sądu w państwie prawa. W państwie demokratycznym legitymacja sędziowska jest oparta na powszechnym przekonaniu o niezależności i bezstronności danego sędziego oraz na posiadanych przez niego kwalifikacjach. Model, w którym wybór, nominacja i ocena zawodowa sędziów oraz przyznawanie im awansów następują w oparciu o ich kompetencje, sprzyja kulturze niezależności sędziowskiej i jakościowej sprawiedliwości. Ów model służy nie tylko eliminacji niekompetencji, korupcji i dyskryminacji powodowanej uprzedzeniami, lecz także wzmocnieniu wiary obywateli w jakość sądownictwa. Kryteria oparte na kompetencjach wspierają również równe szanse dla kandydatów, bez względu na ich płeć, rasę, kolor skóry, język, religię, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie bądź jakiegokolwiek inne przyczyny.

Kompetencje, niezależność i bezstronność sądu nie podlegają żadnym wyjątkom. Procedury i kryteria oparte na kompetencjach są dopełnieniem gwarancji niezależności osobistej sędziów.

- b. Odpowiednie, obiektywne i jawne kryteria. Kompetencje należy definiować według odpowiednich obiektywnych i jawnych kryteriów, mających na celu określenie poziomu umiejętności i wiedzy wymaganego dla danego stanowiska. Odpowiednie, obiektywne i jawne kryteria są niezbędne do zapewnienia uczciwości proceduralnej (co rozwija standard 26: Uczciwe i przejrzyste procedury). Obiektywne

kryteria przeciwdziałają dyskryminacji i innym czynnikom, które mogłyby przeszkodzić w wyborze na dane stanowisko kobiet i przedstawicieli mniejszości. Publiczne ogłoszenie jasno określonych kryteriów wpływa pozytywnie na uczciwość procedur i zaufanie obywateli wobec wymiaru sprawiedliwości.

- c. Kryteria merytoryczne. Kryteria merytoryczne muszą być obiektywne, stawiać wysokie standardy kwalifikacji zawodowych, wymagać od kandydatów rzetelności (zob. standard 31: Podstawowe normy etyczne), potrzebnych umiejętności (zob. standard 22: Wydajność wymiaru sprawiedliwości), posiadania odpowiednich cech osobistych oraz skupiać się na obiektywnych potrzebach sądu.
- Wysokie standardy kwalifikacji zawodowych. Wysokie standardy kwalifikacji zawodowych są wymagane, aby zapewnić możliwą do wykazania wiedzę na temat prawa i procesów sądowych, włącznie ze świadomością, co składa się na sprawiedliwą rozprawę. Skupienie na obiektywnych kwalifikacjach zawodowych minimalizuje wpływ kryteriów politycznych lub koneksji.
 - Umiejętności i dowody ich posiadania. Sędziowie powinni posiadać wyjątkową zdolność do syntezy, rozróżniania i porównywania źródeł prawnych w szerokim zakresie, włączając w to europejskie materiały prawne, takie jak prawo UE czy EKPC; określania, które materiały prawne są adekwatne do zastosowania w konkretnej kwestii prawnej lub faktycznej oraz analizy kwestii faktycznych i prawnych w celu rozwiązania konkretnej kwestii prawnej. Decyzje sędziów w rozwiązywaniu kwestii prawnych muszą być jasne i uzasadnione. Wymagają one jasności, precyzji, równowagi, znajomości prawa i umiejętności przekonywania. Umiejętności mogą być udowodnione na kilka sposobów: poprzez zaświadczenie o odbyciu specjalistycznego szkolenia lub studiów z zakresu prawa, o publikacji tekstu naukowego z zakresu prawa lub o posiadanym doświadczeniu zawodowym, w tym pracy w sądzie.
 - Specjalizacja prawnicza. Specjalizacja prawnicza może być wymagana na niektórych stanowiskach sądowych. Od kandydatów wymaga się przedstawienia teoretycznej i praktycznej biegłości w jednym lub kilku obszarach prawa lub zdolności do opanowania wiedzy z tych obszarów.
 - Cechy osobiste. Do istotnych cech osobistych należą:
 - zgodność ze standardami postępowania sędziów/standardami dyscyplinarnymi sędziów; osobista i zawodowa rzetelność; siła mentalna i moralna pożądana w kulturze niezależności sędziowskiej; dyskrecja;
 - wytrzymałość i opanowanie pod presją; umiejętność pracy pod znaczną presją czasu;
 - umiejętności interpersonalne: szacunek, cierpliwość i uprzejmość w kontaktach z innymi, w tym z sędziami, prawnikami, stronami procesu, świadkami i ofiarami;
 - wysokie umiejętności komunikacji ustnej i pisemnej; zdolność uważnego słuchania i jasnej komunikacji;

- pozbawienie uprzedzeń i uczciwe traktowanie różnych osób, społeczności i grup: empatia i zrozumienie wobec osób o doświadczeniu życiowym innym niż sędziego;
 - świadomość kontekstu społecznego, w którym dochodzi do sporu prawnego, mogąca pomóc w wyjaśnieniu zastosowania danego prawa, jego zwyczajowej funkcji i wpływu na ludzi lub ogół społeczeństwa;
 - efektywne i staranne działanie w sprawach sądowych;
 - umiejętność współpracy z zespołem, w tym z innymi sędziami i pracownikami sądu.
- Zaświadczenie o posiadaniu danych cech osobistych. Aby uniknąć subiektywnej interpretacji i zapewnić jednakowe, równe traktowanie kandydatów podczas ich oceny, prawo musi określać typy i źródła informacji, które mogą lub nie mogą zostać użyte do zaświadczenia o posiadaniu wspomnianych cech osobistych.
 - Szkolenie sędziów. Wspomniane cechy osobiste powinny być jednym z przedmiotów szkoleń sędziowskich, aby zagwarantować, że obowiązki przyszłego sędziego będą przez niego wykonywane w sposób obiektywny, bezstronny i kompetentny.
- d. Prezesi sądów. Niniejszy standard jest rozwinięciem w kwestii wyboru i nominacji prezesów sądów. Procedury z nimi związane muszą przebiegać zarówno w oparciu o kompetencje, jak i o odpowiednie, obiektywne i jawne kryteria. Kandydaci muszą co najmniej kwalifikować się do nominacji na stanowisko sędziowskie w danym sądzie i posiadać wymagane w tej roli umiejętności kierownicze.

STANDARD 26: UCZCIWE I PRZEJRZYSTE PROCEDURY

Wybór, nominacja i ocena zawodowa sędziów oraz przyznawane im awanse muszą następować w oparciu o uczciwe i przejrzyste procedury określone wcześniej przez prawo.

Komentarz

- a. Sąd ustanowiony przez przepisy prawa. Przeprowadzanie procedur prawnych w procesie wyboru, nominacji i oceny zawodowej sędziów oraz przyznawania im awansów na podstawie kryteriów kwalifikacji jest esencją prawa do sądu uprzednio ustanowionego przez przepisy prawa. Aby można było mówić o sądzie ustanowionym przez przepisy prawa, należy chronić sposób wyboru i nominacji sędziów, w tym prezesów sądów, od bezprawnych wpływów władzy wykonawczej, ustawodawczej czy sądowniczej samej w sobie.
- b. Dwustopniowy proces. Nominacje oparte na kompetencjach wymagają procedury podzielonej na dwa etapy: wybór sędziego oraz jego nominację. Organ wybierający dokonuje przeglądu aplikacji i wybiera kandydatów, których rekomen-

duje do nominacji. Dwuetapowa procedura zapobiega jednostronnej nominacji i zmniejsza szanse na stronniczość poprzez ograniczenie swobody decyzyjnej organów wybierających i nominujących.

- c. Uczciwość procedur. Kryteria i procedury wyboru, nominacji i oceny zawodowej sędziów oraz przyznawania im awansów muszą być uregulowane w prawie w sposób jednoznaczny i szczegółowy. Do regulacji prawnej zalicza się określenie podstawy prawnej dla procedury, a także przygotowanie procesów, dzięki którym w krótkim czasie będzie można obsadzić wolne stanowiska.
- d. Przejrzystość: kryteria, metody i wolne stanowiska. Przejrzystość zapewnia sędziom i społeczeństwu otwartość i rozliczalność w kwestii kryteriów i metod wyboru, nominacji i oceny zawodowej sędziów oraz przyznawania im awansów. Kryteria muszą być przedstawione w prawie wtórnym lub pierwotnym.

Procesy aplikacji, wyboru, nominacji i przyznawania awansów muszą być w pełni zrozumiałe, dostępne dla kontroli publicznej oraz udokumentowane w całości, w odpowiedni sposób. Informacje o procedurach nominacji, oceny zawodowej i przyznawania awansów mogą być udostępniane na wiele sposobów, w tym poprzez publikację planów i protokołów obrad organu wybierającego oraz decyzji organu nominującego.

Należy określić standardy dotyczące tego, jakie informacje są publicznie dostępne oraz jak, kiedy i gdzie są przekazywane. Powinny nimi być przynajmniej krótkie informacje dotyczące członków wspomnianych organów, na przykład ich nazwiska.

Wakaty na stanowiskach sędziowskich należy ogłaszać publicznie i bezzwłocznie. Kryteria dotyczące kwalifikacji i kompetencji dla każdego konkretnego stanowiska muszą być jasne i szczegółowe.

- e. Liczba sędziów. Liczba sędziów, w tym sędziów w sądach najwyższych, musi być albo jasno określona przez przepisy prawa, albo jasno przez nie regulowana. Jeśli system prawny zezwala na zwiększenie tej liczby, musi ono podlegać uczciwej i przejrzystej procedurze określonej wcześniej przez prawo oraz być uzasadnione przez potrzeby sądu i proporcjonalne wobec nich. Owe potrzeby muszą być oszacowane w odniesieniu do nakładu pracy danego sądu/danych sądów w sposób obiektywny i weryfikowalny.
- f. Procedura konkursowa. System oparty na kompetencji wymaga konkurencyjnego procesu z równym dostępem do ubiegania się o wybór na stanowisko zarówno przy pierwszym mianowaniu, jak i przy awansie. Aplikanci muszą rywalizować o stanowisko, co zakłada zazwyczaj złożenie pisemnej aplikacji, odbycie rozmowy kwalifikacyjnej oraz przystąpienie do związanych z procesem testów ustnych i pisemnych. Proces aplikacji powinien być otwarty dla każdej osoby z kwalifikacjami prawniczymi o wysokim standardzie i podlegać warunkom określonym w prawie wewnętrznym lub dla osób, które posiadają zarówno pewne kwalifikacje zawodowe, jak i odpowiednią specjalizację prawniczą lub praktyczne doświadczenie prawnicze.

- g. Dostęp do informacji. Organ wybierający musi mieć dostęp do wszystkich informacji niezbędnych do pełnienia swojej funkcji. Informacje brane pod uwagę w procesie oceny kandydatów muszą być oparte na dostatecznie różnorodnych i weryfikowalnych źródłach.
- h. Poufność. W celu zapewnienia otwartej i wolnej wymiany poglądów oraz pełnej, szczerzej i uczciwej oceny kandydatów dyskusja dotycząca wyboru następująca po procesie oceny musi mieć charakter tajny.
- i. Sformalizowana swoboda mianowania. Jeśli przepisy konstytucji lub innego prawa upoważniają organ nominujący do decydowania, kto ma być nominowany lub otrzymać awans, organ wybierający musi wskazać tylko jednego kandydata. Rekomendacje lub zdecydowane opinie organu wybierającego muszą zostać wcielone w życie. Jeśli jednak organ nominujący odrzuci propozycję organu wybierającego, organ nominujący musi odpowiednio uzasadnić tę decyzję i zażądać ponownego rozpatrzenia sprawy przez organ wybierający z uwzględnieniem podanego uzasadnienia.
- j. Znaczenie uzasadnienia. Pisemne decyzje w kwestii wyboru, nominacji, oceny zawodowej i przyznawania awansów muszą uzasadniać decyzję o odrzuceniu, wyborze, wyznaczeniu do nominacji kandydata lub przyznaniu mu awansu w konkretny i rzeczowy sposób, na podstawie kryteriów opartych na kompetencjach i obiektywnych potrzebach sądu. Aplikant musi otrzymać uzasadnienie decyzji związanych z wyborem, podjętych na podstawie ich kwalifikacji, prawości, umiejętności, wydajności oraz obiektywnych potrzeb sądu. Informacje te pozwalają zainteresowanym na monitorowanie procesu i kryteriów wyboru sędziów. Powinno się także dążyć do równowagi między potrzebą otwartego i jawnego/przejrzystego procesu a zachowaniem prywatności aplikanta.

Przedstawienie wystarczająco szczegółowej oceny kandydatów na podstawie kryteriów prawnych w zakresie kompetencji stanowi istotne zabezpieczenie przed działaniami organu wybierającego motywowanymi politycznie lub w inny, nieodpowiedni sposób. Jest to także niezbędne zabezpieczenie w przypadku systemów wymiaru sprawiedliwości, w których organ nominujący ma do wyboru kilku kandydatów do nominacji. Ścisłe trzymanie się kryteriów kwalifikacji i ocenianie kandydatów pod kątem kompetencji wymaganych na dane stanowisko sędziowskie jest więc podstawą prawa do sądu ustanowionego przez przepisy prawa oraz prawa sędziów do skutecznych środków odwoławczych od decyzji w kwestii wyboru i przyznawania awansów. Podanie uzasadnienia dla decyzji podjętych przez organ wybierający poświadcza o zastosowanych kryteriach, co wzmacnia wiarę obywateli w słuszność owych decyzji.

Brak zapewnienia uzasadnionej decyzji dotyczącej wyboru może wzbudzić podejrzenie, że kandydat został nominowany na podstawie kryterium innego niż jego kompetencje (np. z powodu posiadania koneksji w rządzie lub innym środowisku). Ta nieprawidłowość jest o tyle poważna, że podważa uczciwość owej nominacji

- i — w przypadku osób sądzonych przez nieprawidłowo nominowanych sędziów — prawo do procesu przeprowadzonego w sądzie ustanowionym zgodnie z prawem.
- k. Czas trwania kadencji. Zgodnie z art. 6 EKPC i art. 47 KPP UE aplikanci mają prawo do weryfikacji legalności wyboru sędziowskiego przed niezawisłym i bezstronnym sądem. Legalność wyboru musi być weryfikowana, biorąc pod uwagę fundamentalną rolę sądownictwa w państwie prawa. Uzasadnienie dla decyzji jest wystarczającą podstawą do rozpatrzenia zastrzeżenia niewybranego kandydata wobec jej legalności.

STANDARD 27: OCENA ZAWODOWA I AWANS

1. Kryteria, procedury i konsekwencje oceny zawodowej sędziów, jak również skład organu oceniającego muszą być obiektywne, jasne i wcześniej ustanowione przez prawo.
2. Awanse na wyższe stanowiska sędziowskie i stanowiska kierownicze w dziedzinie sądownictwa następują w oparciu o jednakowe wymagania. Kryteria i procedury muszą być wcześniej w sposób wyczerpujący ustanowione przez prawo i dostępne do wglądu przez obywateli.

Komentarz

- a. Cele. Ocena pojedynczych sędziów ma na celu podniesienie profesjonalizmu i jakości sprawiedliwości. Zapewnia ona możliwość dokonania samooceny i otrzymania zewnętrznej opinii, dzięki czemu sędziowie mogą udoskonalić swoje umiejętności i jakość pracy — zarówno własnej, jak i sądów w ogóle. Programy indywidualnej oceny sędziów zwiększają także zaufanie obywateli wobec wymiaru sprawiedliwości, ponieważ pokazują one, że przedstawiciele sądownictwa biorą odpowiedzialność za swoją pracę i poddają swoje działania refleksji, zgodnie z tym, czego oczekuje się od przedstawicieli innych zawodów.

Niniejszy standard odnosi się także do oceny pracy prezesów sądów.

- b. Zastosowania oceny zawodowej: samodoskonalenie i awanse. Istnieje wiele metod oceny zawodowej sędziów. Różnią się one pod względem tego, kto ją przeprowadza, z jaką częstotliwością, kiedy i na ile jest ona szczegółowa. Jeśli ocena zawodowa jest przeprowadzana wyłącznie w celu samodoskonalenia przez sędziego, może mieć charakter nieformalny. Wówczas osoby dokonujące oceny nie muszą przedstawiać ogólnej opinii, punktacji ani uwag, które mogłyby zostać użyte w innych celach, na przykład przyznania awansu.

W innym przypadku ocena zawodowa może polegać na formalnym ustaleniu, czy dany sędzia zasługuje na awans.

Jeśli ocena zawodowa dostarcza informacji dotyczących awansu lub wszelkich innych aspektów kariery sędziowskiej, konieczne jest zabezpieczenie przeciwko sy-

tuacji, w której oceniany sędzia orzeka nie na podstawie przedstawionych mu faktów i jego własnego rozumienia przepisów, ale w celu spełnienia oczekiwań osób przeprowadzających ocenę. Odpowiednie zabezpieczenia omówiono w komentarzu poniżej, pkt c–l.

Każda ocena poszczególnych sędziów, formalna lub nie, musi przebiegać w zgodzie z ideą niezależności sędziowskiej, jednocześnie dążąc do odpowiedniej rozliczalności za sposób pełnienia swojej funkcji przez sędziego. Ocena zawodowa nie może decydować o wysokości stawki podstawowej lub emerytury sędziego.

c. Ocena w celu usprawnienia organizacji sądu. Poszczególne oceny mogą zostać użyte bez odniesienia do konkretnego sędziego do zidentyfikowania obszarów, w których organizacja sądu (w tym warunki pracy) może lub musi ulec poprawie. Można je również wykorzystać do określenia obszarów, w których szkolenie lub kształcenie sędziów poprawiłoby organizację sądu. Warto także tworzyć systemy wskaźników porównawczych dla oceny pracy sędziów.

d. Kryteria, procedury i konsekwencje oceny zawodowej. Kryteria, procedury i konsekwencje oceny zawodowej, jak i skład organu oceniającego, czas i częstotliwość oceny muszą być obiektywne, jasne i określone przez prawo. Te czynniki oceny zawodowej muszą być zdefiniowane przez sędziów, najlepiej w procesie konsultacji z innymi interesariuszami w wymiarze sprawiedliwości, takimi jak przedstawiciele zawodów prawniczych i uczeni w dziedzinie prawa. Proces oceny, formalny lub nie, musi przebiegać z zachowaniem niezależności systemu sądownictwa i autonomii w podejmowaniu decyzji przez danego sędziego.

Indywidualna ocena zawodowa musi opierać się również na rozsądnej równowadze między jakościowymi a ilościowymi kryteriami lub wskaźnikami skupionymi wokół umiejętności prawniczych i sposobu pracy sędziego, takimi jak komunikatywność, staranność, wydajność i rzetelność (zob. standard 25: Kompetencje).

e. Skład organu przeprowadzającego ocenę. Na organ oceniający muszą składać się (w większości) sędziowie, którzy posiadają możliwie najwyższe kwalifikacje i największe doświadczenie w danej dziedzinie sądownictwa. Jeśli ocena zawodowa dostarcza informacji dotyczących awansu lub wszelkich innych aspektów kariery sędziowskiej, konieczne jest wprowadzenie zabezpieczeń opisanych w przypadku standardu 28: Skład organu wybierającego w celu nominacji lub przyznania awansu.

Prezesi sądów nie powinni mieć wyłącznych kwalifikacji do oceny sędziów. W tej kwestii powinni z nimi współpracować inni członkowie danego sądu lub członkowie innego sądu.

Jeśli w procedury zaangażowani są członkowie niebędący sędziami, powinni oni być prawnikami praktykami z wiedzą i doświadczeniem w systemie sądowym, które czynią ich zdolnymi do odpowiedniej oceny pracy sędziów. Prawnicy praktycy nie powinni uczestniczyć w rozprawach w sądzie, w którym funkcje pełnią oceniani przez nich sędziowie. Ich opinia nie może być decydująca w procesie oceny.

Jako że niepożądane wpływy mogą być wywierane zarówno z zewnątrz, jak i od wewnątrz, oceniający muszą być rzetelni i bezstronni w wyciąganiu wniosków, przestrzegać jasnych kryteriów, brać pod uwagę dowody z różnych źródeł i opierać swoją ocenę na niepodważalnych dowodach i uzasadnionych argumentach.

Należy wprowadzić przejrzyste i obiektywne kryteria, aby zapobiec konfliktom interesów wśród oceniających.

- f. Ocena treści orzeczeń. Uczciwość i autonomia procesu decyzyjnego sędziów wymaga od oceniających, aby w procesie oceny zawodowej nie brali pod uwagę jakości merytorycznej orzeczeń wydanych w poszczególnych sprawach. Oceniający muszą więc skupić się w swojej analizie na sposobie, w jaki sędzia podejmuje decyzje.

Oznacza to, że kwestia treści, znaczenia lub kierunku orzeczenia nie może być podnoszona ani komentowana przez oceniających, ponieważ wszystkie te elementy składają się na jakość orzeczenia. Apelacja jest jedynym zgodnym z prawem sposobem podważenia jakości merytorycznej orzeczenia.

Niewystarczające uargumentowanie decyzji, znacznie wyższa liczba neutrzymanyh wyroków niż w przypadku innych sędziów z tej samej jurysdykcji lub niedostateczna znajomość prawa i procedur to kwestie, które mogą zostać poruszone w procesie oceny zawodowej. Jest to jednak możliwe tylko, jeśli ma służyć podniesieniu umiejętności sędziego.

Niezależnie od powyższego, kryteria ilościowe, takie jak liczba decyzji zmienionych po odwołaniu, nie powinny być podstawą oceny zawodowej poszczególnych sędziów. Żadne rozwiązanie apelacji nie może zostać rozpatrzone bez podania powodu rozwiązania.

- g. Uczciwość procedur. Jeśli ocena zawodowa dostarcza informacji dotyczących awansu lub wszelkich innych aspektów kariery sędziowskiej, poszczególni sędziowie muszą mieć możliwości wyrażenia swojej opinii na temat procesu i proponowanej oceny oraz prawo do podważenia jej prawnych i faktycznych podstaw. Wszelkie tego typu zastrzeżenia powinny być w pierwszej kolejności wysłuchane przez starszego sędziego lub organ weryfikujący ad hoc, który nie był zaangażowany w przeprowadzanie oceny. Decyzja tego sędziego lub organu powinna być później możliwa do weryfikacji przed sądem.

Kryteria oceny dla poszczególnych sędziów powinny funkcjonować w stopniowalnym spektrum pomiaru, na przykład w skali punktowej określającej poziom efektywności: wzorowy, godny uznania, dobry lub zadowolający oraz niespełniający kryteriów oceny. Wyniki oceny należy przedstawiać w obiektywnym podsumowaniu wraz z wyjaśnieniem sposobu ich interpretacji.

Jeśli ocena zawodowa dostarcza informacji dotyczących awansu lub wszelkich innych aspektów kariery sędziowskiej, musi opierać się na dostatecznych, wiarygodnych, obszernych i uczciwie przedstawionych danych oraz wystarczająco uzasadnionych oświadczeniach sądu lub sędziego podlegającego ocenie.

- h. Finansowanie. Programy oceny sędziowskiej muszą być odpowiednio i bezpiecznie finansowane.
- i. Postępowanie dyscyplinarne i kary. Jako że ocena zawodowa ma inny cel i zasady niż postępowanie dyscyplinarne, musi ona kierować się różnymi od niego zasadami i muszą przeprowadzać ją odrębne organy. Zgodnie z zasadą bezpieczeństwa stanowiska nie jest możliwe zwolnienie lub usunięcie dyscyplinarne sędziego z powodu niespełnienia przez niego kryteriów oceny zawodowej, z wyjątkiem ujawnienia w jej wyniku niezdolności sędziego lub popełnienia przez niego wykroczenia, co czyni go niezdolnym do wykonywania obowiązków. W bardziej ogólnym ujęciu, jeśli naruszenia dyscyplinarne wynikają z niespełnienia kryteriów oceny zawodowej, sytuacja musi zostać rozpatrzona pod kątem odpowiedzialności dyscyplinarnej, z uwzględnieniem odpowiednich zabezpieczeń proceduralnych (zob. standard 34: Motywy wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, pkt c: Postępowanie dyscyplinarne a ocena zawodowa).
- j. Poufność. Aby zachować niezależność systemu sądownictwa i autonomię w podejmowaniu decyzji przez poszczególnych sędziów, szczegółowe wyniki oceny zawodowej danego sędziego muszą pozostać tajne. Dane będące częścią poszczególnych procesów oceny mogą stanowić część danych zagregowanych/zbiorowych dotyczących efektywności sądu.
- k. Kryteria i procedury awansu. Awanse na wyższe stanowiska sędziowskie lub stanowiska kierownicze w dziedzinie sądownictwa muszą opierać się na obiektywnych kryteriach i procedurach, które zostały wcześniej konkretnie i wyczerpująco uregulowane przez prawo i są dostępne do wglądu dla obywateli. Podobnie jak w przypadku wyboru i nominacji, procesy oceny zawodowej i przyznawania awansów muszą opierać się na kompetencjach i spełniać te same standardy, co w przypadku wyboru i nominacji (zob. całość części III: Nominacje i awanse sędziowskie (standardy 24–29)). Proces przyznawania awansu, jego wynik oraz powody dla podjętych decyzji muszą być przejrzyste.
- l. Długość stażu pracy a awans. Mimo że posiadanie odpowiedniego doświadczenia zawodowego jest istotnym warunkiem do przyznawania awansu, długość stażu pracy nie może być brana pod uwagę jako najważniejsza. Jeśli awans ma wynikać głównie z długiego stażu pracy, istnieje ryzyko, że o wyborze między osobami formalnie równymi sobie pod kątem kwalifikacji zaważy lojalność danego kandydata wobec innych sędziów lub polityków. Zamiast tego ważne jest, aby przyznawanie awansów — podobnie jak wstępny wybór i nominacja sędziów — przebiegało w oparciu o kwalifikacje, rzetelność, umiejętności, wydajność i inne obiektywne potrzeby sądu.

STANDARD 28: SKŁAD ORGANU WYBIERAJĄCEGO W CELU NOMINACJI LUB PRZYZNANIA AWANSU

1. Organ wybierający musi dążyć do wyznaczenia najlepszego kandydata lub kandydatów na dane stanowiska, w oparciu o kompetencje, z myślą o podtrzymaniu niezależności i bezstronności sądownictwa oraz jakości sprawowanej sprawiedliwości.
2. Skład organu wybierającego w celu nominacji na sędziego lub przyznania awansu w dziedzinie sądownictwa musi posiadać odpowiednie kwalifikacje, być wewnętrznie zróżnicowany, zrównoważony oraz wyznaczony w sposób niestronniczy i niesugerujący stronniczości lub innych niewłaściwych motywów wyboru.

Komentarz

- a. Organ wybierający a gwaranty niezależności i bezstronności. Konieczne jest, aby wyznaczanie do nominacji na stanowisko sędziowskie lub przyznawanie awansów w dziedzinie sądownictwa następowało w oparciu o kompetencje. Ma to ogromny wpływ na niezależność i bezstronność sędziów. Zasady te nie mogą budzić zasadnych wątpliwości jednostek co do obojętności organu wybierającego wobec czynników zewnętrznych oraz jego bezstronności w kwestii przedstawianych mu wniosków. Skład i procedury organów wybierających muszą wzbudzać zaufanie obywateli do wymiaru sprawiedliwości.
„Organ wybierający” oznacza organ, który wybiera i rekomenduje kandydatów do nominacji do któregośkolwiek z sądów.
- b. Sposób nominacji do organu wybierającego. Istnieje kilka właściwych modeli ustanawiania organu wybierającego. Ważne jednak, żeby sposób nominacji członków i skład organu gwarantowały jego niezależność i pozwalały na jego efektywne funkcjonowanie. „Sposób” nominacji do organu wybierającego odnosi się do warunków merytorycznych i zasad proceduralnych definiujących przebieg nominacji do tego organu. Istotnymi czynnikami są: tożsamość nominujących i rola społeczności sędziowskiej w tym procesie; sposób podejmowania decyzji w sprawie nominacji przedstawicieli sądownictwa oraz gwarancja niezależności w kwestii powyższych.
- c. Mechanizmy zapobiegające impasowi. Mechanizmy zapobiegające zablokowaniu (wprowadzone ustawowo lub konstytucyjnie) są konieczne, aby zagwarantować, że procedura wyboru członków samorządnych organów sędziowskich nie ulegnie blokadzie z powodu nieosiągnięcia większości w parlamencie. Podstawową funkcją tych mechanizmów jest zmuszenie większości i opozycji do porozumienia. Do mechanizmów zapobiegających blokowaniu zalicza się przedłużanie kadencji zasiadających obecnie sędziów w celu złagodzenia konsekwencji blokady. Należy rozważyć również wprowadzenie alternatywnego mechanizmu nominacji w oparciu o szeroki udział interesariuszy z dziedziny

sądownictwa, na wypadek gdyby domyślne organy lub organ nie zdołały dokonać nominacji na czas.

- d. Niezależność organu wybierającego. Organ wybierający musi wykonywać swoje obowiązki i podejmować decyzje niezależnie od innych gałęzi władzy (w tym ustawodawczej i wykonawczej) i innych organów, którym przedkłada ocenę kandydatów na dane stanowisko sędziowskie. Lojalność wobec polityków lub innych sędziów nie może wpływać na decyzje w kwestii nominacji sędziów lub przyznawania im awansów. Co za tym idzie, tworząc i przestrzegając zasad dotyczących składu i funkcjonowania organu wybierającego, należy chronić członków przed zewnętrznymi działaniami lub naciskiem, zagrażającymi ich niezależności. Zasady te muszą zapobiegać pośrednim i bezpośrednim wpływom, które mogłyby zaburzyć decyzje organu wybierającego.
- e. Podział władzy. Utrzymanie podziału władzy charakterystycznego dla funkcjonowania państwa prawa i zapobieganie niepożądanym wpływom politycznym w zakresie składu i działań organu wybierającego wymaga stosowania środków bezpieczeństwa. Powołanie przez władzę wykonawczą niektórych członków organu wybierającego nie oznacza samo w sobie, że organ ten jest podległy owej władzy ani że należy wątpić w prawość decyzji tych członków — pod warunkiem że w trakcie pełnienia swojej roli powołani są wolni od wpływów i nacisków. Władze wykonawcza i sędziowska mogą również posiadać swoją reprezentację w składzie organu wybierającego, o ile członkowie danej władzy są w mniejszości i nie są decyzyjni. Powstanie tego typu składu może skutkować zwiększonym naciskiem instytucji na merytoryczny i bezpartyjny aspekt selekcji. Zob. również standard 17: Skład i zrównoważenie organów samorządu sędziowskiego, pkt e: Wybór i powoływanie członków niesędziowskich przez władzę ustawodawczą, pkt f: Unikanie upolitycznienia.
- f. Kryteria kwalifikowalności. Organ podejmujący decyzje w sprawie wyboru i przyznawania awansów musi być odpowiednio wykwalifikowany i wyszkolony. Niezależnie od tego, czy członkowie organu wybierającego są sędziami czy nie, muszą oni być nominowani w oparciu o ich kompetencje, doświadczenie, zrozumienie sędziowskiego życia i uczciwości sędziowskiej oraz poświęcenie niezależności i bezstronności sędziowskiej.
- g. Różnorodność w obrębie składu. Aby zapewnić różnorodność perspektyw, skład organu musi wiernie odzwierciedlać różnorodność społeczeństwa.
- h. Udział sędziów. W skład organu wybierającego musi domyślnie wchodzić większość sędziów wybrana demokratycznie przez innych sędziów, bez nadmiernej presji hierarchii sędziowskich. Skład sędziowski powinien obejmować przedstawicieli różnych sądów i poziomów sądownictwa oraz przedstawicieli głównych stowarzyszeń sędziowskich. Skład organu wybierającego musi być skonstruowany tak, aby żaden konkretny podzbiór w obrębie władzy sądowniczej nie mógł mieć nieproporcjonalnie szerokich wpływów. Skład musi również

obejmować sędziów, których wiedza fachowa i długość stażu pracy są odpowiednie dla poziomu danego stanowiska. Zob. również standard 17: Skład i zrównoważenie organów samorządu sędziowskiego, pkt b: Różnorodność w obrębie składu.

Członkostwo z urzędu jest dopuszczalne w nielicznych przypadkach, takich jak uczestnictwo prezesa sądu najwyższego w nominacjach do sądu najwyższego.

Przewodniczącym powinien być sędzia, którego głos w procesie jest decyzyjny.

- i. Członkowie niebędący sędziami. W gronie członków niebędących sędziami powinny znajdować się osoby wykonujące zawody prawnicze, na przykład prawnicy (pod warunkiem że nie są zaangażowani w procesy trwające w danych sądach) i prawnicza społeczność akademicka. Niezależni członkowie niebędący sędziami reprezentujący społeczeństwo obywatelskie i cieszący się wysoką pozycją mogą również zostać włączeni w skład organu w celu odzwierciedlenia różnorodności społeczeństwa. Udział członków niebędących sędziami nie wyklucza istnienia panelu przeznaczonego do określonych zadań związanych z wyborem, składającego się wyłącznie z sędziów. Członkowie niesędziowscy nie powinni być aktywnymi politykami ani przedstawicielami władzy wykonawczej lub ustawodawczej.

Powoływanie członków niebędących sędziami powinno być powierzone organom niepolitycznym. Jeśli tacy członkowie są wybierani przez parlament, nie powinni być aktywnymi politykami ani przedstawicielami władzy wykonawczej lub ustawodawczej, ale powinni być wybierani wysoką lub kwalifikowaną większością głosów, co wymaga znacznego wsparcia ze strony opozycji.

Zob. również standard 17: Skład i zrównoważenie organów samorządu sędziowskiego, pkt c: Członkowie niesędziowscy, a także pkt e: Wybór i nominacja członków niesędziowskich przez ciało ustawodawcze.

- j. Konflikt interesów. Należy wprowadzić przejrzyste i obiektywne kryteria, aby zapobiec konfliktom interesów wśród członków organu wybierającego (zob. również standard 17: Skład i zrównoważenie organów samorządu sędziowskiego, pkt d: Uczciwość i kompetencje).
- k. Rozliczalność. Informacje o kandydatach do organu wybierającego, w tym ich nazwiska, muszą być publicznie udostępnione odpowiednio wcześniej przed powołaniem członków do tego organu. Decyzje w sprawie wyboru muszą posiadać uzasadnienie (zob. standard 26: Uczciwe i przejrzyste procedury, pkt j: Znaczenie uzasadnienia i pkt k: Uzasadnienie a prawo do weryfikacji).
- l. Czas trwania kadencji. Członkowie muszą być powołani na czas określony z ograniczeniem przedłużenia członkostwa wyłącznie do okresu i sytuacji, w których należy utrzymać ciągłość pełnego składu organu.
- m. Finansowanie. Organ wybierający musi być odpowiednio i bezpiecznie finansowany.

STANDARD 29: WIERNE ODZWIERCIEDLENIE STRUKTURY SPOŁECZEŃSTWA

Struktura sądownictwa powinna wiernie odzwierciedlać różnorodność społeczeństwa, aby podtrzymać zaufanie obywateli do wymiaru sprawiedliwości i procesu powoływania sędziów.

Komentarz

- a. Wiernie odzwierciedlenie struktury społeczeństwa w wymiarze sprawiedliwości. Struktura wymiaru sprawiedliwości musi odzwierciedlać różnorodność w obrębie społeczeństwa danego państwa. Struktura sądownictwa nie może odzwierciedlać na żadnych jego szczeblach schematów wykluczenia, które mogą, ale nie muszą być powszechne w społeczeństwie, szczególnie w kontekście sytuacji kobiet i mniejszości etnicznych. Należy zapewnić równe szanse w procesie rekrutacji sędziów i przyznawania im awansów, tak jak sami sędziowie powinni podejmować decyzje w sposób równościowy, bez względu na płeć, rasę, kolor skóry, język, religię, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek lub urodzenie danej jednostki bądź jakiegokolwiek inne przyczyny.

Władza sądownicza, która odzwierciedla w swojej strukturze różnorodność społeczeństwa, czerpie korzyści z wielości doświadczeń i perspektyw, które pozwalają sądom lepiej służyć przedstawicielom różnych grup społecznych. Podtrzymuje ona również zaufanie obywateli wobec procesu powoływania sędziów i przyznawania im awansów oraz wobec wymiaru sprawiedliwości.

- b. Polityki publiczne. Zarówno państwa europejskie i ich państwowe organy, odpowiedzialne za szkolenie i wybór sędziów, awanse sędziowskie i administrację sądową, jak i organy przedstawicielskie sędziów muszą podejmować odpowiednie, efektywne i merytoryczne działania w celu uznania znaczenia i zagwarantowania rozwoju takiego sądownictwa, które wiernie odzwierciedla różnorodność podlegającego mu społeczeństwa. Muszą one podejmować kroki potrzebne do stworzenia inkluzywnego środowiska pracy, w oparciu o zasady niedyskryminacji i równości. Kroki te należy stosować od momentu złożenia zgłoszeń do wstępnych programów szkoleniowych dla przyszłych sędziów (w miarę możliwości), w kwestii kryteriów i procedur wyboru oraz w procesie przyznawania awansów sędziowskich.
- c. Monitorowanie różnorodności. Różnorodność w składzie wymiaru sprawiedliwości powinna być monitorowana i regularnie weryfikowana. Organy odpowiedzialne za rekrutację sędziów i przyznawanie im awansów powinny zajmować się systematycznym monitorowaniem i raportowaniem na temat wiarygodnych danych i statystyk związanych z różnorodnością, aby z biegiem czasu dokonywać ich porównań. Organy te powinny również regularnie identyfikować kwestie różnorodności i inkluzji, które wymagają uwagi. Muszą one promować równe

szanse i szacunek wobec różnorodności i inkluzji. To samo dotyczy również kwestii równości płci.

- d. Równość płci. Nominacje na wszystkich szczeblach sądownictwa powinny dążyć do zapewnienia równości płci. Równość płci w wyborze sędziów i przyznawaniu im awansów dąży do zagwarantowania równego stopnia widoczności, upodmiotowienia, odpowiedzialności i uczestnictwa osób różnej płci na każdym szczeblu sądownictwa. Nierówność płci w sądownictwie objawia się często w formie tzw. szklanego sufitu — oznacza to, że kobiety są niedoreprezentowane na wyższych szczeblach sądownictwa i wyższych stanowiskach kierowniczych. Odpowiednie i skuteczne polityki publiczne muszą przywiązywać odpowiednią wagę do potrzeby osiągnięcia równości płci, na przykład poprzez monitorowanie reprezentacji płci szczególnie w sądach wyższych oraz pozbycie się historycznych czynników dyskryminacji.

Państwa europejskie powinny przyjąć jasną politykę w kwestii wyboru sędziów oraz ich awansów, z uwzględnieniem zasady równości płci. Polityka równości płci powinna wiązać się również z zobowiązaniem, że dyskryminacja ze względu na płeć, świadoma lub nie, nie zaważy o decyzjach związanych z wyborem sędziów i przyznawaniem im awansów. Przykładowo, kobiety powinny być w równym stopniu zaangażowane w procesy decyzyjne związane z wyborem sędziów i przyznawaniem im awansów, ponieważ przyczynia się to do wzrostu zaufania wobec tych procedur.

Kwestie równości płci i niedyskryminacji powinny być także brane pod uwagę we wszelkich programach szkolenia zawodowego. Równość płci powinna być dodatkowo wspierana poprzez podejmowanie kroków w kierunku promowania równowagi między życiem zawodowym a rodzinnym u wszystkich sędziów. Kroki te obejmują wprowadzenie między innymi elastycznej organizacji pracy dozwolonej przez prawo; płatnego i łatwo dostępnego urlopu rodzicielskiego oraz specjalnych warunków pracy dla nowych rodziców i sędziów wychowujących małe dzieci.

IV. NORMY ETYCZNE

STANDARD 30: WDROŻENIE I CEL NORM ETYCZNYCH

1. Sędziowie muszą zawsze mieć na uwadze konieczność utrzymania zaufania publicznego do niezależności i bezstronności władzy sądowniczej.
2. Sędziowie powinni kierować się odpowiednimi standardami postępowania, opracowanymi w celu promowania kultury niezależności, bezstronności i uczciwości oraz utrzymania zaufania publicznego do wymiaru sprawiedliwości.
3. Normy etyczne powinny określać podstawowe wartości, które kierują pracą sędziów i ich zachowaniem.

4. Zgodnie z zasadą niezależności sądownictwa i podziału władz to sędziowie muszą przewodzić w procesie przyjmowania, aktualizowania i egzekwowania norm etycznego postępowania sędziowskiego.

Komentarz

- a. Cel i zakres norm etycznych. Normy etyczne postępowania sędziowskiego określają zasady etyczne i standardy postępowania sądowego w celu promowania kultury niezależności, bezstronności i uczciwości w sądownictwie. Są to normy należące do najwyższych i najbardziej rygorystycznych dla jakiegokolwiek zawodu i muszą być przestrzegane w celu utrzymania zaufania publicznego do wymiaru sprawiedliwości. Normy etyczne sądownictwa współistnieją z zasadami opracowanymi przez ustawodawcę i sądy w celu ochrony niezawisłości, bezstronności i uczciwości sądów. Sędziowie samodzielnie narzucają na siebie normy etyczne w momencie złożenia ślubowania sędziowskiego lub objęcia urzędu, ponieważ ślubowanie stanowi wyraz osobistego zobowiązania sędziego do przestrzegania zasad niezależności, bezstronności i uczciwości.

Normy etyczne mają zastosowanie do urzędujących sędziów oraz innych osób wykonujących funkcje orzecznicze, takich jak ławnicy lub sędziowie zastępcy, o ile nie określono inaczej.

- b. Normy etyczne ustalane przez sędziów. Niezawisłość, bezstronność i uczciwość sędziowska mają fundamentalne znaczenie. W związku z tym inicjatywa opracowania i aktualizacji norm etycznych musi być oceniana niezależnie od tego, czy pochodzi od sędziów, stowarzyszeń sądowych, rad sądownictwa lub sądów o najwyższym autorytecie. Ustalanie standardów etyki zawodowej sędziów powinno być zadaniem szerokiej grupy roboczej, w której skład wchodzi przedstawiciele sędziów ze wszystkich typów sądów, o zróżnicowanym stażu zawodowym, a także reprezentanci stowarzyszeń sędziowskich. Użytkownicy wymiaru sprawiedliwości, w tym przedstawiciele zawodów prawniczych, społeczeństwa obywatelskiego oraz środowiska akademickiego, mogą również zostać w sposób uzasadniony zaproszeni do wniesienia swojego wkładu. Zatwierdzenie norm należy powierzyć władzy sądowniczej i w miarę możliwości samym sędziom, po konsultacji z tym samym szerokim gronem interesariuszy.
- c. Rozróżnienie od odpowiedzialności dyscyplinarnej. Normy postępowania sędziowskiego określają obowiązki, odpowiedzialność etyczną i nie są prawnie wiążące. Zakres ograniczeń związanych z akceptacją urzędu sądowego może prowadzić do pewnych racjonalnych i rozbieżnych interpretacji, tak że główna odpowiedzialność za podjęcie decyzji o sposobie działania spoczywa na indywidualnym sędziem.

Instrumenty prawne dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów muszą być niezależne od norm etycznych. Naruszenie normy etycznej nie powinno samo w sobie prowadzić do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, ale dane zachowanie może stanowić wykroczenie dyscyplinarne podlegające postępowaniu dyscypli-

narnemu. Organ odpowiedzialny za opracowanie kodeksu musi być inny niż organ pełniący funkcje dyscyplinarne.

- d. Jasne, transparentne i responsywne normy. Normy muszą zapewniać sędziom, przedstawicielom zawodu prawniczego, stronom procesowym i szerszej społeczności wystarczającą jasność co do tego, jak radzić sobie z potencjalnymi konfliktami i postrzeganiem stronniczości. Normy powinny być włączone do szkoleń dla kadr wymiaru sprawiedliwości i szeroko rozpowszechnione, aby uczynić przejrzystymi standardy postępowania, przed którymi społeczeństwo może pociągnąć sądownictwo do odpowiedzialności. Normy powinny być okresowo weryfikowane, poprawiane i aktualizowane, biorąc pod uwagę pojawiające się wyzwania etyczne i skuteczność standardów w radzeniu sobie z takimi wyzwaniami.
- e. Organ doradczy ds. etyki. W przypadku wątpliwości co do zastosowania tych norm do danej sytuacji sędziowie mogą zwrócić się o poradę do organu, na przykład takiego jak komitet doradczy ds. etyki sądowej, który powinien zostać powołany w celu pomocy we wdrażaniu i interpretacji norm. Komitet doradczy powinien, w odpowiedzi na zapytania sędziów, doradzać w kwestiach etycznych i w sprawie jednolitego stosowania zasad etycznych w codziennych sytuacjach. Organ ten powinien wspierać kulturę etycznego zaangażowania wśród sędziów, opracowując wytyczne lub komentarze oraz inne środki mające na celu promowanie etycznego zachowania. Jeśli taki organ doradczy nie istnieje, zaleca się konsultację ze współpracownikami, a najlepiej z prezesem sądu. Organ lub organy odpowiedzialne za ustanawianie i interpretację norm etycznych powinny być inne niż organ odpowiedzialny za sądowe postępowanie dyscyplinarne i nie powinny angażować tych samych osób w oba procesy.
- f. Wsparcie. Sędziowie muszą również otrzymywać odpowiednie wsparcie w stawianiu czoła wyzwaniom, z jakimi mierzą się w toku postępowania sądowego, a także w utrzymywaniu właściwych standardów postępowania.
- g. Kontekstualne normy bezstronności. Normy etyczne dotyczące bezstronności sędziowskiej muszą zapewniać wytyczne dotyczące zachowania bezstronności sędziowskiej i pozorów bezstronności, pomagając sędziom w identyfikowaniu i rozwiązywaniu konkretnych kwestii, które mogą zagrażać bezstronności. Powinny formułować wspólne rozumienie praktyki sędziowskiej, aby utrzymać zaufanie społeczeństwa, środowiska prawniczego oraz stron postępowania do bezstronności zarówno poszczególnych sędziów, jak i całego wymiaru sprawiedliwości.

Normy etyczne zwykle odnoszą się do takich kwestii, jak:

- sposób, w jaki stronniczość może się przejawiać i wpływać na podejmowanie decyzji, oraz rodzaje wpływów, które mogą nie oznaczać stronniczości;
- ograniczenia zewnętrznej działalności obecnych sędziów, takiej jak działalność handlowa, zawodowa lub polityczna, w celu odizolowania sędziów od zagrożeń dla bezstronności;

- zakres, w jakim sędziowie mogą publicznie komentować kwestie, do których rozstrzygnięcia mogą zostać wezwani w ramach swojej roli; oraz
- okoliczności, w których sędziowie powinni złożyć wniosek o wyłączenie siebie.

STANDARD 31: PODSTAWOWE NORMY ETYCZNE

1. Sędziowie muszą wykazać się dyskrecją i rezerwą niezbędną do prawidłowego wykonywania swoich obowiązków sądowych. Muszą szanować tajemnicę obrad.
2. Uczciwość jest niezbędna do prawidłowego sprawowania urzędu sędziego. Sędziowie muszą przestrzegać wysokich standardów uczciwości, lojalności, godności i dyskrekcji nieodłącznie związanych z autorytetem i godnością urzędu sądowego. Nie wolno im wykorzystywać prestiżu urzędu sędziego dla osobistych korzyści własnych lub innych osób.
3. Sędziowie muszą traktować jednakowo i z szacunkiem wszystkie osoby, które się przed nimi stawiają. Muszą być świadomi różnorodności w społeczeństwie i szanować ją, w tym różnice między ludźmi, takie jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, związek z mniejszością narodową, majątek, urodzenie lub status.

Komentarz

- a. Podstawowe normy etyczne ustalane przez sędziów. Podstawowe normy etyczne zawarte w niniejszym standardzie są uznawane za podstawowe standardy etyczne przez europejskie i międzynarodowe stowarzyszenia sądowe.
- b. Powściągliwość i dyskrekcja. Powściągliwość i dyskrekcja sędziów obejmują równowagę między prawami sędziów jako jednostek a ograniczeniami związanymi z ich funkcją. Sędzia powinien ograniczyć działania, które zmniejszają jego zdolność do sprawowania urzędu sędziego, zwłaszcza jeśli otrzymuje za nie wynagrodzenie.
- c. Uczciwość. Uczciwość opiera się na zdolności sędziego do przeciwstawienia się korupcji i przestrzegania wysokich standardów etycznych postępowania, takich jak uczciwość, lojalność, godność i dyskrekcja właściwa władzy i godności urzędu sądowego.
- d. Równość. Równe traktowanie wszystkich, którzy stawiają się przed sądem, jest podstawową zasadą postępowania sądowego. Sędzia nie może, podczas wykonywania obowiązków sądowych, słowami lub zachowaniem, wyrażać uprzedzeń wobec jakiejkolwiek osoby lub grupy. Sędziowie muszą wykonywać swoje obowiązki sądowe z szacunkiem dla wszystkich osób, w tym stron, świadków, prawników, personelu sądowego i kolegów sędziów, bez różnicowania ze względu na wszelkie powody, które są nieistotne dla prawidłowego wykonywania takich obowiązków.

STANDARD 32: SĘDZIOWSKA SWOBODA WYPOWIEDZI

1. Sędziowie korzystają z podstawowego prawa do swobody wypowiedzi. Muszą jednak korzystać z tego prawa, aby uniknąć sytuacji, w których bezstronność i niezależność władzy sądowniczej mogą zostać zakwestionowane.
2. Ochrona niezawisłości sędziowskiej może wymagać od obecnych członków wymiaru sprawiedliwości publicznego wypowiadania się w sprawach związanych z funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości.

Komentarz

- a. Wolność wypowiedzi i udziału w debatach w interesie publicznym. Pluralistyczne liberalne demokracje chronią wolność uczestniczenia w debatach na tematy leżące w interesie publicznym, a sędziowie są objęci tą ochroną.

Sędziowie mają również obowiązek rozwiewania błędnych przekonań opinii publicznej na temat wymiaru sprawiedliwości, promowania dostępu do wymiaru sprawiedliwości i informowania opinii publicznej o kwestiach prawnych leżących w interesie publicznym. Takie uczestnictwo pomaga społeczeństwu obywatelskiemu dyskutować o systemie wymiaru sprawiedliwości w sposób świadomy i przyczynia się do zwiększenia zaufania publicznego do sądownictwa. Niektóre kwestie, takie jak te dotyczące podziału władzy, mogą mieć implikacje polityczne, ale mimo to dotyczą ważnych kwestii, w odniesieniu do których opinia publiczna ma uzasadniony interes w uzyskaniu informacji. W związku z tym sędziowie mogą wypowiadać się w sprawach dotyczących praworządności, powoływania i awansowania sędziów lub prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości.

- b. Równowaga między wolnością wypowiedzi a powściągliwością. Prawo sędziów do wolności wypowiedzi odzwierciedla fakt, że sędziowie są zaangażowani w życie społeczeństwa, któremu służą. Należy jednak zachować równowagę między korzystaniem przez sędziego z wolności wypowiedzi a potrzebą zachowania i bycia postrzeganym jako niezależny i bezstronny w wykonywaniu swoich obowiązków sądowych. Ta równowaga jest uzasadniona szczególną rolą sędziów jako gwarantów praworządności i sprawiedliwości: sędziowie potrzebują publicznego zaufania do swojej niezależności i bezstronności, aby skutecznie wykonywać swoje obowiązki, i muszą potwierdzić swoją niezależność i bezstronność poprzez swoje postępowanie. W związku z tym sędziowie muszą wykazać się powściągliwością w korzystaniu z wolności wypowiedzi w przypadkach, w których autorytet i bezstronność władzy sądowniczej mogą zostać zakwestionowane.

Obowiązek powściągliwości ma zastosowanie do każdej okoliczności, w której w oczach rozsądnego obserwatora wypowiedź sędziego mogłaby obiektywnie zagrozić niezawisłości lub bezstronności sądownictwa. Możliwe niebezpieczeństwo polega na tym, że opinia publiczna może postrzegać osobiste opinie jako obiektywne fakty lub oceny, a urząd sędziego może być postrzegany jako narzędzie promo-

wania osobistych poglądów, określonych organizacji lub celów. Sędziowie muszą również unikać wypowiedzi, które sprawiają wrażenie uprzedzenia lub stronniczości w danej kwestii. Opinie muszą być wyrażane w sposób rozważny i pełen szacunku, aby sędzia pozostawał w ramach zapewniających wolność wypowiedzi i nie wydawał się zarazem stronniczy dla rozsądnego obserwatora.

Obowiązek powściągliwości może zostać wyłączony przez obowiązek publicznego wypowiadania się w sytuacjach, w których demokracja i rządy prawa są zagrożone.

- c. Obowiązek obrony niezależności i niezawisłości sędziowskiej. Każdy sędzia ma obowiązek promować i chronić niezależność i niezawisłość sędziowską. W sytuacjach, w których zagrożona jest demokracja i praworządność, ochrona niezależności i niezawisłości sędziowskiej może wymagać, aby sędziowie wypowiadali się publicznie w celu obrony praworządności, niezależności i niezawisłości sędziowskiej lub innych podobnych wartości wchodzących w zakres debaty nad kwestiami interesu publicznego. Organy samorządu sędziowskiego, stowarzyszenia sędziów lub sędziowie na stanowiskach kierowniczych mogą być najbardziej kompetentni do wypowiadania się w imieniu władzy sądowniczej.
- d. Komunikacja w imieniu władzy sądowniczej. Komunikacja z mediami w kwestiach interesu publicznego powinna być dokonywana przez rzeczników sądowych lub służby prasowe i komunikacyjne w ramach odpowiedzialności niezależnego organu lub organów wykonujących obowiązki w zakresie zarządzania wymiarem sprawiedliwości.
- e. Oświadczenia dotyczące działalności politycznej (aktualny lub miniony mandat polityczny). Bezpośrednie zaangażowanie w politykę partyjną wzbudzi wątpliwości co do podziału władzy oraz niezawisłości lub bezstronności sędziego. Sędziowie nie mogą zatem wypowiadać się w sprawach politycznych, gdy nie są one związane z funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości.
- f. Komentarze do orzeczeń. Sędziowie mogą komentować rozstrzygnięte sprawy w środowisku zawodowym lub akademickim. W swojej działalności zawodowej sędziowie mają prawo do konstruktywnego i wyrażonego z szacunkiem komentowania rozstrzyganych spraw. Natomiast poszczególni sędziowie nie mogą publicznie komentować toczących się lub trwających postępowań własnych lub innych sędziów, aby nie wpływać lub nie sprawiać wrażenia, że wpływają na prawa jakiegokolwiek osoby, której postępowanie jest w toku lub toczy się przed sądem.
- g. Udział władzy sądowniczej w ustanawianiu norm etycznych dotyczących wolności wypowiedzi. Normy etyczne i wszelkie ograniczenia w korzystaniu z wolności słowa przez sędziego powinny być określone przez sędziów lub przez inny niezależny organ z większościowym składem sędziów, w porozumieniu z całym wymiarem sprawiedliwości.
- h. Wolność wypowiedzi w mediach społecznościowych. Powyższe standardy i zasady mają również zastosowanie do internetowych form wyrażania opinii

i zrzeszania się, w tym mediów społecznościowych. Specjalne wytyczne i szkolenia dotyczące mediów społecznościowych powinny być również zapewnione przez sędziów lub organy samorządu sędziowskiego.

V. ODPOWIEDZIALNOŚĆ DYSCYPLINARNA SĘDZIÓW

STANDARD 33: CEL POSTĘPOWANIA DYSCYPLINARNEGO

1. Aby wymiar sprawiedliwości był uczciwy i bezstronny, wymagane jest wdrożenie systemu rozpatrującego skargi dotyczące systemu sądownictwa, w tym w kwestii konkretnych sędziów, oraz mechanizmu decydującego, czy konieczne jest przeprowadzenie wobec nich postępowania dyscyplinarnego.
2. Całość postępowania dyscyplinarnego, w tym przyjmowanie, rozpatrywanie, wysłuchiwanie i orzekanie w sprawie skarg dyscyplinarnych oraz podstawa odwołania, musi przebiegać zgodnie z gwarantami rzetelnego procesu sądowego. Należy również utrzymywać równowagę między rozliczalnością ze strony obywateli i transparentnością a zabezpieczaniem przed zewnętrznymi i wewnętrznymi próbami niewłaściwego wpływu na podejmowanie decyzji przez sędziów.

Komentarz

- a. Zakres i cel postępowania dyscyplinarnego. Aby podtrzymać zaufanie obywateli wobec wymiaru sprawiedliwości, prawo musi zapewniać mechanizm, w którym przyjmuje się i rozpatruje skargi dotyczące konkretnych sędziów oraz podejmuje w związku z nimi działania. Niniejsze standardy definiują proces rozpatrywania, orzekania w sprawie i odnoszenia się do przypadków naruszenia obowiązków. Dotyczą one wszystkich sędziów, w tym prezesów sądów.
- b. Środki bezpieczeństwa. Niniejsze standardy stanowią ramy dla postępowania dyscyplinarnego w systemie posiadającym wystarczającą liczbę zabezpieczeń, dzięki którym środki dyscyplinarne nie mogą zostać obrócone przeciwko sędziom i samemu systemowi sądownictwa w celu wywarcia nacisku lub wpłynięcia niewłaściwie na procesy decyzyjne sędziów. Tego typu system wymaga gwarantów ochrony przed nieodpowiednimi wpływami — zarówno zewnętrznymi, na przykład ze strony organów wykonawczych i ustawodawczych, jak i wewnętrznymi, ze strony sądownictwa. System ten musi zapewniać odpowiednią ochronę przed efektem mrozącym. Musi on również zabezpieczać przed karaniem sędziów, którzy podnoszą kwestie zagrożeń dla praworządności (zob. standard 32: Sędziowska swoboda wypowiedzi).
- Całość procesu dyscyplinarnego musi spełniać standardy opisane w art. 6 ust. 1 EKPC i art. 47 KPP UE.
- c. Przejrzystość. Podtrzymanie zaufania obywateli wobec systemu dyscyplinarnego wymaga, aby był on w pewnym stopniu jawny. Jawność procesu rozpatrywania

skarg jest szczególnie istotna w sytuacji, gdy zaufanie obywateli wobec sądów jest niskie. Jej realizację umożliwia wiele działań, w tym udostępnianie stron internetowych z informacjami na temat postępowań dyscyplinarnych; organizacja rozpraw otwartych dla społeczeństwa; publikacja rocznych raportów prezentujących odpowiednie statystyki i anonimizacja raportów ze spraw.

STANDARD 34: MOTYWY WSZCZĘCIA POSTĘPOWANIA DYSCYPLINARNEGO

1. Pojęcie naruszenia musi być zdefiniowane przez prawo z wystarczającą precyzją, aby umożliwić sędziom ustalenie, jakie zachowania są zabronione.
2. Akt prawny określający naruszenia, których popełnienie może skutkować wszczęciem postępowania dyscyplinarnego, musi zostać uchwalony przez organ prawnie upoważniony do definiowania naruszeń dyscyplinarnych.
3. Podstawy do uznania czynu za naruszenie są słuszne tylko wtedy, gdy zostały wprowadzone w życie w sposób prawidłowy i obowiązywały w momencie rzekomego popełnienia tego czynu.
4. Treść decyzji sędziowskich (w tym różnice w wykładni prawa różnych sądów i błędy popełnione przez sędziów) nie jest podstawą do zarzucenia sędziemu popełnienia przestępstwa ani żadnego innego przewinienia dyscyplinarnego, poza przypadkami, w których sędzia niezaprzeczalnie działał w złej wierze.

Komentarz

- a. Ścisłe określona podstawa prawna. Przepisy zakazujące danego zachowania muszą być wprowadzone w życie przez organ autoryzowany przepisami prawa do definiowania naruszeń dyscyplinarnych. Uprawnienie do ustanawiania sędziowskich standardów postępowania powinno zapewniać, że definicja podstaw dyscyplinarnych przyjęta przez organ ustawodawczy promuje uczciwość i skuteczność systemu sądownictwa, niezależność i bezstronność sędziów oraz budowanie zaufania publicznego, a nie wspiera motywów politycznych. Sędziowie mogą zostać zdyscyplinowani jedynie za popełnienie naruszeń opisanych w przepisach obowiązujących w momencie dokonywania zarzucanego naruszenia.

Podstawy do uznania czynu za naruszenie mają stanowić wystarczające wskazówki dla sędziów, aby wiedzieli oni, co jest zakazane. Odpowiednio precyzyjna treść przepisów chroni również przed używaniem dyscypliny sędziowskiej przeciwko sędziom i stosowaniem jej w sposób dyskryminujący. Zabronione zachowanie musi być możliwe do określenia przez obiektywne i weryfikowalne kryteria, aby ograniczać swobodę decydentów w zakresie ich arbitralnego lub upolitycznionego stosowania.

Zob. również standard 30: Wdrożenie i cel norm etycznych, pkt c: Rozróżnienie od odpowiedzialności dyscyplinarnej.

- b. Treść orzeczeń. Możliwość zakwestionowania treści orzeczenia sędziego w procesie dyscyplinarnym jest z zasady niezgodna z ideą niezależności sędziowskiej. Zamiast tego do błędu sędziego należy się odnieść poprzez odwołanie od decyzji sądowej w ramach procedury odwoławczej systemu sądowego. W ten sposób wspiera się konsekwencję i spójność w działaniu prawa, chroniąc przy tym przed nadużyciami wobec systemu dyscyplinarnego.

Decyzje sądowe podjęte w jednoznacznie złej wierze, czy to w odniesieniu do jurysdykcji lub procedur, ustalania lub stosowania prawa, czy też oceny dowodów, mogą stanowić podstawę wszczęcia postępowania dyscyplinarnego. Co do zasady, postępowanie dyscyplinarne w tego typu przypadkach powinno być poprzedzone znalezieniem w danej sprawie pomyłki sądowej na poziomie systemu prawnego danej jurysdykcji.

„Orzeczenie sądowe” odnosi się do ustalania faktów, oceniania dowodów oraz interpretacji i stosowania odpowiednich przepisów.

Zob. również standard 27: Ocena zawodowa i awans, pkt f: Ocena treści orzeczeń.

- c. Postępowanie dyscyplinarne a ocena zawodowa. Jak wskazuje standard 27: Ocena zawodowa i awans (zob. pkt i: Postępowanie dyscyplinarne i kary), ocena zawodowa kieruje się innymi celami i zasadami niż postępowanie dyscyplinarne. Należy rozdzielać kwestie oceny zawodowej i postępowania dyscyplinarnego, a procedury z nimi związane muszą być przeprowadzane przez odrębne organy. Ocena zawodowa nie powinna być stosowana w celu karania lub usuwania sędziów.

STANDARD 35: ŚRODKI DYSCYPLINARNE

1. Nakładanie kar jest możliwe wyłącznie w związku z naruszeniem zdefiniowanym przez prawo z wystarczającą precyzją, aby umożliwić ustalenie, jakie zachowania są zabronione.
2. Kary muszą być wyczerpująco określone i proporcjonalne.
3. Czasowe zawieszenie na okres rozpatrzenia skargi jest dopuszczalne wyłącznie w wyjątkowych okolicznościach. Jest ono wówczas w pełni płatne i trwa przez okres ograniczony do czasu niezbędnego dla rozstrzygnięcia postępowania. Decyzja o zawieszeniu musi zostać podjęta przez niezależnego i bezstronnego decydenta.
4. Przeniesienie sędziego bez jego zgody jest dopuszczalne tylko w wyjątkowych okolicznościach i w związku z postępowaniem dyscyplinarnym, zgodnym z niniejszymi standardami.
5. Jeśli dozwolone jest usunięcie poprzez impeachment, pozwanemu sędziemu przysługuje prawo do uczestnictwa w sprawiedliwym procesie sądowym, zgod-

nym z niniejszymi standardami, z wprowadzeniem dostosowań niezbędnych wzięwszy pod uwagę rolę ustawodawstwa w procesie.

Komentarz

- a. Kary ściśle określone przez prawo. Aby zapewnić, że uchwalone prawo jest jasne, precyzyjne i jednoznaczne, a jego skutki w prawie są przewidywalne, musi ono szczegółowo i wyczerpująco opisywać odpowiedni zakres kar, przewidzianych dla danych podstaw dyscyplinarnych.
- b. Proporcjonalność kar. Nakładanie kar musi podlegać zasadzie proporcjonalności. Proporcjonalność ma zastosowanie przy określaniu takich czynników, jak charakter i powaga naruszenia dyscyplinarnego; konsekwencje dla wymiaru sprawiedliwości oraz osobiste okoliczności sędziego, przeciwko któremu prowadzone jest postępowanie, w tym jego widoczna motywacja i wszelkie wcześniejsze kary dyscyplinarne. Odpowiedni zakres kar (od obowiązkowego szkolenia, przez upomnienie, nagane, zawieszenie, grzywnę, po usunięcie) jest bardziej zgodne z zasadą proporcjonalności.
- c. Czasowe zawieszenie. Stosowanie zawieszenia jako środka tymczasowego jest uzasadnione wyłącznie w wyjątkowych okolicznościach, a nawet wtedy sędziemu przysługuje pełne wynagrodzenie. Do wyjątkowych okoliczności należą silne dowody na dokonanie poważnego naruszenia, w tym popełnienia przestępstwa. Decyzja o czasowym zawieszeniu musi zostać podjęta przez niezależnego i bezstronnego decydenta. Urzędnik sądu, w którym zasiada sędzia, na przykład prezes lub wiceprezes sądu, może przedstawić informacje decydentowi, ale osoba podejmująca decyzję nie może być urzędnikiem sądu pozwanego sędziego, musi być niezależna i bezstronna oraz posiadać taką opinię w oczach obywateli. Należy przedstawić powody, jeśli pragnie się wykazać, że byłoby niewłaściwe, aby osoba sprawująca urząd nadal wykonywała obowiązki sędziowskie w czasie trwania dochodzenia.
- d. Przeniesienie sędziego bez jego zgody jako przykład sankcji dyscyplinarnej. Sędziego nie można zwykle, bez jego zgody, przenieść na inne stanowisko, powierzyć mu innych obowiązków sądowych ani przenieść w inne miejsce. Przeniesienie sędziego bez jego zgody jest jednak dopuszczalne jako ostateczna kara dyscyplinarna, zastosowana w postępowaniu dyscyplinarnym zgodnym z niniejszymi standardami. Inne okoliczności pozwalające na przeniesienie sędziego bez jego zgody stanowią systemowe, legalne odpowiedzi na potrzeby systemu sprawiedliwości (zob. standard 8: Bezpieczeństwo urzędu i nieusuwalność, pkt f: Nieusuwalność i przeniesienie). Kryteria i procedury przeniesienia sędziego bez jego zgody powinny chronić przed stosowaniem przeniesienia jako ukrytej kary dyscyplinarnej.
- e. Usunięcie w związku z dokonaniem poważnego naruszenia. Usunięcie jako kara dyscyplinarna jest wyjątkiem od zasady nieusuwalności, zawartej w standardzie 8: Bezpieczeństwo urzędu i nieusuwalność. Usunięcie może nastąpić

wyłącznie w sytuacji popełnienia przez sędziego poważnego naruszenia, na przykład popełnienia poważnego przestępstwa czy rażącego lub powtarzającego się zaniedbywania obowiązków. Podstawy do uznania czynu za naruszenie muszą być jasno określone przez prawo, opierać się na obiektywnych i weryfikowalnych kryteriach oraz podlegać zabezpieczeniom proceduralnym rzetelnego procesu sądowego.

Usunięcie w związku z dokonaniem poważnego naruszenia należy odróżniać od usunięcia z powodu niezdolności do pełnienia obowiązków, zawartego w standardzie 8: Bezpieczeństwo urzędu i nieusuwalność, pkt e: Usunięcie z powodu niezdolności do pracy.

- f. Usunięcie w związku z dokonaniem poważnego naruszenia. Procedura impeachmentu, stosowana przynajmniej wobec części przedstawicieli sądownictwa, jest częścią systemu prawnego wielu państw i nie jest sama w sobie niezgodna z niniejszymi standardami. Jednak, jako że procedura impeachmentu jest inicjowana, przeprowadzana i rozstrzygana przez gałąź polityczną, niesie ona ze sobą zwiększone zagrożenie wobec niezawisłości sądów i ryzyko wykorzystania owej procedury do celów politycznych. Stąd procedura impeachmentu musi spełniać ogólne standardy rzetelnego procesu sądowego, możliwie dostosowanej do różnic wynikających z roli ustawodawczej.

STANDARD 36: POSTĘPOWANIE DYSCYPLINARNE

1. Procedura rozpatrywania i decydowania o tym, czy skarga przeciwko sędziemu powinna zostać złożona, oraz następujący po niej proces przeprowadzania rozprawy i podejmowania decyzji muszą być ustanowione przez prawo.
2. Pozwanemu sędziemu należy zapewnić rzetelny proces dyscyplinarny.
3. Postępowanie dyscyplinarne musi przebiegać w sposób sprawiedliwy i sprawny, aby nie narażać obwinionych sędziów ani na udział w niekończących się postępowaniach, ani na zbyt krótki czas na przygotowanie się do swojej obrony.
4. Procedura musi określać, kto jest uprawniony do badania i gromadzenia dowodów istotnych w kontekście skarg na sędziów. Dochodzenie to musi stawiać na równi obowiązki wobec obywateli w procesie dyscyplinarnym z uczciwością wobec sędziego objętego dochodzeniem.
5. Od jednostek lub organów, które decydują o składaniu skarg, orzekają w ich sprawie i decydują o wymierzanych karach, wymaga się podawania jasnych, precyzyjnych i opartych na faktach podstaw do ich decyzji.
6. Obwiniony sędzia musi mieć prawo do podważenia wyniku postępowania dyscyplinarnego przed sądem o pełnej jurysdykcji. Przepisy państwowe dotyczące impeachmentu mogą stanowić, że decyzja pierwszej instancji w tejże procedurze będzie ostateczna.

Komentarz

- a. Postępowanie dyscyplinarne ustanowione w przepisach prawa. Procedury związane z postępowaniem dyscyplinarnym muszą być ustanowione w konstytucji, ustawodawstwie lub obu. Postępowanie dyscyplinarne przeciwko sędziom dzieli się na cztery główne etapy: przyjmowanie i rozpatrywanie skarg; wstępne dochodzenie; określenie rzekomego naruszenia, obrona, rozprawa prowadząca do podjęcia decyzji dyscyplinarnej; oraz prawo do odwołania się od wyniku postępowania.
- b. Wstępna ocena skarg. Proces rozpatrywania skarg powinien pozwalać na natychmiastowe odrzucanie skarg dotyczących rzekomego zachowania, które nawet jeśli zostałoby udowodnione, nie stanowiłoby kwestii dyscyplinarnej. Podobnie, procedura rozpatrywania skarg powinna pozwalać na ich odrzucenie, gdy właściwe wstępne dochodzenie wykaże, że nie ma wystarczających wiarygodnych dowodów potwierdzających dokonanie naruszenia.
- c. Uprawnieni do złożenia skargi. Niniejsze standardy uprawniają do złożenia skargi każdego, kogo dotknęły czyny lub zachowanie sędziego zaangażowanego w jego sprawę lub każdego, kto posiada w niej interes prawny. Standardy te mają jednak stanowić zabezpieczenie poprzez odsiew lub sprawiedliwe rozpatrywanie skarg o motywach politycznych lub mających wpłynąć na decyzje sędziów, lub zastraszających albo karzących sędziów.

Co do zasady, niniejsze standardy nie są przychylnie anonimowym skargom i zalecają, aby zawiadomienie dla sędziego zawierało informacje o tożsamości składającego skargę. Pozostaje jednak pytanie, czy organ prowadzący dochodzenie jest w stanie z powodzeniem zataić nazwisko składającego skargę przed sędzią, gdy powiadamia go o jej odrzuceniu. Ogólne stanowisko prawne państwa w sprawie anonimowych skarg i ustalania tożsamości osób składających skargę powinno być rozpatrywane w świetle takich czynników, jak ogólny stan systemu sądownictwa, historia państwa czy jego obecna sytuacja polityczna.

- d. Informacje o rozpatrzeniu skargi i wstępne dochodzenie. Osoby rozpatrujące skargi mogą podjąć decyzję, aby nie powiadamiać sędziego, kogo dotyczy skarga, na przykład jeśli skarga może zostać natychmiastowo oddalona, ponieważ nie dotyczy kwestii dyscyplinarnej, nawet gdy jego treść została udowodniona; albo jeśli istnieje obawa, że sędzia, świadomy rozpatrzenia skargi, może chcieć zniszczyć dowody. Z sędzią można się również skontaktować na etapie rozpatrywania skargi i wstępnego dochodzenia, aby uzyskać więcej informacji. Dochodzenie powinno ograniczać się do materii związanej z przedmiotem skargi. Sędziowie muszą dostarczyć żądane informacje istotne dla treści skargi, z zastrzeżeniem ich prawa do zaniechania samooskarżenia. W przypadku kontaktu z sędzią na etapie rozpatrywania skargi musi on mieć prawo do reprezentacji, w tym do wyrażenia zastrzeżeń wobec żądanych informacji, oraz mieć rzeczywistą możliwość odpowiedzi na skargę.

Jeśli skarga zostanie złożona i oddalona, sędzia musi zostać powiadomiony w ogólny sposób o charakterze skargi i powodach jej oddalenia. Oddalenie nie powinno zasadniczo znaleźć się w publicznych aktach sędziego, choć zsumowane i zanonimizowane dane powinny być udostępniane w jawnych raportach.

Osoba składająca skargę musi zostać powiadomiona o wyniku procesu rozpatrywania skargi oraz wstępnego dochodzenia.

- e. Gwaranty rzetelnego procesu sądowego. Postępowanie dyscyplinarne przeciwko sędziom w pierwszej instancji oraz w postępowaniu odwoławczym musi spełniać standardy opisane w art. 6 ust. 1 EKPC i art. 47 KPP UE. Uproszczone procedury mogą być stosowane w przypadku mniejszych naruszeń, skutkujących nałożeniem niższych kar, na przykład upomnienia lub nagany.

Niniejszy standard odzwierciedla pogląd, według którego postępowanie dyscyplinarne wobec sędziów świadczy o represyjnej mocy państwa oraz że niezależnie od tego, czy poszczególne kary wchodzi w zakres art. 6 ust. 1 EKPC, wszelkie kary dyscyplinarne mogą mimo to pociągać za sobą poważne konsekwencje dla życia i kariery zawodowej sędziów.

- f. Prawo do obrony i bycia wysłuchanym. Prawo do bycia wysłuchanym we wszystkich postępowaniach jest prawem fundamentalnym, zgodnie z art. 41 (prawo do dobrej administracji), 47 (prawo do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu) i 48 (domniemanie niewinności i prawo do obrony) KPP UE. Gwarantuje ono obwinionemu sędziemu możliwość rzeczywistego przedstawienia swoich poglądów, zanim zostaną podjęte wszelkie indywidualne środki, mogące mieć wobec niego negatywne skutki.

Prawo to wymaga również, aby organ dyscyplinarny zwracał należytą uwagę na obserwacje przedstawione przez obwinionego sędziego, badając w sposób uważny i bezstronny wszelkie istotne aspekty danej sprawy. Organ dyscyplinarny musi podać wystarczająco szczegółowe i konkretne powody dla swoich decyzji. Nie wymaga się szczegółowej odpowiedzi na każdy argument przedstawiony przez obwinionego sędziego, pod warunkiem że w trakcie postępowania organ dyscyplinarny udzieli szczegółowych i wyraźnych odpowiedzi na wnioski, które mają istotny wpływ na wynik danego postępowania. Powinno się publikować ostateczne decyzje wraz z ich uzasadnieniami.

Sądowe rozprawy dyscyplinarne muszą spełniać następujące warunki, niezależnie od tego, czy postępowanie dyscyplinarne podlega wewnętrznemu prawu cywilnemu, administracyjnemu czy innemu:

- niezwłoczne powiadomienie obwinionego sędziego, gdy po rozpatrzeniu i wstępnym dochodzeniu zostanie podjęta decyzja o skierowaniu skargi do organu dyscyplinarnego;
- pełny dostęp do szczegółowych informacji na temat zarzutu naruszenia i związanych z nimi dowodów należy zapewnić przed rozprawą, z wyprzedzeniem wystarczającym na odpowiednie przygotowanie obrony;

- dochodzenie przed rozprawą i sama rozprawa muszą przebiegać sprawnie, ale jednocześnie zapewniając sędziemu odpowiednią ilość czasu na przygotowanie obrony;
 - zasada równości stron, cechująca szerszą koncepcję bezstronnego sądu, zakłada, że pozwanemu sędziemu przysługują odpowiednie szanse przedstawienia swojej sprawy bez stawiania go w znacznie niekorzystnej sytuacji w stosunku do organów wszczynających przeciwko niemu postępowanie dyscyplinarne;
 - obwiniony sędzia musi mieć prawo do przedstawienia dowodów w publicznej rozprawie, chyba że wyjątkowe okoliczności uzasadniają rezygnację z przeprowadzenia takiej rozprawy.
- g. Podważanie decyzji organu dyscyplinarnego. Jeżeli organ dyscyplinarny pierwszej instancji orzekający o odpowiedzialności nie spełnia wymogów niezawisłego i bezstronnego sądu, zawartych w art. 6 EKPC, jego decyzja musi zostać zweryfikowana przez sąd posiadający pełną jurysdykcję i cechy niezawisłego, bezstronnego sądu, opisane w art. 6 EKPC. Weryfikacja decyzji organu dyscyplinarnego może okazać się wystarczająca do zaradzenia mankamentom jego decyzji, wynikającym z art. 6 EKPC.

Proces przeprowadzanej weryfikacji musi być dostosowany do dyscyplinarnego charakteru zakwestionowanej decyzji organu dyscyplinarnego.

W związku z tym sąd dokonujący weryfikacji musi właściwie określić, czego dotyczy zastrzeżenie i unikać wszelkich rozbieżności między tym, co według sądu powód zakwestionował lub nie, a rzeczywistymi podstawami złożenia skargi. W kontekście postępowania dyscyplinarnego przeciwko sędziom ustalenie faktów może być szczególnie ważne. Sąd dokonujący weryfikacji w tego typu sprawie musi być w stanie określić wszystkie aspekty sprawy, w tym ustalić fakty, ocenić dowody oraz proporcjonalność kary w stosunku do przewinienia.

Kontrola rzetelności całości postępowania obejmuje sposób, w jaki dowody są zdobywane i przedstawiane.

STANDARD 37: ORGAN DYSCYPLINARNY

1. Skład organu lub organów dyscyplinarnych, które badają skargę, wysłuchują jej i wstępnie rozpatrują, musi zostać wyznaczony zgodnie z niezależną i bezstronną procedurą. Co najmniej połowa członków organu lub organów dyscyplinarnych musi w zwyczajnych okolicznościach być sędziami.
2. Różni decydenci muszą: (a) inicjować, otrzymywać i rozpatrywać skargi przeciwko sędziemu lub sądowi i przeprowadzać wszelkie wstępne dochodzenia, niezbędne do określenia, czy należy wszcząć postępowanie dyscyplinarne;

i (b) wysłuchać i rozpatrzyć skargę i, jeśli dotyczy, czy na sędziego lub sąd należy nałożyć karę (a jeśli tak, to jaką). Osoby, których obowiązki opisano w pkt (a), nie mogą zajmować się obowiązkami z pkt (b).

Komentarz

- a. Skład organu dyscyplinarnego. Decydenci muszą być wybierani i powoływani na podstawie jawnych i obiektywnych kryteriów oraz podlegać proceduralnym gwarantom bezstronności i niezależności od władzy wykonawczej i ustawodawczej. W skład panelu lub organu dyscyplinarnego rozpatrującego daną skargę nie mogą wchodzić osoby, które zainicjowały tę skargę lub prowadziły wokół niej dochodzenie.

W zależności od konkretnej struktury i liczby sędziów należących do organu dyscyplinarnego, dodatkowymi czynnikami istotnymi dla określenia składu organu dyscyplinarnego może być to, czy niektórzy członkowie tego organu niebędący sędziami wciąż pracują i zarabiają poza tym organem, ponieważ nieuchronnie wiąże się to z ich materialną, hierarchiczną i administracyjną zależnością od ich głównych pracodawców i może podważać zarówno ich niezależność, jak i bezstronność.

Europejskie źródła zalecają, aby decydentami w sprawach dyscyplinarnych byli sędziowie lub organy, w których skład wchodzi w większości sędziowie powołani poprzez niezależne i bezstronne procedury. Stanowisko to przyjmuje czynnik przeważającej liczby sędziów jako niezbędny w celu zapewnienia niezależności sędziowskiej i korzystania ze szczególnej świadomości sędziów w zakresie właściwej roli i odpowiedniego postępowania sędziów. Według innego poglądu walka z korporacjonizmem i odpowiedzialność publiczna przemawiają za włączeniem przynajmniej niektórych członków niebędących sędziami z udokumentowanym doświadczeniem we wspieraniu niezależności i odpowiedzialności sądów. Tego typu inkluzja nasuwa więc pytanie, z jakich grup i według jakich kryteriów powinno się wybierać decydentów niebędących sędziami, to znaczy na przykład jak dobrać grupy społeczne i wyodrębnić z nich odpowiednich kandydatów. Historia i kultura niezależności sędziowskiej w danym państwie mogą być dobrymi czynnikami do rozstrzygnięcia w tej kwestii.

Zasady dotyczące składu organów dyscyplinarnych oraz wyboru i powoływania ich członków powinny również zapewniać równowagę płci i sprawiedliwie odzwierciedlać różnorodność społeczeństwa.

VI. OCENA ZGODNOŚCI ZE STANDARDAMI ELI-MOUNT SCOPUS

STANDARD 38: OCENA ZGODNOŚCI ZE STANDARDAMI ELI-MOUNT SCOPUS

1. Zgodność ze standardami jest oceniana nie tylko na podstawie formalnej niezależności państwa, lecz także poprzez ocenę tego, jak takie gwarancje funkcjonują w praktyce, kwestii potencjalnie zagrażających niezależności sądów oraz tego, czy gwarancje formalne były nadużywane ad hoc lub systemowo.
2. Obecne i proponowane działania państwa muszą być oceniane w celu ustalenia, czy mają na celu podważenie niezawisłości sędziowskiej lub innych podstawowych wartości wymiaru sprawiedliwości.
3. Interakcje między gałęziami władzy lub z prywatnymi interesami mogą być brane pod uwagę przy rozważaniu, czy działania państwa są zgodne z tymi standardami.

Komentarz

- a. Ocena. Standardy są przeznaczone jako narzędzie dla podmiotów, które oceniają potrzebę i spójność reformy sądownictwa i praktyk z niezależnością sądownictwa. Standardy odnoszą się do podstawowych elementów niezależności sądownictwa, a komentarze w standardach określają bardziej konkretne wymagania, które należy spełnić, aby ocena mogła rozważyć, które parametry są spełnione, a które nie.
- b. Niezależność sędziowska de facto. Spójność ze standardami nie może być określana wyłącznie przez odniesienie do brzmienia formalnych gwarancji niezawisłości sędziowskiej. Należy ją oceniać również w odniesieniu do szczególnego krajowego kontekstu prawnego i faktycznego spornego aktu. Pojedynczy środek, który na pierwszy rzut oka może być dopuszczalny, może nie być zgodny ze standardami, gdy jest rozpatrywany w połączeniu ze zmianami w innych miejscach; stąd potrzeba oceny sytuacji w jej szerszym kontekście. Ogólna ocena dotyczy sposobu sporządzania przepisów krajowych, powodów i intencji ich przyjęcia oraz sposobu ich egzekwowania. W związku z tym środki podejmowane przez rządy w krajach, które zmieniają swój system rządów, muszą spełniać test w przeważającej mierze ważnych lub właściwych celów wbrew wartościom określonym w art. 2 TUE.

Wynika z tego również, że aby niezależność sędziowska została ustanowiona w sposób faktyczny, tekstowe konstytucyjne lub ustawodawcze gwarancje niezależności i bezstronności sądownictwa nie wystarczają. Muszą być skutecznie włączane w codzienne postawy i praktyki administracyjne. Oznacza to ponadto, że wykluczony jest nie tylko jakikolwiek bezpośredni wpływ w postaci instrukcji, lecz także niedopuszczalne są wpływy, które są w większym stopniu pośrednie i mogą

wpływać na decyzje zainteresowanych sędziów, takie jak ściśle monitorowanie przez władzę wykonawczą toczącego się postępowania sądowego. Nieuzasadniona presja wywierana na sędziów podczas wykonywania ich funkcji może pochodzić z wewnątrz sądownictwa lub z zewnątrz.

- c. Nieobniżanie standardów i ich promocja w Europie. Państwa europejskie są zobowiązane, po przystąpieniu do Rady Europy lub UE, do ochrony i promowania niezależności sądownictwa. Wyklucza to przepisy krajowe, które powodują osłabienie lub ograniczenie gwarancji niezawisłości sądów, które istniały w momencie przystąpienia państwa członkowskiego do UE. Regresję można zidentyfikować poprzez porównanie zasad przyjętych w momencie przystąpienia z zasadami obowiązującymi. Porównanie to uwzględnia strukturę konstytucyjną i prawną państwa, obowiązujące ustawodawstwo, istniejące orzecznictwo oraz intencje osób podejmujących sporne środki. Porównania dokonuje się z normami i uwagami, które konkretyzują wartości określone w preambule EKPC i art. 2 TUE.

Zasada nieregresyjności standardów pociąga za sobą również obowiązek wykorzystania przez państwa maksymalnych dostępnych środków na ochronę niezawisłości sędziowskiej. Ochrona w tym kontekście odnosi się do obowiązku usunięcia niedociągnięć, które mogłyby zagrozić poziomowi ochrony wymaganemu na mocy traktatów UE.

- c. Monitorowanie niezależności. Istotne zmiany dotyczące niezawisłości i niezależności sędziowskiej powinny być monitorowane w kierunku skutecznej i trwałej poprawy w czasie. Formalne przestrzeganie przez państwo środków zaradczych nie jest wystarczające, a wdrażanie środków zaradczych musi być monitorowane przez dłuższy czas.
- d. Weryfikacja i dowody. Weryfikacja i dowody muszą opierać się na dialogu z państwami, zainteresowanymi stronami, w szczególności sieciami sądownictwa oraz krajowymi i międzynarodowymi stowarzyszeniami sądowymi, a także ze wszystkimi innymi istotnymi źródłami. Informacje muszą być obiektywne, wiarygodne, konkretne i odpowiednio zaktualizowane. Źródła oceny obejmują w szczególności:
- a. orzecznictwo TSUE i ETPC;
 - b. kontakty z zainteresowanymi stronami, w szczególności z sieciami sądowymi, krajowymi instytucjami praw człowieka, stowarzyszeniami sądowniczymi, społeczeństwem obywatelskim i środowiskiem akademickim;
 - c. wkład państw członkowskich UE i innych zainteresowanych stron w kontekście europejskiego mechanizmu na rzecz praworządności;
 - d. sprawozdania Rady Europy: w szczególności z Komisji Weneckiej, Grupy Państw przeciwko Korupcji (GRECO); Rady Konsultacyjnej Sędziów (CCJE), Departamentu Wykonywania Wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka; rocznego badania Komitetu ds. Skuteczności Wymiaru Sprawiedliwości

- ści (CEPEJ) dla unijnej tablicy wyników wymiaru sprawiedliwości; Komitetu Ekspertów ds. Oceny Środków Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy i Finansowaniu Terroryzmu (MONEYVAL);
- e. Komitetu Ekspertów ds. Oceny Środków Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy i Finansowaniu Terroryzmu (MONEYVAL);
 - f. ocena specyficzna dla danego kraju w ramach europejskiego semestru oraz mechanizmu współpracy i weryfikacji; ocena realizacji odpowiednich kamieni milowych i celów w planach odbudowy i zwiększania odporności państw członkowskich UE dla poszczególnych krajów;
 - g. unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości;
 - h. badanie eurobarometru dotyczące postrzeganej niezależności sądownictwa;
 - i. wytyczne, raporty i ankiety od odpowiednich organizacji międzynarodowych, w szczególności raporty i wytyczne Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBW-ODHIR oraz raporty ONZ;
 - j. odpowiednie materiały Agencji Praw Podstawowych UE (FRA), na przykład System Informacyjny Praw Podstawowych UE (EFRIS).

ZAŁĄCZNIK. LISTA ŹRÓDEŁ

I. PODSTAWA NIEZAWISŁOŚCI SĄDZIOWSKIEJ

1) Standard 1: Niezawisłość sędziowska

Niezależność wewnętrzna

ETPC

- 1. Agrokompleks p. Ukrainie, skarga nr 23465/03 (ETPC, 6 października 2011 r.), para 7
- 2. Daktaras p. Litwie, skarga nr 42095/98 (ETPC, 10 października 2000 r.)
- 3. Guðmundur Andri Ástráðsson p. Islandii, skarga nr 26374/18 (ETPC, 12 marca 2019 r.)
- 4. Hirschhorn p. Rumunii, skarga nr 29294/02 (ETPC, 26 lipca 2007 r.)
- 5. Khrykin p. Rosji, skarga nr 33186/08 (ETPC, 19 kwietnia 2011 r.)
- 6. Lorenzetti p. Włochom, skarga nr 24876/07 (ETPC, 7 lipca 2015 r.)
- 7. Miracle Europe Kft p. Węgrom, skarga nr 57774/13 (ETPC, 12 stycznia 2016 r.)
- 8. Moiseyev p. Rosji, skarga nr 62936/00 (ETPC, 9 października 2008 r.)
- 9. Pavlov-Tkalčić p. Chorwacji, skarga 24810/06 (ETPC, 22 grudnia 2009 r.), para 86
- 10. Ramos Nunes de Carvalho e Sá p. Portugalii, skarga nr 55391/13, 57728/13, 74041/13 (ETPC, 6 listopada 2018 r.)
- 11. Sutyagin p. Rosji, skarga nr 30024/02 (ETPC, 3 maja 2011 r.)

a) Wytyczne europejskie i międzynarodowe

Zasady z Bengaluru dotyczące postępowania sędziów (oraz towarzyszące im komentarze wraz z zasadami implementacji (2007) (jak wskazano w Rezolucji Rady Gospodarczej i Społecznej ONZ (ECOSOC) 2006/23), art. 1.4

CCJE

- Magna Carta Sędziów (2010), art. 2, 10 i 11
- Opinia nr 19 (2016): Rola prezesów sądów
- Opinia nr 1 (2001): W sprawie standardów dotyczących niezależności wymiaru sprawiedliwości i nieusuwalności sędziów, ust. 64–70

Rada Europy

Rekomendacja CM/REC(2010)12 Komitetu Ministrów dotycząca sędziów i ich: niezawisłości, odpowiedzialności i efektywności (2010), Rekomendacje nr 3–10; Rekomendacje nr 22–25.

ELI, Karta podstawowych zasad konstytucyjnych dla europejskich ustrojów ELI (ELI Charter of Fundamental Constitutional Principles of a European Democracy) (2023)

Międzynarodowa Rada Adwokacka (IBA), Minimalne standardy niezależności sędziowskiej (Minimum standards of judicial independence) (1982), art. 47

Pierwsza Światowa Konferencja o niezależności wymiaru sprawiedliwości. Powszechna Deklaracja Niezależności Wymiaru Sprawiedliwości (Deklaracja montrealaska) (1983), art. 2.03

ODIHR/OBWE, Rekomendacje w sprawie niezależności i odpowiedzialności sędziów (Rekomendacje warszawskie) (27 października 2023 r.)

Międzynarodowe Stowarzyszenie Sędziów, Powszechna Karta Sędziego (17 listopada 1999 r., zaktualizowano w 2017 r.), art. 2

Komisja Wenecka

Kompilacja raportów i opinii Komisji Weneckiej dotyczących sędziów (2023) (CDL-PI (2023)019), s. 4–5

Niezależność zewnętrzna

Wytyczne europejskie i międzynarodowe

CCJE

- Magna Carta Sędziów (2010), art. 2–4
- Opinia nr 21 (2018): Zapobieganie korupcji sędziów, ust. 54–65
- Opinia nr 18 (2015): Rola wymiaru sprawiedliwości i jego relacja z innymi władzami w państwach nowoczesnej demokracji
- Opinia nr 1 (2001): W sprawie standardów dotyczących niezależności wymiaru sprawiedliwości i nieusuwalności sędziów, ust. 63

Rada Europy, Rekomendacja CM/REC(2010)12 Komitetu Ministrów dotycząca sędziów i ich: niezawisłości, odpowiedzialności i efektywności (2010), Rekomendacje 11–21

ENCJ

- Raport 2022–2023: Wskaźniki niezależności, odpowiedzialności oraz jakości wymiaru sprawiedliwości, s. 9–10
- Podsumowanie zasad, rekomendacji i wytycznych ENCJ (2004–2017), ust. 4–8

2) Standard 2: Zbiorowa i indywidualna niezależność sędziowska

ENCJ, Niezależność i odpowiedzialność wymiaru sprawiedliwości i prokuratury. Wskaźniki efektywności na rok 2015

Raport ENCJ 2014–2015, s. 18–22

Międzynarodowa Rada Adwokacka (IBA), Minimalne standardy niezależności sędziowskiej (Minimum Standards of Judicial Independence) (1982), par. A (1) oraz (2)

3) Standard 5: Rola wymiaru sprawiedliwości

a) Wytyczne europejskie i międzynarodowe

CCJE

- Magna Carta Sędziów (2010), art. 17
- Opinia nr 22 (2019): Rola asystentów sędziowskich
- Opinia nr 20 (2017): Rola sądów w odniesieniu do jednolitego stosowania prawa (The role of courts with respect to the uniform application of law)
- Opinia nr 13 (2010): Rola sędziów w egzekwowaniu orzeczeń sądowych (The role of judges in the enforcement of judicial decisions)
- Opinia nr 9 (2006): Rola sędziów państwowych w zapewnieniu skutecznego stosowania prawa międzynarodowego i unijnego (The role of national judges in ensuring an effective application of international and European law)
- Opinia nr 8 (2006): Rola sędziów w ochronie zasad państwa prawa i praw człowieka w kontekście terroryzmu (The role of judges in the protection of the rule of law and human rights in the context of terrorism).

Rada Europy, Rekomendacja CM/REC(2010)12 Komitetu Ministrów dotycząca sędziów i ich: niezawisłości, odpowiedzialności i efektywności (2010), Rekomendacje nr 59–65

Standard 8: Bezpieczeństwo urzędu i nieusuwalność

b) ETPC

1. Campbell i Fell p. Zjednoczonemu Królestwu, skarga nr 7819/77 oraz 7878/77 (ETPC, 28 czerwca 1984 r.)
2. Le Compte, Van Leuven i De Meyere p. Belgii, skarga nr 6878/75 oraz 7238/75 (ETPC, 23 czerwca 1981 r.)
3. Incal p. Turcji, skarga nr 22678/93 (ETPC, 9 czerwca 1998 r.)
4. Kudeshkina p. Rosji, skarga nr 29492/05 (ETPC, 26 lutego 2009 r.)

4) TSUE

Sprawa C-286/12, Komisja Europejska p. Węgrom [2012] ECLI:EU:C:2012:687

a) Wytyczne europejskie i międzynarodowe

Zasady z Bengaluru dotyczące postępowania sędziów (oraz towarzyszące im komentarze wraz z zasadami implementacji (2007) (jak wskazano w Rezolucji Rady Gospodarczej i Społecznej ONZ (ECOSOC) 2006/23)

Bingham Centre of the Rule of Law, Mianowanie, urząd i odwoływanie sędziów zgodnie z zasadami Commonwealth. Kompendium i analiza najlepszych praktyk (The Appointment, Tenure and Removal of Judges under Commonwealth Principles. A Compendium and Analysis of Best Practice) (2015)

CCJE, Opinia nr 1 (2001): W sprawie standardów dotyczących niezależności wymiaru sprawiedliwości i nieusuwalności sędziów, ust. 46–60

Rada Europy, Rekomendacja CM/REC(2010)12 Komitetu Ministrów dotycząca sędziów i ich: niezawisłości, odpowiedzialności i efektywności (2010), Rekomendacje nr 49–52 oraz 69

ENCJ

Podsumowanie zasad, rekomendacji i wytycznych ENCJ (2004–2017), ust. 33–34

Międzynarodowe Stowarzyszenie Sędziów, Powszechna Karta Sędziego (17 listopada 1999 r., zaktualizowano w 2017 r.), Konwencja ONZ przeciwko korupcji (2003)

Komitet Praw Człowieka ONZ, Komentarz ogólny nr 32 do art. 14: Prawo do równości przed sądami i trybunałami oraz do sprawiedliwego procesu (Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial) (23 sierpnia 2007 r.) (UN Doc CCPR/C/GC/32)

Komisja Wenecka

- Kompilacja raportów i opinii Komisji Weneckiej dotyczących sędziów (2023) (CDL-PI (2023)019), s. 64–66
- Raport dotyczący niezależności wymiaru sprawiedliwości. Część I: Niezależność i niezawisłość sędziowska (Report on the Independence of the Judicial System. Part I: The Independence of Judges) (2010) (CDL-AD (2010)004)
- Raport dotyczący nominacji sędziowskich (Report on Judicial Appointments) (2007) (CDL-AD (2007)028)

b) Standard 9: Ograniczenia odpowiedzialności

ETPC

Kudeshkina p. Rosji, skarga nr 29492/05 (ETPC, 26 lutego 2009 r.), ust. 98

5) TSUE

1. Sprawa C-224/01, Köbler p. Austrii [2003] ECLI:EU:C:2003:513
2. Sprawa C-379/10, Komisja p. Włochom [2011] ECLI:EU:C:2011:775

a) Wytyczne europejskie i międzynarodowe

Zasady z Bengaluru dotyczące postępowania sędziów (oraz towarzyszące im komentarze wraz z zasadami implementacji) (2007) (jak wskazano w Rezolucji Rady Gospodarczej i Społecznej ONZ (ECOSOC) 2006/23)

CCJE

- Magna Carta Sędziów (2010)
- Opinia nr 21 (2018): Zapobieganie korupcji sędziów (Preventing corruption among judges), ust. 48–51
- Opinia nr 3 (2002): Zasady dotyczące „profesjonalnego zachowania sędziów”, w szczególności etyki, zachowania nieprzystającego godności urzędu oraz

bezstronności, ust. 51–57 (The principles and rules governing judges’ professional conduct, in particular ethics, incompatible behaviour and impartiality)

Rada Europy

- Rada Europy, Rada Europy, Rekomendacja CM/REC(2010)12 Komitetu Ministrów dotycząca sędziów i ich: niezawisłości, odpowiedzialności i efektywności (2010), Rekomendacje nr 66–71
- Europejska Karta o Statucie dla Sędziów (1998)
- Konwencja ONZ przeciwko korupcji (2003)

Międzynarodowe Stowarzyszenie Sędziów, Powszechna Karta Sędziego (17 listopada 1999 r., zaktualizowano w 2017 r.)

Komisja Wenecka. Kompilacja raportów i opinii Komisji Weneckiej dotyczących sędziów (2023) (CDL-PI (2023)019) s. 30–34

b) Standard 10: Odpowiednie i chronione wynagrodzenie

i) ETPC

1. Khoniakina p. Gruzji, skarga nr 17767/08 (ETPC, 19 czerwca 2012 r.)
2. Kubát p. Republice Czeskiej, skarga nr 61721/19, 5496/20, 21318/20, 33522/20, 43039/20, 55448/20 (ETPC, 22 czerwca 2023 r.)
3. Petrova i Chornobryvets p. Ukrainie, skarga nr 6360/04 i 16820/04 (ETPC, 15 maja 2008 r.)
4. Vilho Eskelinen p. Finlandii, skarga nr 63235/00 (ETPC, 19 kwietnia 2007 r.)

6) TSUE

1. Sprawa C-274/14, Banco de Santander [2020] ECLI:EU:C:2020:17, ust. 60
2. Sprawa C-49/18, Carlos Escibano Vindel p. Ministerio de Justicia [2019] ECLI:EU:C:2019:106
3. Sprawa C-64/16, Associação Sindical dos Juízes Portugueses p. Tribunal de Contas [2018] EU:C:2018:117, ust. 44–45

a) Wytyczne europejskie i międzynarodowe ENCJ

- Załącznik I Raportu ENCJ 2015–2016: Finansowanie wymiaru sprawiedliwości: Podsumowanie źródeł międzynarodowych i ENCJ, ust. 8–12
- Podsumowanie zasad, rekomendacji i wytycznych ENCJ (2004–2017), ust. 31–32

CCJE

- Magna Carta Sędziów (2010), ust. 00–7
- Opinia nr 21 (2018): Zapobieganie korupcji sędziów, ust. 19
- Opinia nr 1 (2001): W sprawie standardów dotyczących niezależności wymiaru sprawiedliwości i nieusuwalności sędziów, ust. 61–62

Rada Europy

- Rekomendacja CM/REC(2010)12 Komitetu Ministrów dotycząca sędziów i ich: niezawisłości, odpowiedzialności i efektywności (2010), Rekomendacje nr 53–55
- Europejska Karta o Statucie dla Sędziów (1998)

Międzynarodowa Rada Adwokacka (IBA), Minimalne standardy niezależności sędziowskiej (1982)

Komitet Praw Człowieka ONZ, Komentarz ogólny nr 32 do art. 14: Prawo do równości przed sądami i trybunałami oraz do sprawiedliwego procesu (Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial) (23 sierpnia 2007 r.) (UN Doc CCPR/C/GC/32)

Podstawowe zasady ONZ dotyczące niezależności sądownictwa (UN Basic Principles on the Independence of the Judiciary), wspierane przez rezolucje Zgromadzenia Ogólnego 40/32 oraz 40/146 (1985) (UN Doc. A/CONF.121/22/Rev. 1 at 59 (1985))

Komisja Wenecka

- Kompilacja raportów i opinii Komisji Weneckiej dotyczących sędziów (2023) (CDL-PI (2023)019), s. 66–67
- Kompilacja raportów i opinii Komisji Weneckiej dotyczących sądów i sędziów (2018) (CDL-PI (2018)008)
- Raport dotyczący niezależności wymiaru sprawiedliwości. Część I: Niezależność i niezawisłość sędziowska (Report on the Independence of the Judicial System. Part I: The Independence of Judges) (2010) (CDL-AD (2010) 004)

b) Standard 11: Rola zawodu prawnika w ochronie niezależności sądownictwa

i) Wytyczne europejskie i międzynarodowe

Stały komitet w sprawie amerykańskiego wymiaru sprawiedliwości przy Amerykańskiej Izbie Adwokackiej, Szybka reakcja na fałszywe wiadomości, wprowadzające w błąd oświadczenia i niesprawiedliwą krytykę wymiaru sprawiedliwości (Rapid Response to Fake News, Misleading Statements and Unjust Criticism of the Judiciary) (2018)

CCJE, Opinia nr 21 (2018): Zapobieganie korupcji sędziów, ust. 63

Rada Unii Europejskiej Dostęp do pomocy prawnej i państwa prawa — Dokument konsultacyjny prezydencji (Presidency Discussion Paper) (17 lutego 2022 r.) (6319/22 JAI.2)

Dyrektywa Rady z dnia 22 marca 1977 r. mająca na celu ułatwienie skutecznego korzystania przez prawników ze swobody świadczenia usług

Dyrektywa 98/5/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 lutego 1998 r. mająca na celu ułatwienie stałego wykonywania zawodu prawnika w Państwie Członkowskim innym niż państwo uzyskania kwalifikacji zawodowych

ENCJ

Podsumowanie zasad, rekomendacji i wytycznych ENCJ (2004–2017), ust. 37–39
Komisja Europejska, Unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości (Niezależność samorządów prawniczych i prawników) (2024)

Komisja Europejska (DG ds. Sprawiedliwości i Konsumentów), Sprawozdanie na temat praworządności (13 lipca 2022 r.)

Specjalny sprawozdawca ONZ ds. niezależności sędziów i prawników: Nowa wizja sprawiedliwości: jak stawić czoła współczesnym wyzwaniom dla niezależności sędziów i prawników? Sprawozdanie specjalnego sprawozdawcy ds. niezależności sędziów i prawników, Margaret Satterthwaite (26 czerwca 2023 r.) (A/HRC/53/31)

II. ZARZĄDZANIE WYMIAREM SPRAWIEDLIWOŚCI

1) Standardy 13–15 oraz 17 dotyczące różnych aspektów zarządzania wymiarem sprawiedliwości

Standardy 13–15 oraz 17: Cel i zakres zarządzania wymiarem sprawiedliwości; autonomia i niezawisłość organów zarządzających wymiarem sprawiedliwości; rozliczalność procesu zarządzania wymiarem sprawiedliwości; zarządzanie wymiarem sprawiedliwości; składy i równowaga organów samorządu sędziowskiego

Wytyczne europejskie i międzynarodowe

Rada Europy, Rekomendacja CM/REC(2010)12 Komitetu Ministrów dotycząca sędziów i ich: niezawisłości, odpowiedzialności i efektywności (2010), Rekomendacje nr 56–57

ENCJ

Podsumowanie zasad, rekomendacji i wytycznych ENCJ (2004–2017), ust. 60–64, ust. 35–36, ust. 40–42, ust. 43–53, ust. 76–82, ust. 54–55

- Załącznik I Raportu ENCJ 2015–2016: Finansowanie wymiaru sprawiedliwości: Podsumowanie źródeł międzynarodowych i ENCJ

CCJE

- Magna Carta Sędziów (2010), art 7–8, art. 14–16
- Opinia nr 21 (2018): Zapobieganie korupcji sędziów (Preventing corruption among judges); ust. 21, ust. 32–33, ust. 54–65, ust. 24, ust. 41–43
- Opinia nr 14 (2011): Sprawiedliwość i technologia informacyjna (Justice and Information Technology)
- Opinia nr 7 (2005): Sprawiedliwość i społeczeństwo (Justice and Society), ust. 56–61, D.1–D.4
- Opinia nr 6 (2004): Sprawiedliwy proces w rozsądnym czasie a rola sędziów w procesie z uwzględnieniem ADR-ów (Fair trial within a reasonable time and judge's role in trials taking into account alternative means of dispute settlement), ust. 11–48, A.1–B

Opinia nr 4 (2003): Odpowiednie szkolenie sędziów na poziomie krajowym i europejskim przed objęciem urzędu i w trakcie jego pełnienia (Appropriate initial and in-service training for judges at national and European levels)

- Opinia nr 3 (2002): Zasady dotyczące „profesjonalnego zachowania sędziów”, w szczególności etyki, zachowania nieprzystającego godności urzędu oraz

bezstronności (The principles and rules governing judges' professional conduct, in particular ethics, incompatible behaviour and impartiality), ust. 22–40

- opinia nr 2 (2001): Finansowanie i zarządzanie sądami w odniesieniu do wydajności wymiaru sprawiedliwości oraz do art. 6 EKPC (The funding and management of courts with reference to the efficiency of the judiciary and to Article 6 of the European Convention on Human Rights)

ENCJ

- Deklaracja z Lublany. Sądy przyszłości (9 czerwca 2023 r.) (Ljubljana Declaration. Courts fit for the future) (9 June 2023), ust. 3
- Raport 2022–2023: Wskaźniki niezależności, odpowiedzialności oraz jakości wymiaru sprawiedliwości, s. 9–10, s. 49–50
- ODIHR/OBWE, Rekomendacje w sprawie niezależności i odpowiedzialności sędziów (Rekomendacje warszawskie) (27 października 2023 r.), art. 9

2) Standard 16: Samorząd sędziowski

a) Wytyczne europejskie i międzynarodowe

CCJE

- Magna Carta Sędziów (2010), art. 12 i 13
- Opinia nr 24 (2021): Rozwój rad sędownictwa i ich rola w zapewnianiu bezstronności systemom sądowniczym (The evolution of the councils for the judiciary and their role in independent and impartial judicial systems)
- Opinia nr 23 (2020): Rola stowarzyszeń sędziów we wspieraniu niezależności sędziowskiej (The role of associations of judges in supporting judicial independence)
- Opinia nr 10 (2007): Rada sądownictwa w służbie społeczeństwu (The council for the judiciary at the service of the society)

Rada Europy

Rekomendacja CM/REC(2010)12 Komitetu Ministrów dotycząca sędziów i ich: niezawisłości, odpowiedzialności i efektywności (2010), Rekomendacje nr 26–29

ENCJ

- Raport Grupy Roboczej w sprawie kodeksów etycznych dla członków rad sądownictwa z 9 czerwca 2023 r. (Working Group report on codes of conduct for members of councils for the judiciary (9 June 2023))
- Podsumowanie zasad, rekomendacji i wytycznych ENCJ (2004–2017), ust. 9–13

3) Standard 21: Jakość wymiaru sprawiedliwości

CCJE

Opinia nr 4 (2003) w sprawie szkolenia sędziów

Europejska Komisja na rzecz Efektywności Wymiaru Sprawiedliwości (CEPEJ), <https://www.coe.int/en/web/cepej/gt-qualtools>

Europejska Sieć Szkolenia Kadr Wymiaru Sprawiedliwości, Zasady Szkolenia Sędziów (Judicial Training Principles) (10 czerwca 2016 r.)

Międzynarodowa Organizacja Szkolenia Sądownictwa (IOJT), Deklaracja Zasad Szkolenia Sędziów (8 listopada 2017 r.)

4) Standard 22: Wydajność wymiaru sprawiedliwości

a) Wytyczne europejskie i międzynarodowe

CCJE

- Opinia nr 22 (2019): Rola asystentów sędziowskich
- Opinia nr 14 (2011): Sprawiedliwość i technologia informacyjna (Justice and Information Technology)
- Opinia nr 6 (2004): Sprawiedliwy proces w rozsądnym czasie a rola sędziów w procesie z uwzględnieniem ADR-ów (Fair trial within a reasonable time and judge's role in trials taking into account alternative means of dispute settlement) ust. 49–164, C.1-D.10

Rada Europy

Rekomendacja CM/REC(2010)12 Komitetu Ministrów dotycząca sędziów i ich: niezawisłości, odpowiedzialności i efektywności (2010), Rekomendacje nr 30–32

ENCJ

- Raport 2022–2023: Wskaźniki niezależności, odpowiedzialności oraz jakości wymiaru sprawiedliwości, s. 49–50
- Podsumowanie zasad, rekomendacji i wytycznych ENCJ (2004–2017), ust. 43–53

5) Standard 23: Technologia

a) Wytyczne europejskie i międzynarodowe

CCJE

- Opinia nr 26 (2023): Postępy w zakresie wykorzystania technologii wspomagającej w sądownictwie (Moving forward: the use of assistive technology in the judiciary)
- Opinia nr 14 (2011): Sprawiedliwość i technologia informacyjna (Justice and Information Technology)

CEPEJ

Europejska Karta Etyki w sprawie wykorzystywania Sztucznej Inteligencji (SI) w sądownictwie i środowisku sądowym (European Ethical Charter on the use of artificial intelligence (AI) in judicial systems and their environment) (2018)

TSUE

Strategia dotycząca sztucznej inteligencji (czerwiec 2023)

Rada Europy

Konwencja ramowa w sprawie sztucznej inteligencji, praw człowieka, demokracji oraz państwa prawa (Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law) (27 maja 2024 r.)

b) Rada Unii Europejskiej

Konkluzje Rady: prawo do sądu — wykorzystanie korzyści digitalizacji (14 października 2020 r.) (2020/C 342 I/01, OJ C 342I)

Unia Europejska (UE)

Rozporządzenie o sztucznej inteligencji (AI Act), Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1689 z dnia 13 czerwca 2024 r. w sprawie ustanowienia zharmonizowanych przepisów dotyczących sztucznej inteligencji oraz zmiany rozporządzeń (WE) nr 300/2008, (UE) nr 167/2013, (UE) nr 168/2013, (UE) 2018/858, (UE) 2018/1139 i (UE) 2019/2144 oraz dyrektyw 2014/90/UE, (UE) 2016/797 i (UE) 2020/1828 (akt w sprawie sztucznej inteligencji)

ELI

Zasady ułatwiające zautomatyzowany proces podejmowania decyzji (Guiding Principles for Automated Decision-Making in the EU) (Innovation paper, 2022), zwłaszcza zasada 8 (Wykonywanie praw i dostęp do sądu bez ograniczeń), 9 (Ludzki nadzór/działanie), 10 (Dokonywana przez ludzi weryfikacja ważnych decyzji) oraz 12 (Oparte na ryzyku podejście do zautomatyzowanego procesu podejmowania decyzji)

Karta podstawowych zasad konstytucyjnych europejskiej demokracji ELI (2023)

ENCJ

Deklaracja z Lublany. Sądy przyszłości (9 czerwca 2023 r.) (Ljubljana Declaration. Courts fit for the future (9 June 2023) ust. 4–5

Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju, Raport E-sprawiedliwość: Transformacja cyfrowa jako narzędzie do zamknięcia nierówności w zakresie sprawiedliwości (E-Justice: Digital Transformation to Close the Justice Gap Report) (2022) OECD, Rekomendacja Rady w sprawie sztucznej inteligencji (2019) (OECD/LEGAL/0449)

III. NOMINACJE SĘDZIOWSKIE I AWANSE

Standard 24: Kluczowa rola wyboru, nominacji i oceny zawodowej sędziów oraz przyznawania im awansów

1) ETPC

1. Campbell i Fell p. Zjednoczonemu Królestwu, skarga nr 7819/77 i 7878/77 (ETPC, 28 czerwca 1984 r.)
- a) 2. Baka p. Węgrom, skarga nr 20261/12 (ETPC, 23 czerwca 2016 r.)
3. Beaumartin p. Francji, skarga nr 15287/89 (ETPC, 24 listopada 1994 r.)
4. Biagioli p. San Marino, skarga nr 8162/13 (ETPC, 8 lipca 2014 r.)
5. Brudnicka p. Polsce, skarga nr 54723/00 (ETPC, 3 marca 2005 r.)
6. Coëme p. Belgii, skarga nr 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96, 33210/96 (ETPC, 22 czerwca 2000 r.)
- b) 7. Denisov p. Ukrainie, skarga nr 76639/11 (ETPC, 25 września 2018 r.)
8. Findlay p. Zjednoczonemu Królestwu, skarga nr 22107/93 (ETPC, 25 lutego 1997 r.)

9. Guðmundur Andri Ástráðsson p. Islandii, skarga nr 26374/18 (ETPC, 1 grudnia 2020 r.)
10. Gurov p. Mołdawii, skarga nr 36455/02 (ETPC, 11 listopada 2006 r.)
11. Harabin p. Słowacji, skarga nr 58688/11 (ETPC, 20 listopada 2012 r.)
12. Henryk Urban i Ryszard Urban p. Polsce, skarga nr 23614/08 (ETPC, 30 listopada 2010 r.)
13. Kleyn p. Holandii, skarga nr 39343/98 (ETPC, 6 maja 2003 r.)
14. Leo Zand p. Austrii, skarga nr 7360/76 (Report of the Commission, 12 października 1978 r.), 15 DR 70, 80
15. Micallef p. Malcie, skarga nr 17056/06 (ETPC, 15 października 2006 r.)
- c) 16. Oleksandr Volkov p. Ukrainie, skarga nr 21722/11 (ETPC, 9 stycznia 2013 r.), ust. 109–115
17. Pasquini p. San Marino, skarga nr 50956/16 (ETPC, 2 maja 2019 r.)
18. Ramos Nunes de Carvalho e Sá p. Portugalii, skarga nr 55391/13, 57728/13, i 74041/13 (ETPC, 6 listopada 2018 r.)
- d) 19. Reczkowicz p. Polsce, skarga nr 43447/19 (ETPC, 22 lipca 2021 r.)
20. Richert p. Polsce, skarga nr 54809/07 (ETPC, 25 października 2011 r.)
21. Sacilor-Lormines p. Francji, skarga nr 65411/01 (ETPC, 9 listopada 2006 r.)
22. Thiam p. Francji, skarga nr 80018/12 (ETPC, 18 października 2018 r.)
23. Wettstein p. Szwajcarii, skarga nr 33958/96 (ETPC, 21 grudnia 2000 r.)
24. Xero Flor w Polsce sp. z o.o. p. Polsce, skarga nr 4907/18 (ETPC, 7 maja 2021 r.)
- e) TSUE
 1. C-711/22, Advance Pharma sp. z o.o. p. Skarbowi Państwa — Głównemu Inspektorowi Farmaceutycznemu [2023] OJ 2023/C 45/16
 2. Sprawa C-132/20, BN and others p. Getin Noble Bank [2022] ECLI:EU:C:2022:235
 3. Sprawa C-17/00, François De Coster p. Collège des bourgmestre et échevins de Watermael-Boitsfort [2001] ECLI:EU:C:2001:651
 4. Sprawa C-192/18, Komisja p. Polsce [2019] ECLI:EU:C:2019:924
 5. Sprawa C-216/18, PPU Minister sprawiedliwości i równości (Braki w stanowieniu sprawiedliwości) [2018] ECLI:EU:C:2018:586
 6. Sprawa C-272/19, VQ p. Land Hessen [2020] ECLI:EU:C:2020:535
 7. Sprawa C-487/19, WŻ (Chamber of Extraordinary Control and Public Affairs of the Supreme Court — Appointment) [2021] ECLI:EU:C:2021:798
 8. Sprawa C-506/04, Graham J Wilson p. Ordre des avocats du barreau de Luxembourg [2006] ECLI:EU:C:2006:587
 9. Sprawa C-619/18, Commission p. Poland (Independence of the Supreme Court) [2019] ECLI:EU:C:2019:531

10. Sprawa C-64/16, Associação Sindical dos Juizes Portugueses p. Tribunal de Contas [2018] EU:C:2018:117
 11. Sprawa C-896/19, Repubblica p. Il-Prim Ministru, [2021] ECLI:EU:C:2021:311
 12. Połączone sprawy C-542/18 RXII oraz C-543/18 RXII, Review of Simpson p. Radzie oraz HG p. Komisji [2020] ECLI:EU:C:2020:232
 13. Połączone sprawy C-585/18, C-624/18 oraz C-625/18, AK p. Krajowej Radzie Sądownictwa i innym [2019] ECLI:EU:C:2019:982
 14. Połączone sprawy C-748/19 do C-754/19, Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim i inni [2021] ECLI:EU:C:2021:931
- 2) Wytyczne europejskie i międzynarodowe
- Zasady z Bengaluru dotyczące postępowania sędziów (oraz towarzyszące im komentarze wraz z zasadami implementacji (2007) (jak wskazano w Rezolucji Rady Gospodarczej i Społecznej ONZ (ECOSOC) 2006/23CCJE)
- Magna Carta Sędziów (2010), art. 5
 - Opinia nr 21 (2018): Zapobieganie korupcji sędziów (Preventing corruption among judges), ust. 25–28
 - Opinia nr 18 (2015): Rola wymiaru sprawiedliwości i jego relacja z innymi władzami w państwach nowoczesnej demokracji
 - Opinia nr 1 (2001): W sprawie standardów dotyczących niezależności wymiaru sprawiedliwości i nieusuwalności sędziów, ust. 17–32, ust. 33–45
- Rada Europy
- Rekomendacja CM/REC(2010)12 Komitetu Ministrów dotycząca sędziów i ich: niezawisłości, odpowiedzialności i efektywności (2010), Rekomendacje nr 44–48 ENCJ
- Podsumowanie zasad, rekomendacji i wytycznych ENCJ (2004–2017), ust. 22–29
- Pierwsza Światowa Konferencja o niezależności wymiaru sprawiedliwości. Powołana Deklaracja Niezależności Wymiaru Sprawiedliwości (Deklaracja montrealaska) (1983), art. 2.03
- Podstawowe zasady ONZ dotyczące niezależności sądownictwa (UN Basic Principles on the Independence of the Judiciary), wspierane przez rezolucje Zgromadzenia Ogólnego 40/32 oraz 40/146 (1985) (UN Doc. A/CONF.121/22/Rev. 1 at 59 (1985))
- Komisja Wenecka
- Kompilacja raportów i opinii Komisji Weneckiej dotyczących sędziów (2023) (CDL-PI (2023)019), s. 6–12, s. 12–21
 - Lista kontrolna dotycząca praworządności (11–12 marca 2016 r.)
- Standard 25: Kompetencje
- 3) ETPC
1. Advance Pharma Sp. z o.o p. Polsce, skarga nr 1469/20 (ETPC, 3 lutego 2022 r.)

2. Guðmundur Andri Ástráðsson p. Islandii, skarga nr 26374/18 (ETPC, 1 grudnia 2020 r.), ust. 222
3. Maktouf and Damjanović p. Bośni i Hercegowinie, skarga nr 2312/08 oraz 34179/08 (ETPC, 18 lipca 2013 r.)
4. Reczkowicz p. Polsce, skarga nr 43447/19 (ETPC, 22 lipca 2021 r.)
5. Xero Flor w Polsce sp. z o.o. p. Polsce, skarga nr 4907/18 (ETPC, 7 maja 2021 r.)

a) Wytyczne europejskie i międzynarodowe

Zasady z Bengaluru dotyczące postępowania sędziów (oraz towarzyszące im komentarze wraz z zasadami implementacji (2007) (jak wskazano w Rezolucji Rady Gospodarczej i Społecznej ONZ (ECOSOC) 2006/23CCJE)

CCJE

- Magna Carta Sędziów (2010)
- Opinia nr 10 (2007): Rada sądownictwa w służbie społeczeństwu (The council for the judiciary at the service of the society)
- Opinia nr 1 (2001): W sprawie standardów dotyczących niezależności wymiaru sprawiedliwości i nieusuwalności sędziów, ust. 17–32

Rada Europy

- Europejska Karta o Statucie dla Sędziów (1998)
- Rekomendacja CM/REC(2010)12 Komitetu Ministrów dotycząca sędziów i ich: niezawisłości, odpowiedzialności i efektywności (2010), Rekomendacje nr 44–48

Europejska Konwencja Praw Człowieka, art. 14

ENCJ

- Podsumowanie zasad, rekomendacji i wytycznych ENCJ (2004–2017), ust. 22–23
- Deklaracja dublińska: standardy wyboru i mianowania członków wymiaru sprawiedliwości (Dublin Declaration on Standards for the Recruitment and Appointment of Members of the Judiciary) (2012)

Pierwsza Światowa Konferencja o niezależności wymiaru sprawiedliwości. Powołana Deklaracja Niezależności Wymiaru Sprawiedliwości (Deklaracja montrealaska) (1983)

Międzynarodowa Rada Adwokacka (IBA), Minimalne standardy niezależności sędziowskiej (Minimum standards of judicial independence) (1982)

Komisja Wenecka

Kompilacja raportów i opinii Komisji Weneckiej dotyczących sędziów (2023) (CDL-PI (2023)019), s. 25–30

Standard 27: Ocena zawodowa i awans

b) Wytyczne europejskie i międzynarodowe

CCJE

- Opinia nr 21 (2018): Zapobieganie korupcji sędziów (Preventing corruption among judges), ust. 29

- Opinia nr 17 (2014): Ocena pracy sędziów, jakości wymiaru sprawiedliwości i poszanowania dla niezależności sędziowskiej (The evaluation of judges' work, the quality of justice and respect for judicial independence)

Rada Europy

Rekomendacja CM/REC(2010)12 Komitetu Ministrów dotycząca sędziów i ich: niezawisłości, odpowiedzialności i efektywności (2010), Rekomendacje nr 42 i 58 ENCJ

- Rekomendacja warsztatu ENCJ ds. oceny sędziów (Recommendation of the ENCJ workshop on the evaluation of judges) (5–6 grudnia 2019 r.)
- Grupa projektowa ENCJ, Rozwój minimalnych standardów sędziowskich (ENCJ Project Team Development of minimum judicial standards) III 2012–2013

Komisja Wenecka

Kompilacja raportów i opinii Komisji Weneckiej dotyczących sędziów (2023) (CDL-PI (2023)019), s. 25–30

Standard 29: Wierne odzwierciedlenie struktury społeczeństwa

c) Wytyczne europejskie i międzynarodowe

CCJE

- Opinia nr 10 (2007): Rada sądownictwa w służbie społeczeństwu (The council for the judiciary at the service of the society)
- Opinia nr 1 (2001): W sprawie standardów dotyczących niezależności wymiaru sprawiedliwości i nieusuwalności sędziów, ust. 31

CEPEJ

Zalecenia w zakresie równości płci w rekrutacji i promocji sędziów (Guidelines on gender equality in the recruitment and promotion of judges) (2022)

Zasady Commonwealth dotyczące trójpodziału władzy (Commonwealth (Latimer House) Principles on the Three Branches of Government) (2009)

Europejska Konwencja Praw Człowieka, art. 14

Rada Europy

- Europejska Karta o Statucie dla Sędziów (1998)

ENCJ

Deklaracja z Lublany. Sądy przyszłości (9 czerwca 2023 r.) (Ljubljana Declaration. Courts fit for the future (9 June 2023), ust. 2

Pierwsza Światowa Konferencja o niezależności wymiaru sprawiedliwości. Powołana Deklaracja Niezależności Wymiaru Sprawiedliwości (Deklaracja montrealaska) (1983)

ODIHR/OBWE, Rekomendacje w sprawie niezależności i odpowiedzialności sędziów (Rekomendacje warszawskie) (27 października 2023 r.), Część VI: Równość, różnorodność i zakaz dyskryminacji (Equality, diversity and non-discrimination)

Podstawowe zasady ONZ dotyczące niezależności sądownictwa (UN Basic Principles on the Independence of the Judiciary), wspierane przez rezolucje Zgromadze-

nia Ogólnego 40/32 oraz 40/146 (1985) (UN Doc. A/CONF.121/22/Rev.1 at 59 (1985))

Komisja Wenecka

Raport w sprawie niezależności systemu sądownictwa. Część I: Niezawisłość sędziowska (Report on the Independence of the Judicial System. Part I: The Independence of judges)

(2010) (CDL-AD (2010)004))

IV. STANDARDY ETYCZNE

1) Standardy 30–31: Wdrożenie i cel norm etycznych; Podstawowe normy etyczne

a) Wytyczne europejskie i międzynarodowe

CCJE

- Magna Carta Sędziów (2010), art. 18
- Opinia nr 21 (2018): Zapobieganie korupcji sędziów (Preventing corruption among judges)
- Opinia nr 3 (2002): Zasady dotyczące „profesjonalnego zachowania sędziów”, w szczególności etyki, zachowania nieprzystającego godności urzędu oraz bezstronności, ust. 51–57 (The principles and rules governing judges’ professional conduct, in particular ethics, incompatible behaviour and impartiality), ust. 8–50
- Opinia nr 4 (2003) w sprawie szkoleń dla sędziów

Rada Europy

Rekomendacja CM/REC(2010)12 Komitetu Ministrów dotycząca sędziów i ich: niezawisłości, odpowiedzialności i efektywności (2010), Rekomendacje nr 72–74 Europejska Sieć Szkoleń Kadr Wymiaru Sprawiedliwości, Zasady szkolenia kadr wymiaru sprawiedliwości (10 czerwca 2016 r.)

ENCJ

Podsumowanie zasad, rekomendacji i wytycznych ENCJ (2004–2017), ust. 14–21, ust. 56

Europejska Konwencja Praw Człowieka, art. 14

Międzynarodowa Organizacja Szkolenia Sądownictwa (IOJT), Deklaracja Zasad Szkolenia Sędziów (8 listopada 2017 r.)

2) Standard 32: Sędziowska swoboda wypowiedzi

a) ETPC

1. Wille p. Liechtenstein, skarga nr 28396/95 (ETPC, 18 października 1999 r.), ust. 64 i 67
2. Kudeshkina p. Rosji, skarga nr 29492/05 (ETPC, 26 lutego 2009 r.), ust. 86
3. Morice p. Francji, skarga nr 29369/10 (ETPC, 23 kwietnia 2015 r.), ust. 128
4. Baka p. Węgrom, skarga nr 20261/12 (ETPC, 23 czerwca 2016 r.), ust. 162–167

5. Eminağaoğlu p. Turcji, skarga nr 76521/12 (ETPC, 9 marca 2021 r.), ust. 120–126, 140
6. Kozan p. Turcji, skarga nr 16695/19 (ETPC, 1 marca 2022 r.), ust. 57
7. Żurek p. Polsce, skarga nr 39650/18 (ETPC, 16 czerwca 2022 r.), ust. 220 i 222
8. Sarisu Pehlivan p. Turcji, skarga nr 63029/19 (ETPC, 6 czerwca 2023 r.)
9. Danileț p. Rumunii, skarga nr 16915/21 (ETPC, 20 lutego 2024 r.)

Wytyczne europejskie i międzynarodowe

3) CCJE

- Opinia nr 25: Wolność wypowiedzi dla sędziów (2022)
- Opinia nr 21 (2018): Zapobieganie korupcji sędziów (Preventing corruption among judges) ust. 36, 60–61
- Opinia nr 3 (2002): Zasady dotyczące „profesjonalnego zachowania sędziów”, w szczególności etyki, zachowania nieprzystającego godności urzędu oraz bezstronności (The principles and rules governing judges’ professional conduct, in particular ethics, incompatible behaviour and impartiality) ust. 27–40

Komisja Wenecka

Kompilacja raportów i opinii Komisji Weneckiej dotyczących sędziów (2023) (CDL-PI (2023)019), s. 54–58

V. ODPOWIEDZIALNOŚĆ DYSCYPLINARNA SĘDZIÓW

1) ETPC

1. Baka p. Węgrom, skarga nr 20261/12 (ETPC, 23 czerwca 2016 r.)
2. Denisov p. Ukrainie, skarga nr 76639/11 (ETPC, 25 września 2018 r.)
3. Harabin p. Słowacji, skarga nr 58688/11 (ETPC, 20 listopada 2012 r.)
4. Mushegh Saghatelian p. Armenii, skarga nr 23086/08 (ETPC, 20 września 2018 r.)
5. Oleksandr Volkov p. Ukrainie, skarga nr 21722/11 (ETPC, 9 stycznia 2013 r.)
6. Olujić p. Chorwacji, skarga nr 22330/05 (ETPC, 5 lutego 2009 r.)
7. Ramos Nunes de Carvalho e Sá p. Portugalii, skargi nr 55391/13, 57728/13 oraz 74041/13 (ETPC, 6 listopada 2018 r.)
8. Xhoxhaj p. Albanii, skarga nr 15227/19 (ETPC, 9 lutego 2021 r.)

2) TSUE

1. Sprawa C-192/18, Komisja p. Polsce [2019] ECLI:EU:C:2019:924
2. Sprawa C-274/14, Banco de Santander SA [2020] ECLI:EU:C:2020:17
3. Sprawa C-619/18, Komisja p. Polsce (Niezależność Sądu Najwyższego) [2019] ECLI:EU:C:2019:531, ust. 77
4. Sprawa C-791/19, Komisja p. Polsce [2021] ECLI:EU:C:2021:596

5. Połączone sprawy C-558/18 oraz C-563/18, Miasto Łowicz p. Skarbowi Państwa — Wojewoda Łódzki i innym [2020] ECLI:EU:C:2020:234
6. Połączone sprawy C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19 oraz C-355/19, Asociația „Forumul Judecătorilor din România” p. Inspekția Judiciară i innym [2020] ECLI:EU:C:2020:746, Opinion of AG Bobek

Wytyczne europejskie i międzynarodowe

CCJE

- Magna Carta Sędziów (2010), art. 6, art. 19 i art. 21
- Opinia nr 21 (2018): Zapobieganie korupcji sędziów (Preventing corruption among judges), ust. 30
- Opinia nr 11 (2008): Jakość orzeczeń sądowych
- Opinia nr 3 (2002): Zasady dotyczące „profesjonalnego zachowania sędziów”, w szczególności etyki, zachowania nieprzystającego godności urzędu oraz bezstronności (The principles and rules governing judges’ professional conduct, in particular ethics, incompatible behaviour and impartiality), ust. 58–77
- Opinia nr 1 (2001): W sprawie standardów dotyczących niezależności wymiaru sprawiedliwości i nieusuwalności sędziów, ust. 17–32

Rada Europy

Rekomendacja CM/REC(2010)12 Komitetu Ministrów dotycząca sędziów i ich: niezawisłości, odpowiedzialności i efektywności (2010), Rekomendacje 66, 68–69 oraz 70 ENCJ

- Podsumowanie zasad, rekomendacji i wytycznych ENCJ (2004–2017), ust. 57–59
- Minimalne standardy sądownictwa V: Postępowania dyscyplinarne i odpowiedzialność sędziów. Raport ENCJ (Minimum Judicial Standards V: Disciplinary Proceedings and Liability of Judges. ENCJ Report) (2014–2015)

ODHIR-OBWE/Max Planck Minerva Research Group on Judicial Independence Kijowskie Rekomendacje w sprawie niezależności sędziowskiej w Europie Wschodniej (Kyiv Recommendations on Judicial Independence in Eastern Europe, South Caucasus and Central Asia) (2010), ust. 25

Rada Praw Człowieka ONZ

Raport specjalnego sprawozdawcy ONZ o środkach dyscyplinarnych wobec sędziów (Report of the Special Rapporteur on disciplinary measures against judges) (17 lipca 2020 r.) (A/75/172), pkt 21 sprawozdania

Komisja Wenecka

- Kompilacja raportów i opinii Komisji Weneckiej dotyczących sędziów (2023) (CDL-PI (2023)019), s. 34–54, s. 58–64
- Raport dotyczący niezależności wymiaru sprawiedliwości. Część I: Niezależność i niezawisłość sędziowska (Report on the Independence of the Judicial System. Part I: The Independence of Judges) (2010) (CDL-AD (2010)004)

VI. OCENA ZGODNOŚCI ZE STANDARDAMI ELI-MOUNT SCOPUS

i) ETPC

1. Khrykin p. Rosji, skarga nr 33186/08 (ETPC, 19 kwietnia 2011); Baturlova p. Rosji, skarga nr 33188/08 (ETPC, 19 kwietnia 2011 r.)
2. Agrokompleks p. Ukrainie, skarga nr 23465/03 (ETPC, 6 października 2011 r.)
3. Rinau p. Litwie, skarga nr 10926/09 (ETPC, 14 stycznia 2020 r.)
4. Kinský p. Republice Czeskiej, skarga nr 42856/06 (ETPC, 9 lutego 2012 r.)

3) CJEU

1. Sprawa C-824/18, AB p. Krajowej Radzie Sądownictwa (Appointment of judges to the Supreme Court — Actions) [2021] ECLI:EU:C:2021:153
2. Sprawa C-896/19, Repubblika p. Il-Prim Ministru [2021] ECLI:EU:C:2021:311
3. Połączone sprawy C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 oraz C-840/19, Criminal proceedings against PM i in. [2021] ECLI:EU:C:2021:1034 (aka Euro Box Promotion i inni)
4. Połączone sprawy C-585/18, C-624/18 oraz C-625/18, AK p. Krajowej Radzie Sądownictwa i in. (Independence of the Disciplinary Chamber of the Supreme Court) [2021] ECLI:EU:C:2019:982
5. Połączone sprawy C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 oraz C-397/19, Asociația ‘Forumul Judecătorilor din România’ p. Inspekția Judiciară i in. [2021] ECLI:EU:C:2021:393

a) Wytoczne europejskie i międzynarodowe

Komisja Europejska

- Europejski mechanizm praworządności: Metodologia do przygotowania corocznego sprawozdania na temat praworządności (European Rule of Law mechanism: Methodology for the preparation of the Annual Rule of Law Report) (5 czerwca 2023 r.)
- Dalsze wzmacnianie praworządności w Unii (Further strengthening the Rule of Law within the Union) (3 kwietnia 2019 r.) (COM(2019)) 163 wersja finalna)
- Umacnianie praworządności w Unii — plan działania (Strengthening the rule of law within the Union — A blueprint for action) (17 lipca 2019 r.) (COM(2019) 343 final)

Komisja Wenecka

Lista kontrolna dotycząca praworządności (11–12 marca 2016 r.) (CDL-AD (2016)007)

Przekład:

Anna Jelonek, Julia Krzkała, Patryk Mroczek, Fryderyk Stanisław Zoll

Translation into Polish of the official version of the ELI-Mount Scopus European Standards of Judicial Independence published by the European Law Institute (ELI)* — The Translator gratefully acknowledges the permission to translate the text given by the ELI on 27th May 2025.

Polish not being a working language of the ELI, the ELI assumes no liability for any errors, omissions, or ambiguities in the translation.

* ELI — Schottenring 16, Top 175, 1010 Vienna, Austria — <<https://www.europeanlawinstitute.eu/>> — secretariat@europeanlawinstitute.eu